

Mařica, Jan

Od vládní strany k Národnímu sjednocení (1930–1935)

In: Mařica, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018, pp. 99-194

ISBN 978-80-210-9092-7; ISBN 978-80-210-9093-4 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/138899>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4 OD VLÁDNÍ STRANY K NÁRODNÍMU SJEDNOCENÍ (1930–1935)

Tato kapitola se věnuje období 1930–1935 a vzniku koncentračního uskupení Národní sjednocení. Začátkem třicátých let postupně získal ve straně rozhodující vliv generální tajemník ÚSČP F. X. Hodáč. Ten těsně spolupracoval s hlavním představitelem československého finančnictví – ředitelem Živnostenské banky Jaroslavem Preissem. Seriózní politický kurz, odmítající radikalismus a krajní pravici, se v tomto období ukázal jako koaličně neefektivní. Československá národní demokracie, plnicí ve vládní koalici velmi minoritní roli, nedokázala zabránit přijetí zákonů, které odporovaly jejím základním imperativům. Z těchto důvodů raději koalici opustila a provedla názorový obrat ke krajní pravici. Ten byl v původních intencích inspirován umírněným křídlem ve straně. Národní demokracie se s vidinou velkého předvolebního zisku spojila s krajně pravicovými subjekty v Národní sjednocení. To se před volbami 1935 prezentovalo vystupňovaným krajním nacionalismem.

4.1 František Xaver Hodáč

Osoba Františka Xavera Hodáče je v této práci klíčovou, a proto si zaslouží vlastní podkapitulu. Česká historiografie má k této nesporně významné osobnosti nemalý dluh. Dosud není jeho životopis nikde zpracován a nezdědka se objevuje pouze ve zkratkovitých a v poměrně jednostranných hodnoceních. Na druhou stranu je třeba přiznat, že se jednalo o osobnost složitou, rozmanitou a rozhodně nejednoduchou na popsání, případně historické zpracování.

František Xaver Hodáč se narodil v roce 1883 do rodiny významného brněnského advokáta Františka Hodáče, který se velkou měrou podílel na organizování

spolkového a kulturního života v Brně. Pod tímto vlivem se u něho již v mládí začaly projevat literární sklony. Skládal básně a během pražského studia psal také divadelní a literární kritiky. Mimo jiné mezi ně patřila i kritika tehdejší divadelní hvězdy Anny Sedláčkové. Hodáč vydal sbírku básní a redigoval studentské almanachy. Během pražských vysokoškolských studií patřil k nejvýznamnějším a nejaktivnějším představitelům v tehdejších studentském hnutí. Během let 1905–1906 zastával post předsedy Ústředního svazu československého studentstva. Věnoval se otázkám sociálním, organizoval studentské manifestace za všeobecné hlasovací právo a hájil požadavek na vybudování druhé české univerzity. Navázal dobré známosti s pražskými (českými) uměleckými kruhy a také s budoucími významnými osobnostmi pozdějšího Československa. Jednalo se především o navázání přátelství s Jaroslavem Preissem, který mu svědčil na svatbě. Studenti a jejich záležitosti byli Hodáčovi po celý život blízkými. Stal se členem předsednictva Společnosti přátel čsl. studentstva a později jako poslanec zasedal v parlamentní komisi, která měla v poslanecké sněmovně prosazovat požadavky studentů. F. X. Hodáč platil za známého a štedrého podporovatele, případně protektora různých studentských spolků a jejich oslav. V národní demokracii věnoval mnoho času studentskému odboru strany. Rád chodil na studentské schůze, kde přednášel a s velkým zápallem s mladými polemizoval a debatoval. Účastnil se i studentských demonstrací a nerozpakoval se jít v čele protestního průvodu. Někdy se dočkal i odsudků za to, že demonstrace sám podněcuje a vyvolává neklid. Veřejné angažmá se stalo jeho celoživotní náplní. Vypsát všechny organizace, ve kterých se angažoval, nebo patřil mezi členy, by vydalo na mnoho stran. Zmiňme tedy jejich pouhý nástin: Hlahol, Sokol, Britská společnost pro Československo, Spolek Národního muzea, Jednota pro povzbuzení průmyslu, Klub čes. právníků, Jednota profesorů komercialistů, Sbor pro zřízení druhého Národního divadla, Svaz pro výzkum a zkoušení techniky důležitých látek, Matice moravská, Umělecká beseda, Společenský klub (Praha). Národní klub, S.K. Smíchov, Tennisový odbor S.K. Smíchov a mnoho dalších.

Literátem se F. X. Hodáč nakonec nestal, ale nemusel toho příliš litovat. Na Univerzitě Karlově získal v roce 1907 doktorát práv, ale svoji životní cestu směřoval k vědám finančním. Ve Vídni studoval národohospodářský seminář pod vedením rakouského ekonoma Eugena Philippoviche. Po návratu ze studií se v roce 1909 oženil s malířkou Adélou Gollovou, se kterou měli dvě děti. Starší Ivan projevoval značnou impulzivnost a v mládí dával přednost doslova velmi rychlému životu, který vedl k řadě nehod. Ke své nevelké radosti se musel v nejednom urovnání sporu angažovat jeho otec. V dceři Nataše (Našce) plně rozkvetly umělecké sklony obou rodičů a stala se z ní přední hvězda filmového plátna. Vystupovala pod jménem Nataša Gollová. Její otec si zakládal na svém postavení a nehodilo se, aby dcera vysokoškolského profesora, generálního tajemníka ÚŠČP a poslance s ním byla jednoduše spojována – případně měla nějaké protekce. V uvažování F. X. Hodáče měla lepší původ než on (byl synem

právníka), a proto jí celý život vykal. Nataša mu naopak tykala. Naplnění hereckého talentu Nataši Gollové překazila komunistická doba. Ani její soukromý život jí příliš štěstí nepřinesl. Zemřela chudá a osamocená v roce 1988 v pražském domově seniorů. Až v posledních desetiletích vyšla na veřejnost zpráva o třetím dítěti F. X. Hodáče.¹⁹⁷ Mladická kritika výše uvedené divadelní herečky Anny Sedláčkové vedla v polovině dvacátých let k narození dcery Marcely. Její život byl v některých aspektech podobný její nevlastní sestře Nataše. Hezká a nadaná dívka se stala herečkou, kdy její kariéru čekalo vynucené zpomalení, či spíše zastavení. Natašu se po válce tehdejšímu režimu odsoudit nepodařilo, ale její sestra Marcela takové štěstí neměla. Byla za domnělé napomáhání k útěku za hranice odsouzena ke 12 letům vězení (propuštěna na amnestii v roce 1953). Život jí také příliš štěstí nepřinesl a nakonec v roce 1969 spáchala sebevraždu. Otec Hodáčovy manželky Adély Jaroslav Goll je považován za zakladatele pozitivistické historické školy v Česku. Z jeho prací a žáků vznikla tzv. Gollova škola. Během svých pražských studií se F. X. Hodáč účastnil seminářů profesora Golla. Svoji velmi úspěšnou pětadvacetiletou kariéru v organizování průmyslu zahájil v roce 1911, kdy se stal tajemníkem Jednoty průmyslníků pro Moravu a Slezsko. O rok později získal řádnou docenturu na c.k. české vysoké škole technické Františka Josefa v Brně. Před válkou měl politicky nejbližší k moravské lidovo-pokrokové straně. Do Československé národní demokracie vstoupil v době jejího založení.

Během války sloužil F. X. Hodáč ve Vídni jako záložní důstojník, který dostal přidělení do válečné kožařské ústředny. Již před válkou se znal s Tomášem Baťou a ze svého postu mu pomohl k dodávkám kůží. Baťova výroba se během války mohla zdesetinásobit a ten to Hodáčovi nikdy nezapomněl. Pokud bychom o někom mohli prohlásit, že byl Hodáčovým přítelem, tak bychom museli uvažovat o Tomáši Baťovi nebo Jaroslavu Preissovi. Paradoxně se oba tito giganti neměli v přílišné oblibě. Jana Antonína Baťu, který v roce 1932 po tragických okolnostech převzal zlínskou firmu, generální ředitel Živnostenské banky doslova nesnášel. Vadila mu jeho suverénnost, která hraničila až s exhibicionismem. Hodáč se vždy snažil vzájemné spory mezi Baťovými a Preissem uhlazovat a vyrovnávat. Na konci války – v červnu 1918 F. X. Hodáč spolu s Jaroslavem Preissem zakládal Ústřední svaz českých průmyslníků. V poválečné éře se angažoval na mírové konferenci ve prospěch hospodářských zájmů Československa. Díky sponzorství továrníků Tomáše Bati a Jindřicha Waldese se mohl F. X. Hodáč v roce 1919 účastnit mezinárodní konference práce v USA. Zastupování různých, nejen průmyslových oborů, organizací a s tím spojené cestování po světě se mu stalo denním chlebem. Po válce již jako obyvatel Prahy začal vyučovat na Českém vysokém učení technickém. V roce 1922 získal jmenování profesorem národního hospodářství.

197 CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová 2:Černobílé vzpomínání*. Sláflka: Praha, 2003. s. 40.

V čele Ústředního svazu československého průmyslu stál prezidiální výbor, který se skládal z předsedy a dalších pětadvaceti členů. Ve výboru zasedali nejdůležitější zástupci průmyslových odvětví. Například kovoprůmysl zastupoval Ladislav Novák, dokud se nestal ministrem. Novák patřil na začátku mezi neaktivnější členy ÚŠČP. Během jeho ministerského angažmá mělo Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností nejintenzivnější styk s ÚŠČP, zejména po ose Hodáč – Novák. Jedním z místopředsedů byl také Josef Bartoň-Dobenín. Díky kapitálové účasti Živnostenské banky v průmyslu a své osobě byl nejvlivnějším místopředsedou Jaroslav Preiss. Původně byl generální tajemník (sekretář) ÚŠČP jedním z úředníků jako ostatní tajemníci, ale to se s nástupem F. X. Hodáče změnilo. Tomáš Baťa a Jaroslav Preiss vyvinuli velké úsilí, aby na řízení svazu získali právě jeho. Baťa mu koupil do svazu osobní automobil a Preiss garantoval roční příjem ve výši půl milionu korun.¹⁹⁸ Hodáč se navrch dočkal zvolení za člena prezidiálního výboru jako jeho úřadující člen. Formálně stál na stejné úrovni jako ostatní členové, ale fakticky byl jeho vliv mnohem větší. Přitom ostatní funkce byly čestné a neplacené.

František Xaver Hodáč v čele organizace zastřešující domácí průmysl mohl naplno prokázat své velké schopnosti a kvality. Extrémní workoholismus, nekonečná energičnost, výborné organizační schopnosti, rozmanitost zájmů a kosmopolitní rozhled mu umožnily vybudovat z Ústředního svazu československého průmyslu jednu z nejvýznamnějších organizací Československé republiky. Snad jako v jediné evropské zemi se mu podařilo zastřešit veškerá průmyslová odvětví do jednotné fronty. To znamenalo v tehdejší době téměř unikátní úspěch. Průmysl jako celek, tak mohl stát jako protiváha vůči tehdejší agrárnícké expanzi, ale také i proti silným odborům. Mezi průmyslníky se objevovaly individuality, které neměly zájem účasti v odborných spolcích z mnoha důvodů, ale generální tajemník jim umožnil individuální členství v ÚŠČP jako v zastřešující organizaci. Dobrý příklad představoval Baťa, který dlouho bojoval se spolkem továrníků obuvi (vedli proti němu kampaň vůči jeho některým exportním výhodám), a přitom zůstával členem ÚŠČP (dokonce jeho prezidia). F. X. Hodáč pro jednotlivé odborné referáty sháněl jen ty nejkvalitnější odborníky v zemi. Často se stávalo, že je přetáhl ze státní sféry, což mu bylo vytýkáno, ale dokázal jim nabídnout všestranně lepší podmínky. Lpěl na jejich dalším rozvoji, erudici a iniciativě. Jednotlivé referáty dosáhly takové úrovně, že se bez vzájemné spolupráce s nimi Ministerstvo financí neobešlo. Totéž platilo i pro uzavírání mezinárodních hospodářských smluv. Hodáč měl cit a talent rozpoznat (v hospodářství) vývoj věcí příštích. Jako tehdejší průkopník se plně rozhodl podporovat spolupráci průmyslu s vědou. Ze svazu pomohl zakládat výzkumné ústavy, které všemožně podporoval. Pěstoval stálý styk s Československou národohospodářskou jednotou, kde často publikoval v *Národohospodářském obzoru*.

198 ANM, fond 217, Vladislav Klumpar, karton č.: 1, *Ústřední svaz Československých průmyslníků 1920–1926*. s. 5.

Dále ve svazu založil různá odborná periodika. *Průmyslový věstník* se stal ústředním periodikem ÚSČP a stal se téměř nepostradatelným pomocníkem každého většího podniku. Hodáčem vybudovaný Ústřední svaz československého průmyslu svoji kvalitou, významem a pohotovostí předčil dřívější obchodní a živnostenské komory. V tehdejší Československu vládlo přebujelé stranictví. Zájmové politické strany si vždy pečlivě hlídaly svá území a své zájmy. V ÚSČP to neplatilo. Generální tajemník ve věci politického stranictví na nikoho nevyvíjel žádný nátlak. Šlo mu především o odbornou kvalitu. Byl velmi náročným šéfem, ale zároveň poměrně nesystematickým, protože měl příliš mnoho aktivit.¹⁹⁹

Jedním z největších počínů generálního sekretáře ÚSČP se nesporně stala vyjednaná dohoda z roku 1928 o spolupráci s Hauptverbandem der deutschen Industrie, který sídlil v Teplicích. Hodáčovi se podařilo české Němce přivést k úzké spolupráci. Nešlo o úplné splynutí obou svazů, ale spíše o formu federace. Hodáč celou záležitost prezentoval jako úspěch československé věci.²⁰⁰ Převedení (česko-) německých průmyslníků, z nichž někteří stále udržovali sympatie k německému nacionalismu, do aktivistického tábora, znamenalo velký úspěch. Sám Hodáč si sliboval větší blízkost a kontrolu nad německými závody v Ostravě, Schichtem, Liebigem, etc.

V národní demokracii tento úspěch paradoxně F. X. Hodáčovi spíše uškodil. V nacionální straně získalo ÚSČP posměšné přívěskové utrakvistický svaz (autorem F. Sís) a pochopení od nacionálně orientovaných straníků nepřicházelo. Další faktor představovaly Hodáčovy ambice, které mířily na ty nejvyšší posty. Kolovalo o něm mnoho zvěstí. Nemluvalo se příliš o ministerstvech financí nebo průmyslu. Kuloáry hovořily až o aspiracích na ministra zahraničních věcí. Vlastimil Klíma nabyl dojmu, že se F. X. Hodáč snažil prostřednictvím obou svazů získat případnou podporu pro vysoké politické místo.²⁰¹

Do aktivní politiky vstupoval František Xaver Hodáč spíše tak trochu zadními dveřmi. V roce 1926 přetáhl Jaroslav Preiss k sobě Jana Dvořáčka a naopak více do stranické politiky vstoupil F. X. Hodáč. Ve svých politických začátcích se pod vlivem své velké energie občas dopouštěl vyložených chyb, které vyvolávaly u spolustraníků rozpaky. Například na schůzi soukromých úředníků přítomní žádali, aby zaměstnavatelé poskytovali práci také národním demokratům.²⁰² Vyslanec strany, profesor národního hospodářství Hodáč se jim snažil vysvětlit, že jejich požadavky jsou vlastně nemorální, protože se tak zaměstnavatele nemohou chovat z důvodů veřejné morálky. To nepředstavovalo nejšťastnější vyjádření před voliči, kteří očekávali od svého politika slova podpory.

199 ANM, Vladislav Klumpar, karton č. 1, *Ústřední svaz Československých průmyslníků 1920–1926*. s. 64.

200 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 361.

201 Tamtéž, s. 381.

202 ANM, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Františkem Sísem, Dopis z 19. ledna 1929.

F. X. Hodáč se rychle stal pro Československou národní demokracii nejdůležitějším mužem z hlediska financí a vzhledem k faktu, že strana měla permanentně finanční problémy, jeho důležitost razantně rostla. Jenom připomeňme, že Hodáč a Preiss spolu těsně spolupracovali, takže obejít jednoho a jít za druhým prakticky nešlo. Jejich spolupráce se projevila také nástupem Hodáče do správní rady Pražské akciové tiskárny, kde působil za Živnostenskou banku. Jak jsme mohli vidět v minulých kapitolách, Jaroslav Preiss měl velkou snahu korigovat směr a styl psaní *Národních listů*. Podnikl k tomu několik akcí, ale žádoucí výsledky se nedostavily. Neuskutečněná instalace Arnošta Heinricha přinesla Preissovi zklamání a ubrala mu na chuti se účastnit dalšího boje o směřování listu, kterému stále udával směr Hlaváček se Sísem. Skupina Živnostenské banky se soustředila na postupné získávání akcií Pražské akciové tiskárny. Do přímého souboje o ovládnutí *NL* se při zahájení své aktivní politické kariéry plně pustil F. X. Hodáč. Jak uvidíme později – Hlaváčka a Síse se mu podařilo odstranit a Viktor Dyk zemřel ve vlnách Jaderského moře. Hodáč získal poměrně rychle v redakci *Národních listů* navrch a často zabráňoval vydávání článků, které neodpovídaly jeho představám.

Nejdůležitějším pro Hodáčovu stranickou kariéru se stalo, když dokázal, aby Komitét národně demokratických průmyslníků neodevzdával straně finance přímo, ale vkládal je do jeho dispozičního fondu při ÚSČP.²⁰³ Jeho oponenti často opakovali výtku o jím zavedené politice moci peněz ve straně a v podstatě měli pravdu. Celková forma dispozičního fondu byla velmi nezřetelná. F. X. Hodáč neměl ve zvyku se s kýmkoliv o fondu bavit a způsob jeho využívání neexistoval, respektive jakákoliv kontrola neexistovala. Část průmyslníků okolo bratrů Bartoňů-Dobeníňů, Heidlera, Robětína a také Löwensteina se začala bouřit a odmítala posílat peníze na v podstatě nekontrolovaný účet jedné osoby. Peníze začaly straně posílat opět přímo. Hodáč s Preissem svolali poradu národně demokratických průmyslníků, kde za vše vyčínili Františku Hlaváčkovi, kterého měli za agitátora odbojné akce proti nim. Oba obhajovali tezi o nemožnosti tříštění finančních prostředků na propagaci a docílili svého. Platby opět putovaly do Hodáčova dispozičního fondu. Ten se pouze zavázal, že: „*bude při svých dispozicích dbáti výslovných přání nár. dem. průmyslníků.*“²⁰⁴ Hodáč s přibývajícimi léty ve straně získal přezdívku „Fuád“ po egyptském autokratickém monarchovi. Sám o sobě tvrdil, že je člověk rapsodický. Jeho odpůrci mu vytýkali kariérismus, ziskost a tížádnost. F. X. Hodáčovi byl vlastní pragmatismus, což lze také považovat za diplomatictější pojmenování jemu vytýkaných vlastností. Ve svých pamětech na něj vzpomínal Vlastimil Klumpar, který s ním několik let pracoval v ÚSČP a vystihl jednu z vlast-

203 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Prst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 385.

204 Tamtéž, s. 386.

ností svého nadřízeného.²⁰⁵ Hodáč se vždy měl velmi snažit o těsný styk s Aloisem Rašínem, protože měl vliv ve finančních otázkách a v národní demokracii. Tím pádem málo spolupracoval s Kramářem. Jakmile dostal ze sanatoria zprávu, že je s Rašínem konec, tak se měl začít rychle shánět právě po Kramářovi. Podle vzpomínek Vlastimila Klumpara si měl Hodáč rychle uvědomit, kdo je v ČsND po Rašínově smrti nejvýznamnější, a následně se podle toho zařídil.

4.2 Odstranění radikálních nacionálů z vedení strany

Po získání poslaneckého mandátu v roce 1929 se pustil F. X. Hodáč plnou parou do prosazování jím požadovaných změn ve straně. Měl k tomu velmi dobré podmínky. Rozhodoval o financích strany – na jaře 1929 získal post úřadujícího místopředsedy finanční komise. Mohl plně využívat osobní dispoziční fond a průmyslníci stáli (vesměs) za ním. Schopnosti a spojení nepostrádal, přiměřeně vycházel s Kramářem a vůle mu také nechyběla. Jak následně uvidíme, tak největší překážkou Hodáče se stal do velké míry sám Hodáč. Jeho obrovská razance, ctízádnost, neklid a výbušnost ve svém důsledku vedly k řadě konfliktů a nakonec i k neoblíbenosti. Hodáč uměl navazovat účelová spojení s politiky. V tomto případě šlo o spojení s těmi, kterým se nelíbilo prosazované pojetí nacionální strany s protihradním zaměřením. Na začátku se mu podařilo získat (podmínečného) spojence ve vlivném a populárním Františku Ježkovi, který měl ve straně poměrně specifické postavení. V roztržité straně se často úspěšně pohyboval mezi jednotlivými skupinami a celou svoji kariéru se připravoval na převzetí ministerského postu. S Hodáčem je pojil zájem očistit stranu od protihradní a vyhrocené politiky. Hodáč se prioritně zaměřil na *Národní listy* a preferoval jako prvního, koho bylo potřebné omezit, jejich ředitele Františka Síse. Podle paměti Vlastimila Klímy doporučoval Ježek odstranění Františka Hlaváčka jako prioritní.²⁰⁶ František Ježek měl zájem pomoci svému příteli, dosavadnímu tajemníku poslaneckého klubu Vojtěchu Horákovi, do postu generálního tajemníka strany právě místo Františka Hlaváčka.

Celá situace, s výběrem na koho prvního zaútočit, se stala trochu nepřehlednou a paradoxní. Karel Kramář již prvního ledna varoval F. X. Hodáče, aby na Hlaváčka neútočil a naopak si přál, aby ho chránil: „*Já bych za žádnou cenu nedopustil odstoupení Hlaváčka.*“²⁰⁷ Vyzdvihoval především jeho lojalitu. Kramář hrozil, že každý pokus o jeho odvolání by musel brát jako útok na svoji osobu. O měsíc později – začátkem

205 ANM, Vladislav Klumpar, karton č. 1, *Ústřední svaz Československých průmyslníků 1920–1926*. s. 6. a 26.

206 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 386.

207 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 313, Korespondence dr. Kramář 1930–36, Dopis z 1. ledna 1930.

února 1930, se v Praze konal sjezd národní demokracie. Hodáč zde měl otevřenou roztržku s Hlaváčkem, kterému vytkl liknavost v jeho činnosti generálního tajemníka.²⁰⁸ Ten to odmítl a odůvodňoval svoji (ne)činnost pomínutím své kandidatury do poslanecké sněmovny. Ve II. skrutiniu nezískal mandát, který měl mít slíbený Kramářem a výkonným výborem za svoji protihradní činnost. Na sjezdu vznikla roztržka, kdy se za Hlaváčka postavily některé venkovské organizace (zejména slovenské), ale také překvapivě František Ježek. Ten měl za sebou podporu svých státně-zaměstnaneckých odborů. Ježek měl vždy dobrou politickou intuici a zřejmě vytyčil, že Hlaváčka ve stávající situaci lehce odstranit nepůjde. Vedení strany roztržka nepotěšila. Jako reakci vydalo oběžník organizacím, který nabádal nesympatizující skupiny s Hlaváčkem, aby se ve stranických záležitostech neobracceli na něj, ale na Hodáče. Po sjezdu se ihned začaly šířit spekulace nad dalším osudem generálního tajemníka ve straně. Kolovaly obavy, aby ze strany nevystoupil s některými organizacemi, podobně jako to provedl Jaroslav Stránský. Generální tajemník ÚSČP Hodáč následně raději přesunul svoji aktivitu vůči dalšímu odpůrci ve straně. Dařilo se mu mít přehled o dění ve stranickém sekretariátu a do jisté míry ho i kontrolovat. Na svoji stranu totiž získal vlivného pražského aparátčíka Josefa Dlabolu. Hlaváčkoví byla v uvozovkách přistřížena křídla, když povinně dostal svého zástupce Josefa Hlada, který patřil mezi lidi F. X. Hodáče.

František Sís ve straně požíval respekt zejména za svoji odbojovou činnost, ale po volbách 1929 byl již ve straně fakticky odepsaným. Doporučovalo se mu, aby se spíše soustředil na sepsání odbojových pamětí. Jeho dřívější spojenectví s Hlaváčkem se rozpadlo. Ve volbách vyhořel a Kramářův poměr k němu se zhoršil. Již na přelomu roku se Kramář radil s Matouškem o tématu, jak nejlépe Sísu odstavit (odstranit) a Hodáčovi vzkazoval: „...shodli jsme se, že by každé příliš okaté odstraňování Sise bylo těžkým nebezpečím pro stranu, zejména kdybyste ho měl nahradit aspoň *de facto* Vy (Hodáč).“²⁰⁹ Nicméně předseda strany podpořil nového poslance Hodáče, který mezi své aktivity zařadil i starost o *Národní listy*, ale předjímal těžkosti s případným odvoláním Sise. Kramář doporučoval pasivní přístup, protože František Sís se podle něj nakonec odstraní sám svoji pohodlností a leností. Odmítal proti němu otevřeně vystoupit a vzkazoval: „...nechtěl bych být za žádnou cenu jeho *popravčím*.“ Karel Kramář si přál pokud možno nějaký nekonfliktní odchod jednoho ze svých nejvěrnějších spolupracovníků. Františku Sísovi bylo nejprve nabízeno gentlemanké vyrovnání, kdy se za jeho další existenci zaručoval i Jaroslav Preiss. Sís všechny nabídky odmítl a dál se snažil držet své místo, které již ale bylo dávno ztracené.

208 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-727/30, «Národní demokracie» z 17. února 1930.

209 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 313, Korespondence dr. Kramář 1930–36, Dopis z 1. ledna 1930.

Impulsivní F. X. Hodáč nechtěl příliš otálet a zaútočil vůči Sísovi přímo. Použil vůči němu nesrovnalosti ve finančních otázkách. V reálu to vypadalo tak, že Síše obviňoval z defraudace a přímo ho označoval za zloděje. 24. dubna ve schůzi ředitelství PAT Hodáč opět zaútočil na Síše, ale tehdy ještě ostřeji než dříve.²¹⁰ Františka Síše nejvíce hájili jeho přátelé Bohdan Bečka a Bohumil Němec. Oba patřili k odpůrcům nového směru ve straně, který reprezentoval F. X. Hodáč a za ním stojící Živnostenská banka (Jaroslav Preiss). Ve straně ale již měli vliv spíše formální, než skutečný. Po řadě obvinění se žádala Sísova rezignace. Opět mu bylo doporučeno, aby se věnoval psaní pamětí s tím, že mu bude dosavadní příjem ponechán. Nabídka zůstala nevyslyšena. Následně měla Františka Síše v jeho domě z rozčilení ranit mrtvice. Z té se měl probrat až po 36 hodinách. Zajímavá byla prvotní reakce Kramáře, pro kterého představoval Sís nejoddanějšího služebníka. Ten měl reagovat slovy: „*To má Sís z té politiky*“ a zejména: „*To má Sís ze svého lajdáctví.*“²¹¹

F. X. Hodáč vítězství dosáhl – zbavil se Františka Síše, ale za cenu vyvolání značné nelibosti vůči své osobě. Dalšího dne mu Viktor Dyk odmítl podat ruku a Hodáč to velmi pohněvalo. Jeho výbušnost (obdobně jako Dykova) vedla k požadavku satisfakce. Jejich vzájemný spor musel řešit až čestný soud. Celou aféru dokázal patřičně využít Stříbrného tisk. Hodáčův odpůrce Hlaváček se ve straně postaral o rozšíření celé aféry i s patřičnými detaily. Čestnému soudu předsedal František Lukavský. František Ježek se stal důvěrníkem F. X. Hodáče a Antonín Hajn důvěrníkem Viktora Dyka. Oba zneprátení sokové představovali do velké míry zarputilé individuality a kompromisy se hledaly velmi těžko. Literát Dyk přišel přímo s obviněním, že se Hodáč chce zmocnit rozhodování v *Národních listech* a přivést je na politickou orientaci blížkou Hradu. F. X. Hodáč se soustředil na meritum svého útoku na Františka Síše – dokazování jeho pochybení ve funkci vrchního ředitele PAT. Celý spor skončil, když Dyk prohlásil, že z nečestného jednání Hodáče obvinít nechtěl, ale že se k politické stránce případu vrátí, až to zdravotní stav Síše dovolí.²¹²

Vlastimil Klíma měl kladný poměr k Sísovi, kdežto k Hodáčovi velmi rezervovaný a v některých záležitostech až negativní. Oba ve straně zastávali jiné politické koncepce. Klíma je ve svých pamětech k Sísovi hodně shovívavý, ale Jan Hochman takovou potřebu neměl. V rozhovoru s Přemyslem Šámalem potvrdil Hodáčova obvinění a jejich faktický základ.²¹³ Sám Hochman měl vidět padělané stvrzenky na peníze. Již během Sísovy zdravotní rehabilitace se utvořila skupi-

210 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č.j. T-676/30, Záznam o rozhovoru s Miroslavou Paulovou z 23. května 1930.

211 Tamtéž.

212 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 386.

213 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-66/31, Zápis rozhovoru s Janem Hochmanem z 17. ledna 1931.

na starších straníků, kteří měli zájem politické karty nemocného Františka Síše využít. Viktor Dyk se svými Královskými Vinohrady a skupina Národní myšlenky stáli za Sísem. Jejich terčem se začínal postupně více a více stávat F. X. Hodáč.

Nemocného se zastával také, ve dvacátých letech pro finance strany důležitý, bývalý ministr financí Bohdan Bečka. Jeho hvězda v národní demokracii již zapadla, ale podobně jako Sís měl ve straně značné renomé ze své odbojové činnosti. Pravě Bečka se stal jedním z hlavních obhájců Sísovy rehabilitace. Zastat se přítele je vždy hezké, ale tato situace měla i druhou stranu. Bývalý ředitel PAT – NL svoji pozici ve straně již dávno ztratil a v tomto případě Bečka spíše využil pomyslnou hůl proti Jaroslavu Preissovi, kterému stále nemohl odpustit svoje odejití z Živnostenské banky. Na Preisse vznikl tlak na zajištění existence pro národnědemokratickou ikonu válečného odboje. Nabídka již Sís dostal před svojí mrtvicí, když dobrovolně opustí svůj post, ale nevyužil je. Jaroslav Preiss neměl rád Františka Síše a nebylo překvapením, když Sísova záležitost hladce neprošla. Hodáč si po události s mrtvicí již začal brát ve svém postupu větší rezervy, ale Sís pro něj zůstával (a tak ho i nazýval) zlodějem a zrádcem. Zlodějem kvůli finančním machinacím a zrádcem, protože se Hodáč dozvěděl o Sísově povolebních (1929) návštěvách na Hradě, kde si měl s radostí postěžovat a sondovat tam pro sebe další možnosti. Tím měl vyzradit důvěrné informace (především si stěžoval), o kterých se měl dozvědět i prezident Masaryk. Kancléř Šámal měl povinnost o průběhu návštěvy prezidenta informovat. O věci se promptně dozvěděl Karel Kramář a požádal Jana Hochmana o písemné potvrzení těchto obvinění. Hradní kancelář si nepřála písemně obvinění potvrdit, ale Přemysl Šámal nabízel své svědectví k dispozici.

Samotný zdravotní stav nemocného vyvolával pochyby. Jeho rekonvalescence měla dobrý průběh a občas se jevil až v nezvyklé dobré kondici. František Sís během první světové války fingoval nemoc. Pobýval v nemocnici na lůžku a tato příhoda vešla ve známost. Jan Hochman měl celou Sísovu mrtvicí a jeho rekonvalescenci za značně přehnanou. Stejný náhled vyjádřil i Karel Kramář a další členové strany. I z těchto důvodů nebyla chuť Preisse s Hodáčem na vyhovění požadavku Sísova zajištění příliš velká.

Vliv Karla Kramáře na stranu upadal po celý prvorepublikový čas. Stále častěji ho provázela dlouhá období, kdy mu nemoc nedovolovala veřejnou činnost. Zůstával ve svém obydlí a to se také ve straně neprojevovalo příliš dobře. Již dříve jsme uvedli, že národní demokracii pod alespoň nějakou kontrolou nikdo po Rašínově smrti víceméně neměl. Ambice na převzetí faktického předsednictví, ne-li přímo předsednického nástupnictví, chovalo ve straně několik výraznějších osobností. Ne náhodou téměř každý, kdo takto smýšlel, se snažil získat přízeň Kramáře a jeho případné schválení. Občas se objevila kritika mířící na tzv. „byzantinismus“ v národní demokracii, kde každý uctívá Kramáře a snaží se získat jeho přízeň. To ovšem představovalo nutnost pro naplnění velkých ambicí. F. X. Hodáč používal taktiku častých návštěv u Karla Kramáře. Formálně se s ním radil a informoval ho

o veškerém dění ve straně. V reálu mu spíše předkládal již rozhodnuté věci na schválení, kde si zároveň již byl jist Kramářovým stanoviskem. Proto není divu, že se jejich politiky do velké míry shodovaly. Pokud nastaly problémy a neshody, řešil je Hodáč ve výkonném výboru strany, kde si dokázal zajistit podporu.

O velkých ministerských ambicích Josefa Matouška již zmínka padla a i on měl snahu využít Kramářovy nepřítomnosti k posílení svého postavení ve straně. Matoušek ve II. vládě Františka Udržala získal křeslo ministra průmyslu, obchodu a živností. Tím pádem *via facti* stouplo jeho postavení veřejné a také stranické. Při Kramářově absenci se stal hlavním obhájcem vládní politiky a účasti Československé národní demokracie v koalici. Na povolebním lednovém sjezdu v pražském Merкуру již měl Josef Matoušek zřejmé tendence vystupovat jako nový vůdce strany.²¹⁴ Průběh sjezdu řídil ústřední výkonný výbor, respektive F. X. Hodáč. Ten prosadil, aby se delegáti nespokojení s volebními výsledky mohli celé odpoledne vymluvit. Na jejich kritiku jim nebylo ani odpovídáno a o jejich závěrech se ani nehlasovalo. Zklamání, kteří postrádali moc a silný vliv jako předáci z Českých Budějovic – Autengruber a Kvasnička, veřejně vystoupili a kritizovali Karla Kramáře. Vyčítali mu jeho přílišnou ústupnost vůči agrárníkům. Navrch přidali kritiku útočící na úpadek strany a přiklonili se k provádění politiky více lidové, zejména konkrétní. Jednoduše si přáli provádět politiku více zájmovou. Za zmínku ze sjezdu stojí příspěvek nově zvoleného senátora Josefa Havlína. Ten ambice nepostrádal a vděk za mandát mu také nechyběl: „*Jako senátor vidím, jak je to těžké dělat dobrou politiku a musím uznat, že Kramář to dělá fajn.*“²¹⁵ Josef Matoušek bývá často řazen do zjednodušeného schématu tzv. průmyslového křídla ve straně, ale není to úplně opodstatněné a správné. S průmyslem měl společnou pouze onu manželku, která vlastnila továrnu. Taktéž nepatřil k lidem z Živnostenské banky a vztah s F. X. Hodáčem můžeme označit pouze za korektní. V otázkách cel a obilního monopolu se rozcházel s F. X. Hodáč mu svojí aktivitou často jeho pozici neulehčoval. Nicméně na začátku roku 1930 Josef Matoušek skutečně mohl vystupovat a jednat téměř jako vůdce strany, protože mu dal Karel Kramář plnou moc k zastupování v době své nepřítomnosti.

Již na přelomu ledna a února 1930 musel národnědemokratický ministr řešit velkou nepřijemnost. Ministr zahraničních věcí Edvard Beneš se účastnil konference v Haagu, která se zabývala reparačními otázkami. Zároveň se dočkal definitivního přijetí Youngův plán. Zjednodušeně můžeme konstatovat, že poražené státy získaly úlevy v reparačních platbách a povinnostech. To samozřejmě nemohlo české nacionály v případě Německa a Rakouska potěšit. Československo získalo dohodu s věřitelskými mocnostmi, které se vzdaly vůči němu pohledávek z titulu mírových

214 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-151/30, «Velké zasedání národní demokracie v Merкуру» z 9. ledna 1930.

215 Tamtéž.

smluv. ČSR se placení ovšem nevyhnula. To se pouze přesunulo pod jiný název a Československá republika se zavázala zaplatit 10 milionů zlatých marek během 37 let.²¹⁶ Vláda se rozhodla jako výraz poděkování odeslat ministru zahraničních věcí děkovný telegram. Když se o něm hlasovalo, tak návrh podpořil i ministr Josef Matoušek. Jeho podpora vyvolala ve straně a v poslaneckém klubu velkou nelibost. Tu zesílila i Benešova kontinuální zahraniční politika, která neměla příliš přízné pro italský režim. Zahraničněpolitické teze národní demokracie si přitom dělaly velké naděje na možné přísliby ze zlepšeného vztahu s Itálií.

Z vedení strany přišli nacionálně orientovaní Viktor Dyk a Antonín Hajn, které proti Benešovi vydatně podpořil František Hlaváček s myšlenkou na návrh vyslovení nedůvěry ministru zahraničních věcí. Viktor Dyk hrozil složením mandátu, pokud by strana souhlasila s odesláním děkovného telegramu. Poslanci Antonín Hajn a Jaromír Špaček podali návrh a svolali k této otázce jednání užšího výboru strany. Celá záležitost se rychle rozšířila a zastupující vůdce strany Matoušek měl co vysvětlovat jednak ministerskému předsedovi Udržalovi a na Hradě Šámalovi s Masarykem. Prezident republiky nechal ministra průmyslu, obchodu a živností upozornit, že by při případném vyslovení nedůvěry byla jeho účast ve vládě na pováženu.²¹⁷ Ve stejném duchu uvažoval i premiér Udržal. Matoušek si měl ve straně udělat pořádek, ale i on sám se Šámalovi přiznal z obav, jestli se mu podaří vliv Dyka s Hajnem potlačit.²¹⁸ Opozičníky svolanou schůzi na 2. února se mu podařilo odložit a prosazoval, aby o vyslovení nedůvěry, jako o věci politické, hlasoval klub poslanců a senátorů. Tam měl Matoušek silnější pozici. Nikoliv tedy Hajnem a Špačkem zamýšlený užší výbor strany. Zákonodárcům národní demokracie se z vládní koalice odejít nechtělo a Matouškovi, který držel vytoužené ministerstvo dva měsíce, ještě méně. Z politického hlediska si uvědomoval, že by strana v opozici nezískala žádný kredit za zlepšení úřednických platů, pro které se velmi exponovala. Taktéž si nepřál, aby se obilní monopol řešil bez účasti národní demokracie. Josef Matoušek z celé aféry utrpěl ve straně pouze ztráty. Vytýkalo se mu, že naprosto obrátil své názory a přešel k Hradu. Straníci si pamatovali jeho tvrdou kritiku T. G. Masaryka, když před nimi bojoval o to, aby ho podpořili v boji o ministerské křeslo, které nakonec získal Ladislav Novák. Ministr Matoušek hlasoval pro odeslání děkovného telegramu Benešovi do Haagu, za kterým spatřoval i osobní zájem, protože jeho zeť se stal konzulem v Teheránu.

Jedním z prvních úkolů, kterými se nová Udržalova vláda musela zabývat, představovaly březnové oslavy osmdesátých narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Jako dar uznání mu byl na jeho počest navrhnout zákon obsahující pouze krátkou

216 *Senát parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/3vo/stena/038schuz/S038001.htm

217 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-155/30, Telefonát Dr. Schenka z 1. února 1930.

218 Tamtéž, Záznam rozhovor s Josefem Matouškem 1. února 1930.

větu: „*Tomáš Garrigue Masaryk zasloužil se o stát.*“ S oslavami se protínal i dlouholetý spor TGM s Karlem Kramářem, kde se mnoha zainteresovaným stále nedařilo najít smírné řešení. V únoru 1930 se zdálo, že snahy o kompromisní urovnání spějí ke zdárnému cíli. Smírný verdikt mezi oběma personami byl dokonce publikován v předvečer prezidentových narozenin.²¹⁹ Karel Kramář oznámené ujednání nakonec odmítl. Na celé situaci byla nejpodstatnější jiná věc. Kramářův dlouholetý spor a nelibost k Hradu se omezila pouze na jeho osobu – nestal se tak stanoviskem celé strany (byť ti nejvěrnější Kramářovo stanovisko stále uctívali). Navrhovaný zákon o zásluhách T. G. Masaryka (lex Masaryk) národní demokracie neblokovala a díky vlivu F. X. Hodáče a Jaroslava Preisse odeslalo vedení strany srdečný blahopřejný telegramem.

Prosazování Hodáčova politického směru nemělo ve straně plynulou trajektorii. Pohrávání si s myšlenkou na spolupráci (využití) s fašisty se objevilo v přídružené organizaci národní demokracie. Během dubna 1930 se Liga Jiřího Stříbrného osamostatnila z volebního protihradního bloku (Liga proti vázaným kandidátním listinám). V té době se alespoň v části národní demokracie – Rolnické jednotě (přidružená část ČsND) znovu objevila myšlenka k opětovnému využití fašistů (NOF). Rolnická jednota měla vcelku kladný vztah k Národní obci fašistické a jejímu vůdci Gajdovi. Nově zvolení senátoři – předseda Rolnické jednoty, statkář Rudolf Bergman společně s Josefem Havlínem prosazovali přijetí Gajdy i dalších členů NOF do národně demokratické strany.²²⁰ Tento záměr nakonec ke své realizaci nedošel.

František Xaver Hodáč po Sísově nehodě mírně a na krátký čas zvolnil v otevřené razanci vůči svým oponentům, ale to neznamenalo, že by tím byl boj ve straně utlumen. Hodáč se pragmaticky zaštiťoval podporou Kramáře a ve spojení s tím, že ovládal finance strany, byla jeho pozice pevná. Zajímavý byl pohled Kramáře na Hodáče, kterého tehdy považoval za onu pomyslnou dravou štiku, která by mohla rozčeřit stojaté národně demokratické vody. Vůdce strany oceňoval jeho velké kvality generálního tajemníka ÚSČP, ale vadil mu jeho cynismus v politice.²²¹ Kramář se stále uklidňoval tím, že ve straně rozhoduje on a nikoliv Hodáč, který ho o všem informuje a radí se s ním. Opozice vůči F. X. Hodáčovi se zformovala okolo Bohdana Bečky, Viktora Dyka, Antonína Hajna a Františka Hlaváčka. U těchto politiků je potřebné vidět již jejich jistou opotřebovanost. Ve straně pracovali od jejího založení a politický zenit měli všichni již za sebou. Nejvážnějším a zároveň nejostřejším protivníkem F. X. Hodáče se stal Viktor Dyk. Ideologicky

219 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky : (1918–1938)*. 2. díl, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935). 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 72.

220 HOFMAN, Petr – KLIMEK, Antonín: *Vítěz, který prohrál*. Generál Radola Gajda. Praha, 1995. s. 216.

221 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-1331/30, Záznam rozhovor s Janem Hochmanem z 8. října 1930.

a svým naturelem stáli oba na jiné straně. Literát a idealista Dyk, proti pragmatickému generálnímu tajemníku ÚSČP. Nicméně, jejich povahy se v leccěms podobaly. Viktor Dyk měl výbušnou povahu a nikdy se nebál použít ostřejší výraz, a to ani na veřejných schůzích. F. X. Hodáč měl stejně výbušný temperament, který ale neuměl využít a zvládat. V otázkách průmyslu se dokázal díky své velké erudici a pragmatičnosti rychle dohodnout téměř s každým, ale to v politických jednáních příliš nefungovalo. Hodáč se v politických půtkách a soubojích sám rychle dostával do pasti. Nebyl příliš schopen se držet věcné polemiky a brzo ho zachvátil hněv, nebo alespoň rozčilení. Navíc si potrpěl na uhlazenou formu jednání, ale to mohlo proběhnout pouze s odpovídajícím partnerem. Jeho oponenti se naučili této jeho slabiny využívat. Zejména půtky s Viktorem Dykem jsou toho důkazem – ve stranickém soudu požadoval Hodáč po Dykovi satisfakci za urážku. Hlasitý spor mužů, kteří ve straně představovali její nejsilnější křídla (a ideové protějšky), vyhovoval i ostatním politickým činitelům. Národní liga Jiřího Stříbrného využívala situaci a přiživovala Hodáčovy útoky na Dyka, aby získala nacionálně naladěné voliče národní demokracie. Naproti tomu z druhé strany Hradní tisk obviňoval Dyka a spol. z vypjatého šovinismu a radikalismu, jehož výsledkem bude zahnání národní demokracie do izolace.²²²

Poslanec Hodáč se soustředil na upevňování své pozice uvnitř ČsND a postupně získával lidi na svoji stranu. Po celý život patřil mezi osoby velmi činné ve studentských záležitostech a tímto směrem začal napínat svoji pozornost. Během roku 1930 proběhly studentské demonstrace, které rozhodně neměly klidný průběh. Pomáhaly je pořádat *Národní listy* a *Národ*. Už z toho titulu musely mít podporu Hodáče, který začal mít v redakci postupně rozhodující vliv. Navíc sám Hodáč by takovou věc neučinil bez podpory Kramáře, který se opět dostal na vlnu optimismu.²²³ Vůdce národní demokracie viděl ve studentských bouřích možnost, že by se konečně mohla karta obrátit. Snil o tom, že by T. G. Masaryk mohl v roce svého jubilea uvolnit prezidentský úřad a ten by následně mohl získat pro sebe. F. X. Hodáč se tehdejším hájením studentů spíše snažil získat pro sebe politický kapitál. Zastával se jich i v případech, které se ve skutečnosti ani nestaly, nebo měly jiný průběh. Tímto krokem se sblížil se straníky, kteří v minulosti zastávali vyhraněnější radikální pozice. Za příklad můžeme použít v mládeži činného Jana Eberta, který patřil do skupiny Národní myšlenky. S ní měl, nejen o mládež strany, svést F. X. Hodáč souboj až v letech přístích. Lidé z okolí skupiny Demokratického středu, kteří již dlouhou dobu toužili po novém větru ve straně, který by s sebou přinesl změny a znovu stranu nastartoval, ukotvil ji v klidných politických

222 SLÁDEK, Zdeněk – Československá národní demokracie. Sládek, Zdeněk. In: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. 1. díl. Období 1861–1938* / [Aut.]: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005 s. 605.

223 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-1331/30, Záznam rozhovor s Janem Hochmanem z 8. října 1930.

vodách, Hodáčovi příliš nevěřili. Ten stranu skutečně čistil, a to zejména od svých odpůrců, ale ne vždy mohl nový člověk nabízet jistotu prosazování nového kurzu. Generálnímu tajemníku ÚSČP se podařilo odstranit z tiskového odboru poslance Antonína Hajna, ale na jeho místo nastoupil Vlastimil Klíma, který se orientoval na nacionální platformě. V první polovině roku 1930 se zdálo, že se F. X. Hodáč ve svém postupu dokáže domluvit se skupinou Národní myšlenky.²²⁴ Jeho nástup je brán jako určitý mezník, kdy se strana uklidnila a on dokázal utopit její protihradní ostří. To se částečně stalo. Sám Hodáč neměl zájem, aby tisk útočil na prezidenta Masaryka. Od informátora se objevila v hradní kanceláři zpráva, že F. X. Hodáč podpořil útok na Edvarda Beneše, ale to se nestalo.²²⁵ Naopak již na schůzi ÚV, která se konala 8. ledna 1930, měl prohlásit: „*Nemůžeme být stranou radikální, která dělá frmol s sebou.*“²²⁶ Oním frmolem mínil boj proti Edvardu Benešovi. Sám navíc inicioval ukončení tiskového boje proti tzv. Benešovým nemravným metodám.

4.3 Pád generálního tajemníka Františka Hlaváčka

V roce 1931 pokračoval, a spíše již dozníval, boj F. X. Hodáče s odpůrci jím prosazovaného politického směru ve straně. Toho nejhlasitějšího kritika – Viktora Dyka ranila v Jaderském moři 14. května 1931 mrtvice. Dyk nebyl politicky nadaným mistrem, ale především odvážným a uznávaným tribunem, který co měl na srdci, tak měl i na jazyku. K jeho nacionálnímu, hlasitému, a do jisté míry vzpurnému, odkazu se hlásily jeho domácí Královské Vinohrady. Ty se ustavily jako strážci jeho odkazu. Netrvalo dlouho a v příštích letech právě odsud směřoval útok na stranu a Hodáčem propagovaný politický směr. Předsedou klubu senátorů se po smrti Viktora Dyka stal Vilém Votruba.

Po svém poslaneckém nástupu se F. X. Hodáč rozmyšlel, proti komu z dvojice Hlaváček – Sís vystoupí nejdříve. I přes radu Františka Ježka, který měl shodný zájem, si vybral Františka Síse. Toho po těžkých obviněních ranila mrtvice a cynik by mohl říci, že se tak celá záležitost sama vyřešila. František Sís se pro jednu stal mučedníkem a pro druhé terčem podezření, jestli ona mrtvice není zveličena a dobře využívána. K Hodáčem prosazovanému očištění strany již zbývalo odstranění Františka Hlaváčka. Ten platil za muže rázného, ve svých způsobech až brutálního. V jeho případě se nejednalo o politicky nadaného génia, ale o stranického

224 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-668/30, Záznam rozhovoru s Vladimírem Slavíkem z 21. května 1930.

225 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-161/30, “Nár. demokratické zasedání” z 9. ledna 1930. srov. AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-668/30, Záznam rozhovoru s Vladimírem Slavíkem z 21. května 1930.

226 ANM, Karel Kramář, karton č. 8, Korespondence s Františkem Hlaváčkem, Dopis z 13. října 1931. s. 24.

aparátčíka, který neustále vymýšlel různé a někdy až velmi fantastické kombinace. Spiklenecky sprádat (někdy nereálné) plány představovalo jeho běžnou pracovní náplň. Můžeme ho označit za doktrináře, který se orientoval krajně pravicově a nacionálně. Proto měl časté schůzky s Gajdou, fašisty, různými nacionály a také i s bratry Stříbrnými. Hlaváček si Kramáře vážil a jeho poměr k němu vykazoval až značnou servilitu. Zejména on patřil k strůjčům onoho „byzantinismu“ ve straně, kdy se vůdce strany stal nedotknutelnou ikonou. Kramáře s Hlaváčkem spojoval také jejich vzájemný poměr k Hradu. Generální tajemník Československé národní demokracie neudělal nic pro to, aby zlepšil vztah mezi Kramářem a T. G. Masarykem, případně poměr strany samotné k Hradu. Sám Hlaváček vedl soudní pře s Edvardem Benešem a vzájemný vyhocený poměr mu vyhovoval. František Hlaváček nepatřil ve straně mezi oblíbené muže. Rozhodně se nedal označit za osobu konsenzuální, ale spíše až konfliktní, a to není pro generálního tajemníka strany nejlepší předpoklad. Měl podporu v nacionálně orientovaných stranících, kteří ovládali místní organizace (MO na Královských Vinohradech se nabízela) a pak také u mladých. Dobrý poměr vládl mezi ním a skupinou Národní myšlenky. Vykonávání funkce generálního tajemníka ČsND nebylo jednoduché. Musel permanentně řešit prázdnou stranickou pokladnu. To znamenalo neustále shánět peníze a být v dobrém vztahu v tomto směru s klíčovými muži Hodáčem a Preissem. Oba pro něj příliš sympatií neměli a stejný postoj měl i Hlaváček k nim. Sám si na oba v možných mezích u Kramáře několikrát stěžoval. Vrcholem Hlaváčkovy postavení a síly se nesporně stal krizový rok 1926, ale od té doby jeho postavení ve straně postupně sláblo. To se vzájemně pojilo s odklonem národní demokracie od radikálně nacionální politiky. Hlaváček velmi stál o zisk poslaneckého mandátu ve volbách 1929, ale neuspěl v nich. Nepopulární generální tajemník z Prahy na východě Čech propadl. Když se v ústředním výkonném výboru strany projednávali kandidáti pro II. skrutinium, vystoupil proti kandidatuře Síse. Tím jejich spojenectví definitivně skončilo. Hlaváček jako generální tajemník národní demokracie úřadoval z redakce *Národních listů*, jejichž směr a způsob psaní osobně řídil. S nástupem Hodáče, který začal do redakce docházet a v případě nutnosti zastavoval články, se i toto výsadní Hlaváčkovy postavení hroutilo. Už v polovině roku 1930 se politickými kuloáry šířily zvěsti, že je ve straně Hlaváček vyřízený a jeho odchod se vbrzku očekává. On za rozšiřováním těchto, podle něj nepravdivých zpráv, stále viděl politickou kampaň svého úhlavního nepřítele Edvarda Beneše a jeho tisku (první takovouto zprávu přinesl katolický list *Čech*, který ale E. Benešovi příliš blízký nebyl).²²⁷

Se začátkem roku 1931 začal F. X. Hodáč jako úřadující místopředseda řídit finanční komisi. I když tuto funkci vykonával její právoplatný předseda Vichr, tak

227 ANM, Karel Kramář, karton č. 8, Korespondence s Františkem Hlaváčkem, Dopis ze 4. května 1930.

měl Hodáč fakticky největší moc. Jelikož stranická pokladna na tom (stále) nebyla nejlépe, byl zaveden režim větší šetrnosti. František Hlaváček dostal od finanční komise seznam všech sponzorů a ty musel obvolávat. Náplní práce generálního tajemníka národní demokracie se tedy staly prosby o příspěvky pro stranu. Zde musíme podotknout, že se mu vedlo s nevelkým úspěchem. Finální Hodáčův útok vůči němu přišel s létem. Začátkem července 1931 si poslanec Hodáč nepřál, aby se generální tajemník strany účastnil jednání s Kramářem v *Národních listech*. Teprve tehdy Hlaváček předjímal, že bude ze strany odejit.²²⁸ Na konci července na schůzi prezidia ÚVV proti němu F. X. Hodáč otevřeně vystoupil. Jednalo se o řadu obvinění. Ta mířila jednak na Hlaváčkovu funkcionářská rozhodnutí a na dezorganizaci v jeho sekretariátu.²²⁹ Jedno obvinění padlo i k financování strany, kde by se mohlo zdát, že strana vykonala za úplatu pro uhelného obchodníka službu a ten ji za to sponzoroval. Jednalo se o kauzu tzv. polského uhlí. Hodáč ve svém útoku naznačoval i možnost poškození státu a domácího uhelného průmyslu. Přitom sám musel vědět, že jeho tvrzení nejsou správná, protože měl těsný kontakt se sekretářem „uhlářů“ (uhelný průmysl) J. Petersem. Financování prvorepublikových stran by bylo z dnešního pohledu velmi problematické. Tehdy nedostávaly politické strany žádný příspěvek od státu jako dnes. Omezme se na konstatování, že strany získávaly finance od svých sponzorů, respektive vybudovaných pilířů (základů) a všechny kromě národní demokracie byly zájmové. František Hlaváček se proti předneseným obviněním bránil. Přiznal vedení důvěrných protokolů presidiálních a finančních, ve kterých se vedlo účetnictví strany. Taktéž odmítl odsudek z nečestného jednání – že by snad sliboval sponzorům intervenci za finanční podporu strany. Samozřejmě, že intervence v politice existovaly a existují dodnes, ale Hodáčovi šlo o to, aby použil všechno možné proti Hlaváčkově. Sám generální tajemník ÚŠČP doslova fungoval jako továrna na intervence, viz řady kartonů s touto tematikou v Národním archivu. Karel Kramář na výše uvedené schůzi svého generálního tajemníka bránil. Navíc o rozmazávání tématu financování strany nikdo přílišný zájem neměl. Nicméně vyšlo najevo, že uhlař Jirásek dal straně přes 1,1 milionu a národní demokraté Hlaváček, Ježek a Novák skutečně za něj intervenovali na Ministerstvu železnic.²³⁰

Po záříjových obecních volbách podal generální tajemník národní demokracie svoji demisi s tím, že se chce věnovat boji proti škodlivým a zhoubným vlivům ve straně. Přál si bojovat za starou linii strany – starou Kramářovu linii. Tuto mantru používalo mnoho straníků, kteří často hájili opačná stanoviska, ale zaštitit se děláním Kramářovy politiky znamenalo jednak jistou povinnost a za druhé snahu,

228 ANM, Karel Kramář, karton č. 8, Korespondence s Františkem Hlaváčkem, Dopis z 8. července 1931.

229 Tamtéž, Dopis z 14. srpna 1931.

230 Tamtéž, Vypsání platby od Jirásky pro národní demokracii ANM233086

aby vůdce strany mohl podpořit daný směr. 13. října napsal František Hlaváček Karlu Kramářovi rezignační dopis, kde vysvětloval okolnosti, které ho k tomuto kroku vedly²³¹. Celý dopis má charakter hájení své osoby a naopak obžaloby F. X. Hodáče, který mohl za jeho pád. Informace o charakteru dopisu poměrně brzo vyluly na povrch a mohla se s nimi seznámit také veřejnost.²³² Když se lidi ve zlém rozcházejí, tak padají různá obvinění, a i tento dopis je nutné brát s potřebnou rezervou – kritikou. Hlaváček příčinu zlepšeného volebního výsledku v obecních volbách spatřoval v setrvačnosti a nikoliv v odklonu od radikální nacionální politiky, která se doplňovala s protihradním étosem. Jeho vidění se nacházelo v dogmatických schématech, pro která již ve straně nebylo místo. On sám dospěl ke stejnému stanovisku, byl se velmi opíral o společnou minulost s Kramářem, boj za ideály a své svědomí. Po té již následovalo obvinění F. X. Hodáče ze všeho špatného ve straně. To se mělo datovat od jeho vstupu do ústředních orgánů národní demokracie. Hlaváček v podstatě obvinil i Kramáře, že se nechal ovlivnit levicovými a také mimostranickými vlivy, díky kterým přestal dělat rozhodnou politiku. Narážel i na smlouvu se SSSR, která odporovala základním stranickým ideám, ale generální tajemník ÚSČP se na ni spolupodílel z jednoduchého důvodu – byla v zájmu domácího průmyslu a hospodářství. Národní demokracie nakonec smlouvu se SSSR nevetovala – v podstatě ani neměla jak jí zabránit.

Hodáč, respektive Živnostenská banka, měli na *Národní listy* a PAT rozhodný vliv již z titulu své funkce. Hospodaření *NL* znamenalo složitější problematiku. Na konci dvacátých let opět začala vydávaná periodika stagnovat a nebylo divu, že ten, kdo financoval, měl zájem na tom, aby jeho aktivum nevykazovalo ztrátovost. Na druhé straně měl Hlaváček pravdu v tom, že PAT představovalo mocenskou kartu k ovládnutí *Národních Listů* a dalších stranických tiskovin. Ty často měly charakter útočné varty radikálního nacionalismu, který určovala dvojice Hlaváček – Sís. S odbytem tiskovin PAT nastaly problémy i díky rozmachu tiskovin vydavatelské společnosti Tempo. Hlaváčkovu obvinění ze snahy o ovládnutí národně demokratického tisku a budování mocenské základny lze přijmout. F. X. Hodáč stál za založením Národní vydavatelské společnosti, která pod sebe převáděla regionální národně demokratická periodika (např. *Pozor*, *Národní denník*, *Národní student* etc.). Formálně v ní držel rozhodující – 26 % podíl Karel Kramář, ale reálný výkon moci měl v rukách její jednatel F. X. Hodáč, respektive Živnostenská banka. Taktika a postup generálního tajemníka ÚSČP měla tvrdé a občas až bezohledné rysy. Většina regionálních tiskovin byla závislá na subvencích z Prahy a o těch rozhodovala finanční komise. Například Bratislavskému *Národnému denníku* hrozilo zastavení kvůli nedostatku peněz. Již naplánovanou likvidaci dokázal v poslední

231 ANM, Karel Kramář, karton č. 8, Korespondence s Františkem Hlaváčkem, Dopis z 13. října 1931, Dopis z 13. října 1931.

232 *Národní osvobození*. Hlaváčkův případ a Demokratický střed. 3. listopadu 1931.

moment odvrátit úřadující místopředseda finanční komise Hodáč, ale periodikum muselo přejít do jím založené vydavatelské společnosti. Co se týče cenzury v redakci *Národních listů*, tak ta existovala vždy, ale kromě Hlaváčka ji začal provádět také Hodáč. Zastavoval řadu útočných článků proti Hradu a několikrát pomohl zastavit také útoky na pražské sociálnědemokratické odbory, protože udržoval nadstandardní vztahy s jejich předákem Antonínem Hamplem. O Hodáčovi se vědělo, že opravdové přátelství pravděpodobně s nikým neudrží, ale pokud se o někom uvažovalo (vyjma Jaroslava Preisse a Tomáše Bati), tak padalo právě Hamplovo jméno. Tajemník ÚSČP měl velmi živou povahu, která dobře zapadala do jeho extrémně zaplněného pracovního programu, ale jeho poklidné vycházky s předsedou sociální demokracie se neutajily. František Hlaváček měl také pravděpodobně pravdu v tom, že F. X. Hodáč v Praze příliš nepodporoval národnědemokratické odborové hnutí (Národní sdružení). Myšlenka o nějaké formě dohody s Antonínem Hamplem se v této záležitosti nabízela.

Hlaváčkovu obvinění z teroristických praktik a vlády peněz mělo v podstatě reálné základy, ale jako vždy záleželo na úhlu pohledu. F. X. Hodáč do velké míry rozhodoval o financích strany, která měla charakter přebujelého kolosu a zároveň stále prázdnou pokladnu. Aby dosáhl svého, využíval generální tajemník ÚSČP taktiky hrozeb, že na svoji funkci ve straně rezignuje a národní demokraté by si mohli shánět peníze sami. Navíc příspěvky od národnědemokratických průmyslníků putovaly do jeho osobního dispozičního fondu. Pravděpodobně bychom v tomto jednání mohli spatřit i jistou formu vydírání, ale v tehdejší společnosti představovalo takřka zavedený úzus hrozit složením funkce a národnědemokratičtí politici tímto hrozili poměrně často (viz korespondence Karla Kramáře se straníky aj.). Zadržováním subvencí dokázal F. X. Hodáč velmi potrápít některé organizace, a to zejména ty, které s ním neměly dobrý vztah. Například Českobudějovická župa, která zamítla jeho parlamentní kandidaturu v roce 1929, pocítila silnou a dlouhodobou nepřízeň jak z hlediska obdržených financí, tak v personální rovině (např. otázka jmenování prof. Kvasničky do zemského výboru etc.).

Ve své, do velké míry jedovaté výpovědi, se František Hlaváček dotkl i Ladislava Nováka, kterého označil za spojence Hodáče a „paradečechena.“²³³ Nikoliv, že by byl bývalý ministr až tak velkým spojencem generálního tajemníka ÚSČP ve straně, ale oba podle něj zastávali levicové názory. To znamenalo dobrý vztah s Hradem a ústup od radikálního nacionalismu. Starost o domácí průmysl, společná minulost v začátcích ÚSČP a pragmaticky udržitelné vztahy (nejen) s oponenty spojovaly Hodáče s Novákem víc, než případná touha po ovládnutí národní demokracie. Nicméně v něčem měly odsudky vůči Ladislavu Novákovi pravdivý základ. Bývalý ministr průmyslu, obchodu a živností se stal sběratelem dobře honorovaných funkcí v různých správních radách, které získal díky národní demokracii. Autor

233 ANM, Karel Kramář, karton č. 8, Korespondence s Františkem Hlaváčkem, Dopis z 13. října 1931.

řady libret se své straně za celou dobu svého působení odvděčil příspěvkem jednoho tisíce korun, což ještě více umocňovalo jeho nevelkou popularitu.²³⁴ Ve svém rozloučení doporučil Hlaváček na své místo generálního tajemníka Františka Touška nebo Františka Ježka. Na Karlu Kramářovi ponechal své další setrvání v ústředním výboru, českém zemském výboru a všech komisích (prezidiích).

František Hlaváček, fakticky zbavený moci, rezignoval na post generálního tajemníka národní demokracie, ale stále si dělal naděje, že zůstane ve straně činný a bude otevřeně bojovat proti výše uvedeným nešvarům (myšleno Hodáčovi). Situace se ovšem vyvinula úplně jinak a Hlaváček si své zbývající postavení sám pod sebou podtrhl. Karel Kramář na výše uvedený výčet výtek reagoval osobním setkáním. Odmítl jakýkoliv pasus o změně své politiky a deklaroval, že nikdy nepodléhal tlaku, což by musel považovat za osobní urážku. Přesto vůdce strany alespoň částečně Hlaváčka podpořil. Celý spor chtěl vyřešit na vnitrostranickém fóru a Hlaváček měl i po demisi zůstat v ústředních funkcích národní demokracie. Následující události ovšem nabraly úplně jiný směr. Dění v národní demokracii se nepodařilo utajit a jako první o něm informovaly *Lidové noviny*.²³⁵ Následně se po Hlaváčkově začali shánět novináři s nejagilnějšími muži ze Stříbrného Tempa. Bývalý generální tajemník jim podle svých slov odmítl vydat jakékoliv prohlášení s tím, že se bude celá záležitost řešit vnitrostranicky.²³⁶ Tlak novinářů z bulvárního *Expressu* nakonec neustál a rozeslal svoje krátké komuniké ke své rezignaci a situaci v národní demokracii. Zejména mu šlo o odmítnutí jakýchkoliv možných spekulací ohledně financování strany a vyhlášené boje za nacionální linii národní demokracie, která byla opuštěna. Ve své výpovědi, která se stala veřejnou, otevřeně obvinil F. X. Hodáče z rozvoje nezdravých poměrů ve straně.²³⁷ Veřejná výpověď pro Františka Hlaváčka znamenala konec. Díky svému vyjádření ztratil i to, co mu ve straně Karel Kramář ještě ponechal. Již téhož dne večer (sobota 25. října) se rozhodlo o svolání Ústředního výkonného výboru v Hlaváčkově záležitosti. Zastupující (a příští) generální tajemník Vojtěch Horák již předjímal nepříznivý verdikt díky publikovaným článkům. Levicové tisky taktéž začaly anticipovat Hlaváčkovu vyloučení ze strany a ten uvažoval o soudní žalobě vůči nim, ale celou situaci neodhadl. Zaútočil na ty, kteří měli podle něj celou záležitost vyzradit konkurenčním listům. Zmiňoval přímo Horáka, který tehdy patřil k Hodáčovým blízkým spojencům ve straně.

Velmi zajímavý a vlastně signifikantní byl postoj F. X. Hodáče. Během půlroku Hlaváčkův vliv velmi omezil a na konci července proti němu vyrazil s řadou obvinění, která útočila na jím vykonané činy. Vyhybal se osobní rovině a snažil

234 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 365.

235 *Lidové noviny* 24. října 1931.

236 ANM, Karel Kramář, karton č. 8, Korespondence s Františkem Hlaváčkem, Dopis z 26. října 1931.

237 *Express* 24. října 1931.

se udržet meritum věci na věcných stanoviscích. V podstatě položil základy a čekal, protože Hlaváčkovu povahu dobře prohlédl. Na zasedání ÚVV měl prohlásit vše vypovídající větu: „*Já jsem proti vyloučení Hlaváčka! Nebudu z něho dělat mučedníka. On už svými nepředloženostmi se znemožní a vyloučí sám,*“²³⁸ což se nakonec stalo. Hlaváčkoví přátelé a spojenci (Hajn, Malý, Navrátil) obviněného nabádali především ke klidu, aby se s ničím neukvapil, protože by veřejnými vyjádřeními mohl svoji situaci pouze zhoršit. Své vyloučení by si tím zařídil prakticky sám a to se mu také povedlo (vyjádření v *Expressu* a ve *Frontě*). Pro Hlaváčka, respektive jeho radikální, nacionální linii, se objevila na veřejnosti podpora, nejsilněji z Královských Vinohrad a také od skupiny Národní myšlenky, zejména od jejího ideologa Vlastimila Klímy.²³⁹ Naopak levicové listy a periodika bratrů Stříbrných dokázaly využít stávající situaci ve svůj prospěch. Stranický soud s Hlaváčkem se dočkal velké pozornosti a okolo národní demokracie se objevovala proroctví o jejím rozpadu. Listy Stříbrných se snažily u svých čtenářů navodit dojem, že Liga je již vlastně jediný útvar, který prosazuje nacionální a protihradní politiku.

Nejvyšší disciplinární soud strany jednal o obžalobě Františka Hlaváčka. Ten vážně porušil stranickou kázeň, protože měl poskytnout interview redaktoru *Expressu*, který přinesl informace o jeho pádu a situaci ve straně.²⁴⁰ Dále musel bývalý generální tajemník vysvětlit, proč poskytl své komuniké periodiku *Fronta*.²⁴¹ Navíc měl vyrazit důvěrnost z jednání parlamentního klubu, když se řešila záležitost možného zatčení Jiřího Stříbrného. K těmto obviněním se Hlaváček přiznal.²⁴² Novinářům, kteří ho zastihli, se vyjádřil a následně to doplnil rozesláním vytištěného komuniké. Měl reagovat v rozrušení na článek *Lidových novin*, které psaly o zbavení jeho funkce kvůli nečestné finanční aféře. Verdikt stranického soudu, který padl v lednu 1932, Františka Hlaváčka osvobodil ve všech bodech, kromě výše uvedeného porušení stranické kázně. To znamenalo, že ani jeden z bodů Hodáčova útoku se neujal. Měl tedy pravdu v tom, že se obžalovaný vyloučí sám. Ve výkonu své funkce se neměl dopustit žádného pochybení, což i straně samotné velmi vyhovovalo, protože veřejně projednávat financování strany se nikomu nechtělo. Jednalo se o již uvedenou kauzu uhlaře Jiráska. Díky tomu se Hlaváček dočkal u soudu podpory například i ministra Josefa Matouška, který v roce 1926 jednal v kauze tzv. polského uhlí. Sám neměl zájem tuto záležitost rozmazávat a nebyl jediným straníkem. Vzhledem k faktu, že Hlaváček rezignoval na všechny své posty, tak výše trestu měla pouze mírný charakter. Stranický soud vedený Janem Kaprasem mu udělil pouze písemnou důtku. V národní demokracii příliš nevládla nálada k přímému

238 ANM, František Hlaváček, karton č. 76, Dopis od Dr. Malého z 7. listopadu 1931.

239 *Demokrat – List československé národní demokracie*. 7. listopadu 1931, číslo 46, ročník XIII.

240 *Express* 24. října 1931.

241 *Fronta* 12. a 19. listopad 1931.

242 ANM, František Hlaváček, karton č. 76, II. 1931, 1855/1–5, Žalobní odpověď z 3. prosince 1931.

vyloučení Hlaváčka, který stále ještě měl podporu radikálně naladěných skupin. Hlaváček se přitom během zimy začal intenzivně stýkat s Ligou Jiřího Stříbrného a jeho odchod k němu se zdál v kuloárech již hotovou věcí. Taktéž zvěsti o možném vedení radikálních národních demokratů nabíraly na síle.

František Hlaváček v Československé národní demokracii úplně skončil. Zprvu se začal angažovat v protihradní činnosti, ale dostal se do hmotných obtíží. Nikde o něj nepanoval velký zájem. Finanční pomoc mu poskytl Karel Kramář, ale paradoxně také i T. G. Masaryk (v roce 1938 i E. Beneš). Roku 1933 nabízel Hlaváček Kanceláři prezidenta republiky, že by se mohl podílet na zlepšení vztahu s Itálií, kdyby dostal subvence na zahraniční cestu. To se nestalo. František Xaver Hodáč odstavil posledního vážného a zároveň nejvýše postaveného protivníka ve straně. Cesta k jemu prosazovanému politickému kurzu se zdála volnou a umetenou, ale po čistce velkých osobností začali povstávat a zejména dorůstat oponenti noví.

4.4 Revolta (nejen) mladých

Události v národní demokracii, za kterými stál F. X. Hodáč, vyvolaly u části nacionálně naladěných straníků odpor. Strana definitivně ustoupila od hlučného nacionalismu a poměr k Hradu se začal lepší. To se projevovalo i v jejím předním periodiku *Národních listech*. Ty se v minulosti občas rády pouštěly do štvavých kampaní. Pád a (jeho forma) několika zasloužilých členů vyvolal rovněž nelibost směřovanou vůči novému směru ve straně. František Sís a František Hlaváček se ve straně dostali do slábnoucích pozic, ale forma jejich odchodu, zejména u Síse Hodáčovi ve straně velmi uškodila. Ze starých, významných a zasloužilých straníků, kteří oponovali novému směru ve straně, se všichni ocitli mimo rozhodovací pozice (Bečka, Němec, Mareš). Z toho důvodu museli povstat bojovníci – oponenti noví.

Baštu radikálního nacionalismu představovala místní organizace na Královských Vinohradech (Dykova) a mládež národní demokracie. Právě zde se začala rodit Radikální národní demokracie. Za vůbec její první vystoupení můžeme považovat již začátek roku 1930, kdy se konal zemský sjezd ČsND. Její kandidát na funkci předsedy zemského výboru Bohumil Němec získal třetinu odevzdaných hlasů, což znamenalo úspěch. Živnou půdou pro tzv. radikály se stala Sísova a Hlaváčkova aféra. Vůdce radikální frakce Adolf Dušek měl ambici odtrhnout ji ze strany, ale na to byla skupina příliš malá. Radikální zůstali členy národní demokracie a jejich protihradní články vycházely v tisku Jiřího Stříbrného.

Vzniklá platforma odpůrců společně vystoupila již koncem října 1931. Veřejně se ustavila jako Politická přátelé Viktora Dyka. V lednu 1932 představila Radikální národní demokracie v divadle Akropolis programové zásady svého hnutí. Její teze otevřeně mířily na kurz, kterým se nově vydala národní demokracie. Radikální požadovali transparentní financování strany, kdy podle nich nebyl znám původ

a účel vydaných peněz. Požadovali odstranění utrakvistické průmyslové politiky strany, která jim měla být diktována. Taktéž si přáli autonomní průmyslový odbor ve straně. Odmítli převažující vliv průmyslu a bank na dění ve straně. Aby byl útok ještě více adresnější a kompletnější, požadovali obnovení tiskové autonomie ve straně – tzn. vrátit pravomoci tiskovým komisím, aby monopolně nerozhodovala soukromá vydavatelská společnost: „...*třeba by v ní bylo na oko určeno dosti význačné zastoupení a vliv předsednictva strany.*“²⁴³ To neznamenalo nic jiného, než otevřený atak vůči F. X. Hodáčovi. Tomu vyčetli úmyslné nefinancování (zadržování peněz) a vliv na odborové Národní sdružení. Nespokojenci požadovali obnovení protihradní politiky. Radikální cítili, že nejsou důsledně dodržována občanská práva a zmiňovali probíhající případ zvoleného poslance Karla Perglera. Ten se stal Hradu nepohodlným a národní demokracie ho nehájila až do krajnosti. Vytýkali straně ochabnutí boje proti Edvardu Benešovi, který navrhoval panevropské projekty. Podle jejich názoru by proti tomu měla národní demokracie buď aktivně vystoupit, nebo odejít z vládní koalice. Tím by se zároveň ukončila pro ně tolik nepopulární česko-německá spolupráce. Radikálové se ve svém myšlení vraceli do poloviny dvacátých let a opět snili o koncentraci všech nacionálních sil. Tato myšlenka bude v Československé národní demokracii za několik let oprášena stávající vůdčí silou v národní demokracii, ale tehdy ještě ve straně neměla přílišného uplatnění. Také proto, že na politické scéně se etabloval oproti druhé polovině dvacátých let mnohem větší politický talent, než byli přátelé Viktora Dyka z Radikální národní demokracie. Nacionální kartu tehdy poměrně zručně používal a využíval Jiří Stříbrný. Mezi autory prohlášení radikálních by mohl patřit František Sís, od kterého pochází ono pejorativní označení utrakvistický svaz československých průmyslníků. Taktéž požadavek na autonomní průmyslový odbor a kritika tiskové politiky ve straně se objevil již v jeho červencovém dopisu Karlu Kramářovi.²⁴⁴ K nejvýznamnějším představitelům radikálních národních demokratů patřil známý pražský, vyhraněně nacionální, advokát Adolf Dušek a Karel Locher (v odboji patřil k největším militantům a zajišťoval spojení do Polska). Zajímavý byl jejich poměr ke Karlu Kramářovi. Jejich pohled na bývalého vůdce národa měl až romantický charakter. Tvrdili, že strana Kramáře i s jeho politickou linií obětovala a zbavila ho práva rozhodovat.²⁴⁵ Podle jejich mínění měli o současném politickém kurzu národní demokracie rozhodovat kapitalisté, židé a němečtí průmyslníci. Adolf Dušek se snažil přimět Karla Kramáře k odstavení F. X. Hodáče, ale neuspěl.

243 ANM, František Hlaváček, karton č. 76, Korespondence a činnost radikálních nár. demokratů po resignaci Fr. Hlaváčka a na funkci gen. tajemníka Čsl. N.D. v letech 1931 až 1933, Rezoluce z národně-demokratické schůze v divadle "Akropolis" dne 31. ledna 1932.

244 ANM, Karel Kramář, karton č. 26, Korespondence s Františkem Sísem, Dopis z 30. července 1931.

245 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-1759/32, Členská schůze nár. dem. strany v Praze XII. z 29. listopadu 1932.

Další veřejná rezoluce pocházela z hotelu Zlatá Husa, který představoval oblíbený podnik všech pražských nacionálů a radikálů (fašisté i J. Stříbrný). Zde proklamované požadavky se již více držely věcné roviny a prováděné politiky (např. ústup od obrátové daně).²⁴⁶ Radikální odmítli tezi, že by opoziční činnost v době hospodářské krize znamenala protistátní čin. Vyjma stálého volání po více národní politice, padla opět kritika na provádění politiky zahraniční, kde probíhalo sblížování se SSSR. Radikálové se uchýlili k národnědemokratické (kramářovské) mantře o slovanské politice. Nabízeli alternativu v podobě orientace na Polsko a Jugoslávii, ale pomýjeli problematičností vzájemných vztahů, obzvláště se severním sousedem. Vůči vedoucímu proudu ve straně požadovali mocný boj stejně tak, jako proti diktátorským choutkám uvnitř strany. Mezi stále požadavky radikálních národních demokratů patřilo volání po valném sjezdu strany, od kterého si slibovali vítězství své politiky a prohru Hodáčova směru.

K odbojným pohrobkům Viktora Dyka se občas přidávala i skupina Národní myšlenky, která měla velký vliv na Mladou generaci Československé národní demokracie. Nastupující třicátníci (V. Klíma, L. Rašín, J. Renner, F. Toušek) u mládeže končili a přirozené místo pro jejich další postup představovala velká politika. Prvním, komu se do ní podařilo prorazit, byl brněnský předák František Toušek. Toho domácí organizace podpořila proti drtivému tlaku, aby svoji kandidaturu do parlamentu nevzdal. Na podzim roku 1929 se stal vůbec jedním z nejmladších poslanců – měl teprve 32 let. Zbylí tři se na rozdíl od inženýra Touška (brněnský ÚSČP) věnovali advokacii. Vlastimil Klíma se již rozloučil s Mladou generací, ale pořad měl na ni značný vliv. Ve svých pamětech mluvil o své roli jako o duchovním otci.²⁴⁷ Tvrzení jistě sebevědomé, ale mělo reálné základy. Klíma představoval velmi vzdělaného ideologa, který si pro sebe přál udržovat nezávislé postavení. Proto také odmítl Kramářem nabízené angažmá v *Národních listech*. F. X. Hodáčovi se podařilo z tiskového odboru strany odstranit Antonína Hajna a na jeho místo usedl právě mladý Klíma. Z něj se stal spíše Hodáčův oponent, než podporovatel. Advokát Jan Renner provozoval svoji praxi na jihu Moravy v Uherském Hradišti, kde vedl tamní župu národní demokracie. V roce 1932 se vrátil do Prahy, kde si opětovně otevřel advokátní kancelář.

Tak trochu „privilegovaný syn“ národní demokracie Ladislav Rašín taktéž musel brzy kvůli věkovému limitu opustit Mladou generaci (byl jejím předsedou). Na začátku třicátých let prožil jako advokát jeden z nejskvělejších momentů své profesní kariéry. Nezkratný a hluchý opozičník Jiří Stříbrný se díky své činnosti

246 ANM, František Hlaváček, karton č. 76, Korespondence a činnost radikálních nár. demokratů po resignaci Fr. Hlaváčka a na funkci gen. tajemníka Čsl. N.D. v letech 1931 až 1933, Rezoluce ze schůze ND z Zlaté Husy dne 6. května 1932.

247 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. srov. VÚA – VHA, Sběrka vzpomínek, sign. 9165. Klíma, Vlastimil. *Národní demokracie. Ustavující valný sjezd, program, Hrad, myšlenkové proudy, Košice 1945*. Rkp., 1980

stal až příliš nepohodlným. Z titulních stránek svých, do velké míry bulvárních periodik, útočil na zástupy svých nepřátel. Ze schůzí Národní ligy přenesl svoji hlasitou aktivitu i do parlamentu. 10. července 1931 pronesl v poslanecké sněmovně projev proti Klofáčovi, Frankemu, Bechyněmu a vládním stranám. Ty obvinil, že žijí díky provizím z obchodů s uhlím.²⁴⁸ Na schůzi Národní ligy Edvarda Beneše přímo obvinil z braní úplatků, intrik a z odstraňování oponentů. J. Stříbrný se tak díky svým aktivitám a proneseným výrokům stal nepohodlným pro značné spektrum osob. Rozběhl se politický proces, jehož cílem bylo Stříbrného umlčet, případně odsoudit. V celém procesu se vůči nepohodlnému kritikovi také osobně angažoval T. G. Masaryk, který vydal tajné instrukce, kde požadoval odsouzení Jiřího Stříbrného.²⁴⁹ Ten mu měl na oplátku hrozit, že pokud padne on, tak padne i Jan Masaryk, který se právě rozváděl se svojí americkou manželkou. Navrch přidal, že znemožní i jeho zetě Henri Revillioda, který si měl údajně „*namastit kapsu*“, když pomáhal zahraničním firmám v Československu. Další důsledek prezidentova zásahu tkvěl v zostření cenzurních orgánů vůči periodikům, která útočila na Hrad. Jedním z nejvíce hlasitých vykonavatelů v tažení proti Jiřímu Stříbrnému se stal Jaroslav Stránský. Jejich vzájemné pŕtky o tom, které periodikum a tiskárny mají nižší úroveň, se v parlamentu vyostřily do té meze, že Stránský měl na půdě parlamentu zvolat: „...*že svědomitý prokurátor vyžene Stříbrného z parlamentu.*“²⁵⁰ Jaroslav Stránský se v celém procesu osobně exponoval do té míry, že během jihlavského procesu vystupoval jako zástupce vedlejších účastníků proti Jiřímu Stříbrnému.

Nakonec se oficiální obvinění vůči Jiřímu Stříbrnému týkalo křivého svědectví. Obžalovaný zvolil překvapivého obhájce. Dal důvěru poměrně nezkušenému Ladislavu Rašínovi. Ten své rozhodnutí přijmout tuto kauzu vysvětloval dvěma důvody.²⁵¹ V osobní rovině ctil Stříbrného jako muže, se kterým jeho otec provedl 28. říjen. Po stránce hmotné a právníckého renomé představovalo zastupování Jiřího Stříbrného výhru. Rašín dostal šanci a tu využil. Svého klienta obhajoval velmi úspěšně a také po něm následně požadoval značnou sumu. Za krátkou obhajobu – dvoje soudní stání – si Ladislav Rašín řekl o ohromující sumu 100 tisíc korun, která vyrazila dech i na hodně věcí zvyklému J. Stříbrnému. Během procesu se vzájemně v ideologické rovině poměrně sblížili. Na říšském sjezdu Mladé generace v únoru 1932 strhla skupina Národní myšlenky rozhodné vedení na sebe a to se projevilo především větším příklonem k nacionalismu. Mládež národní demokracie tehdy začínala mít velmi blízko k politice, kterou prosazoval Jiří Stříbrný.

248 VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Brno: Maticе moravská, 2003. s. 174.

249 HOFMAN, Petr – KLIMEK, Antonín: *Vítěz, který prohrál*. Generál Radola Gajda. Praha, 1995. s. 65.

250 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma světovými válkami*. s. 406.

251 ANM, Rašín Ladislav, karton č. 5, Korespondence s Jiřím Stříbrným, Dopis z 28. dubna 1932.

Vládnutí v široké koalici v době hospodářské krize s sebou neslo nutnost činit řadu ústupků – o to více, když Československá národní demokracie představovala početně velmi slabého koaličního partnera. Nespokojenost s prováděnou vládní politikou u mladých vykrystalizovala na sjezdu Mladé generace 13. listopadu 1932. Mladá generace se otevřeně přiklonila k radikálnímu nacionalismu, vyslovila nedůvěru ve vedení strany a požadovala svolání stranického sjezdu. Bývalý generální tajemník strany František Hlaváček se díky svým kontaktům stal velmi aktivním v propojení zájmů Mladé generace, Jiřího Stříbrného a různých radikálních (nacionálních) uskupení. Velký interest v celé záležitosti měla Stříbrného Národní liga. Sjezd mladých byl pečlivě připraven, aby se na něj nedostali nepozvaní delegáti.²⁵² Ladislav Rašín na sjezd uvedl redaktora *Poledního listu* Karla Wernera (někdy zmiňován jako Verner), který podával o průběhu referáty, které byly následně otištěny. V redakci *Poledního listu* měli k dispozici projevy Rašína a Bertla ještě před tím, než je jejich autoři přednesli. Nejen ve vedení národní demokracie, ale ve všech kuloárech to vřelo nad otázkou, jestli Ladislav Rašín a spol. chtějí převést Mladou generaci ke Stříbrnému, nebo si jen budují lepší vyjednávací pozici. Vlastimil Klíma ve svých pamětech celou tuto událost popisuje v jiné rovině.²⁵³ Stříbrného redaktor se měl na sjezd vloudit, a díky tomu se vše ze sjezdu objevovalo příští den na stránkách *Poledního listu*.

Reakce od kritizovaného vedení národní demokracie přišla záhy. Již 14. listopadu se ve velkém sálu Aeroklubu sešlo přes dvě stovky národnědemokratických důvěrníků z Velké Prahy. Ministr Josef Matoušek vysvětlil důvody, proč strana zůstala ve vládě, a odmítl útoky proti straně.²⁵⁴ Zmínil především pokusy o rozkolnictví. Schůze většinově podpořila ústřední vedení ČsND a odmítla nedisciplinovanost mladých. Jejich postup hájil osobně Vlastimil Klíma, Jiří Bertl a Jan Ebert. Generální tajemník strany Vojtěch Horák veřejně odmítl nařčení ligistického tisku, že by Mladou generaci připravil (odcizil) o 10 000 korun. Večerní číslo *Národa* odmítlo ligistickou kampaň vůči Hodáčovi s Matouškem a uveřejnilo Kramářův otevřený list, který podporoval setrvání strany v Malypetrově vládě.²⁵⁵ Otištění se dočkala i podpora národně demokratického studentstva, která vyzývala k jednotě strany. Studenti většinově po celou dobu sporu podporovali ústřední předsednictvo strany.

Vedení národní demokracie svolalo na 16. listopad schůzi ústředního výkonného výboru ČsND, kterou řídil místopředseda strany Richard Fischer.²⁵⁶ Na schůzi

252 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-1714/32, Mladá generace nár. dem. strany – styky s Národní Ligou z 16. listopadu 1932.

253 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 213.

254 *Národní listy* 16. listopadu 1932.

255 *Národ* 16. listopadu 1932.

256 *Národní listy* 17. listopadu 1932.

se nejednalo o obsahu – výtkách Mladé generace, ale o jejich formě. Bylo sice uznáno právo na vnitrostranickou kritiku, ale projev ústředního vedení Mladé generace měl veřejný charakter. Publikování bez souhlasu předsednictva strany znamenalo porušení organizačního řádu. Tím pádem se jednalo o uvolnění stranické kázně a porušení jednoty strany (tento argument zazníval od užšího předsednictva strany po celou dobu sporu). Následkem toho byl Ústřední výkonný výbor Mladé generace rozpuštěn. Vedením Mladé generace byl pověřen ústřední komitét (výbor). V jeho čele stáli František Hašek a Erich Kottas.

Rašínovo vedení se odmítlo podřídit a obě strany proti sobě ihned zahájily tiskovou kampaň. Fakticky se jednalo o odpor vůči F. X. Hodáčovi a jeho křídlu ve straně. Do opozice proti vedení národní demokracie se přidala i vinohradská (Dykova) organizace, která odsoudila tvrdý postup strany proti své mládeži (vinohradská a mladogenerační opozice se ve svém vedení částečně překrývaly). Třetí opoziční skupinu utvořili Radikální národní demokraté, kteří ve svém periodiku *Korespondence* otevřeně podpořili odboj Mladé generace vůči vedení strany.²⁵⁷ Opět padla kritika F. X. Hodáče, kterému velmi sebevědomě vzkazovali, že by si měl uvědomit svoji roli, kdy je pouhým dodavatelem prostředků, kteří poskytují průmyslníci.

Představitelé Mladé generace odmítli rozpuštění od ústředního výkonného výboru ČsND. Nakonec se vydali taktikou svolat valné sjezdy Mladé generace do Prahy na začátek ledna. Užší předsednictvo strany ihned označilo jejich kroky za nepřijatelné a tvrdě proti odbojníkům vyrazilo. Již 5. prosince vydal Ústřední komitét Mladé generace svoje tisky, kde personálně útočil na lídry vzbouřenců kvůli jejich věku a osobním ambicím.²⁵⁸ Zde se sluší dodat, že předseda strany Karel Kramář dostával informace zpětně a se zpožděním. Jeho postoj bychom mohli nazvat termínem konzistentní. Kramář neměl rád vyhrocené spory a to korespondovalo s celou jeho umírněností, kterou se snažil ve stranických sporech prosazovat, zejména pokud šlo o spory s mládeží.

Na začátku prosince sice užší předsednictvo národní demokracie ustanovilo komisi pro jednání s mladými odbojníky, ale zároveň jim byl uzavřen sekretariát Mladé generace a jejich periodikum *Mladý národ* čekalo zabavení. Před uzavřením sekretariátu stihl tajemník Mladé generace Svatopluk Studený vyměnit vložku v zámku a převezl jeho část do svého bytu. Vedení Československé národní demokracie proto nechalo sekretariát zapečetit a nakonec se do něho nemohl dostat nikdo. Z vedení strany padalo obvinění z nákazy „stříbrňáctvím“, které zachvátilo mladá. Do smírčí komise se dostali Dlabola, Hodáč, Ježek a Toušek. Přítomnost Františka Touška by mohla navozovat dojem, že vedením strany složená komise

257 ANM, František Hlaváček, karton č. 76, Korespondence a činnost radikálních nár. demokratů po resignaci Fr. Hlaváčka a na funkci gen. tajemníka Čsl. N.D. v letech 1931 až 1933, *Korespondence radikálních národních demokratů*, č. 1.

258 *Korespondence ústředního komitétu Mladé generace Čs. nár. dem.*, č. 1. z 5. prosince 1932.

nebyla pro mladé tak špatná, ale zbývající trojice pevně stála na stanovisku vedení ČsND. Navíc Toušek byl v té době vážně nemocen a jeho příjezd do Prahy provázely velké nejistoty. Smírčí jednání proběhla 13. a 18. prosince. Prvého jednání se účastnili F. X. Hodáč, F. Ježek, L. Rašín a J. Ebert. Kompromisní dohoda se hledala těžko. Ani jedna strana nechtěla příliš ustoupit a každá skupina již dělala za zády té druhé přípravné kroky k další fázi sporu. V podstatě se všichni chystali do bitvy, ale smírčímu jednání se nechtěl nikdo vyhnout, aby na něm neležela vina za špatnou vůli. Vedení strany chtělo mít kontrolu nad Mladou generací a jejími sjezdy. Přitom rebelující stále vystupovali z pozice ÚVV Mladé generace, které bylo oficiálně rozpuštěno. Mladí si zase přáli zastavení postupu a kampaně, kterou proti nim spustilo vedení strany. Po prvním jednání měly obě strany kompromisně ustoupit, ale stalo se něco úplně jiného. Mladí odbojníci situaci vyostřili a definitivně potvrdili konání svých valných sjezdů na 7. a 8. ledna 1933. Mezitím vedení strany jednomyslně prohlásilo ohlášené sjezdy Mladé generace za nepřípustné a zakázalo účast na nich. Do druhého smírčího jednání již přibyl František Toušek a Ladislava Rašína nahradil Vlastimil Klíma, který měl precizovat jednání odbojníků. Z rokování vznikla dohoda o Mladé generaci a dalším postupu v ní – zrušení dosavadního ústředního komitétu, který ji měl spravovat a vznik nového přípravného výboru. Ten se měl skládat také ze zástupců zemských výborů na Moravě a Slovensku. Taktika vedení ČsND měla jasné kontury a objevovala se v národní demokracii i v příštích letech. V přípravném výboru Mladé generace by jeho rozšířením a personálním přeobsazením získalo vedení národní demokracie většinu. Navíc ústřední vedení ČsND trvalo na účinnosti věkového limitu 26 let. Přípravný výbor měl rozhodnout o *Mladém národě*, zvolit si tajemníka a svolat sjezd Mladé generace na 8. ledna 1933.

Uzavřená Dohoda se začala drolit téměř okamžitě. Vedení národní demokracie a přímo F. X. Hodáč měl již 23. prosince požadovat odložení sjezdu, protože se nepodařilo naplnit dohodu o delegátech do přípravného výboru.²⁵⁹ O pět dní později měl generální tajemník strany Vojtěch Horák doručit nové podmínky smírné dohody. Na druhé straně mladí nezastavili jimi svolané sjezdy, ke kterým se zavázali. Argumentovali technickými okolnostmi – pozvané již nemělo být možno obeslat.²⁶⁰ V té době vedl (z pověření) národní demokracii úřadující místopředseda strany olomoucký starosta Richard Fischer. Ten se snažil Ladislava Rašína přimět k odložení sjezdu na první polovinu února, ale nepochodil.

Nakonec ústřední vedení národní demokracie sjezdy zakázalo s jednoduchým odvoláním na organizační řád – odvolaný ÚVV Mladé generace neměl žádnou pravomoc jakékoliv sjezdy svolávat. Odbojníci brzo poznali tlak zemských výborů

259 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 170, Materiály – Mladá generace Národní demokracie, Dopis předsednictvu ÚVV ČSND z 4. ledna 1933.

260 Tamtéž, Dopis předsednictvu ÚVV ČSND z 2. ledna 1933.

Mladé generace, aby do přípravného výboru byli zvoleni určití lidé, kteří měli dobrý vztah k ÚVV národní demokracie. Jednotliví straníci, blízcí převládajícímu směru uvnitř ÚVV, nepolevili ve svém tlaku vůči odbojníkům. Ti následně bránili své činy poukazováním na jejich chování. Josefu Dlabolovi vytýkali urážlivý projev a František Ježek přes své sliby neměl žádné rezoluce prošetřit. Odvolané vedení Mladé generace nečekalo na vyjádření ÚVV ČsND na jím předložené výtky. 2. ledna svolané sjezdy potvrdilo a pod svoji patronací připravovalo. Zároveň přitom veřejně deklarovalo dobrou vůli a snahu k jednání a vinu za rozepři dávalo ÚVV národní demokracie. Obeslané členy upozorňovalo, že se sjezdy uskuteční za jakýchkoliv okolností.

V národní demokracii fungovala zavedená metoda stížností Karlu Kramářovi, kterou uplatňovala řada straníků. Učinil tak i Jan Renner. Ten protestoval proti článkům v *Národních listech*, které zakazovaly sjezd Mladé generace. Renner předložil Kramářovi právní důvody, o které se opírali mladí opozičníci po celou dobu probíhajícího sporu.²⁶¹ Právník Renner protestoval proti skutečnosti, že užší předsednictvo strany neinformovalo o výsledcích smířčích jednání širší prezidium strany, které nebyvalo ani svoláno. V podstatě protestoval vůči užšímu předsednictvu, které podle něj mělo zastávat odlišný názor než členové strany. Oba tábory zahájily boj o jednotlivé organizace Mladé generace a jejich vyslané delegáty. Metod k přesvědčení existovala celá řada a obě strany si vyčítaly různé úskoky. Karlu Kramářovi napsal také z druhé strany Josef Dlabola (Kramář ho neměl příliš v oblibě).²⁶² Upozorňoval ho na sílící přesvědčení mezi straníky o odchodu národní demokracie do opozice a její radikalizaci, za čímž měl být Střřbrného tisk. V podstatě Kramáře upozorňoval, že radikalizujícím proudem je znemožněna pozitivní práce pro stát a také pro stranu. Možná až trochu servilně prosil předsedu strany, aby do sporu s Mladou generací zasáhl. Dlabola měl pravdu v tom, že Josefa Matouška provázela značná apatičnost. F. X. Hodáče zmínil jako maximálně vytiženého, ale především jako oběť rafinované nenávisti, kterou proti němu jeho protivníci vytvářeli. Josefu Dlabolovi nešlo v zaslaném dopise ani tolik o gratulaci Kramářovi k narozeninám, ale aby zabránil Mladé generaci v konání jejich plánovaných sjezdů na začátku ledna.

Když okolo Nového roku bylo zřejmé, že veškeré dohody padnou, tak i část Mladé generace věrná ÚVV strany zahájila svoji ostrou kampaň. Z těchto vod vzešel leták s úvodním oslovením *Přátelé*.²⁶³ Ten kladl vinu za krach o smírném jednání starému ústřednímu vedení Mladé generace, protože nemělo dodržet úmluvu o složení komitétu, který by připravil sjezd. Toto tvrzení můžeme brát celkem

261 AMN, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Janem Rennerem, Dopis z 5. ledna 1933.

262 ANM, Karel Kramář, karton č. 7, Korespondence s Josefem Dlabolou, Dopis z 26. prosince 1932.

263 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 170, Materiály – Mladá generace Národní demokracie, Leták s úvodním názvem: „Přátelé“.

za logické a velmi se blížíící skutečnosti. Odbojníkům záhy došlo, že díky početným mládežnickým organizacím na Moravě a Slovensku se dostanou na vedení strany proponovaném sjezdu do menšiny. Komitét, který měl provádět oficiální kuratelu nad Mladou generací, nakonec vznikl. Výše uvedeným provoláním vyzval odbojníky, aby respektovali organizační řád a dodrželi původní dohodu. To znamenalo, aby upustili od pořádání svých vzdorosjezdů. Provolání a letáků nabádajících k neúčasti na sjezdu vznikla celá řada.

První číslo periodika *Mladá generace* vytištěné v tiskárně v Novém Bydžově vyšlo již před sjezdu k Novému roku. Prohlásilo se za myšlenkového pokračovatele *Mladého národa*, kterého vedení národní demokracie zastavilo. Na titulní straně se objevil manifest *Mladým Čechoslovákům*, což byl otisk známého manifestu přijatý ve Zlaté Huse z 13. listopadu 1932.²⁶⁴ Kritika padla na společenské nešvary jako duchovní úpadek. Ovládnání národa prostřednictvím vázaných kandidátních listin, nadvláda politických stran etc. V podstatě se jednalo o výčet nešvarů a moralizujících konstatování. Kreativnější pasáž se týkala apelu na mladé, který obsahoval patos přirovnávající tehdejší boj k boji za první světové války. Tím chtěli autoři vyburcovat větší, zejména samostatnou aktivitu mladých. Zmíněno bylo i přání na volnou politickou soutěž se starými a zasloužilými politickými matadory. Většina článků měla charakter výzev k bojům za národní ideál proti třídnímu soupeření (dělení). Další číslo *Mladé generace* již bylo připraveno k vydání po proběhnuvších sjezdech.

7. ledna 1933 se v Hasičském domě na Královských Vinohradech konal Řádný zemský sjezd Mladé generace ČsND v Čechách a o den později již celorepublikový Řádný valný sjezd. Přátelský večer mezi jednacími dny vyplnilo vystoupení známého příznivce krajně nacionálního směru umělce Karla Hašlera.

Ze sjezdu vznikla řada rezolucí. Některé obsahově něco sdělující a některé spíše zející prázdnotou. Celospolečenské apely, které se vracely ke slovanstvu a národnímu ideálu, překvapit nemohly. Za stávajícími problémy byla spatřována osobní řevnivost politiků, která se měla překonat příchodem slušných a odpovědných lidí do politiky. Tyto teze představovaly myšlenkový návrat ke kořenům a jakýsi povinný hold (nejen) Kramářovi, zejména pokud šlo o *Resoluci slovanskou*, která tkvěla v budování zahraniční politiky „Mladoslovanů“²⁶⁵. Ta začala historickým exkurzem. K dobám minulým by se řečníci rádi vrátili, ale problém tkvěl (jako u většiny krajních nacionalů) v absenci smyslu pro reálné možnosti. Teze o sjednocených Slovanech, bojujících proti imperiálním státům, cizímu kapitálu a kulturám, vyžadovalo značnou představivost autorů, ale v podstatě jen oprášili staré mladočeské (kramářovské) teze. Na současnou zahraniční politiku opírající se

264 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 170, Materiály – Mladá generace Národní demokracie, *Mladá generace*, č. 1.

265 Tamtéž, *Resoluce slovanská*.

o Společnost národů se snesla velká vlna kritiky. K zahraniční politice měl referát Vlastimil Klíma, který si s Karlem Kramářem často souzněl a tento vztah byl vzájemný. Právě Klímův referát se vůdce Československé národní demokracie přímo dotknul. Klíma se měl opřít do národně demokratické zahraniční politiky s tím, že nemá žádnou linii (částečně mířil na Antonína Hajna).²⁶⁶ To Kramář vzal za své a dotklo se ho to, protože on měl vždycky hájit novoslovanství. Vlastimil Klíma odmítl Kramářovu výtku, že by opomíjel jeho činnost. Svoji kritiku stranické zahraniční politiky opíral o vývoj v posledních měsících. Svým referátem mířil na stranu, respektive *Národní listy*, které kvůli koaliční loajalitě nekritizovaly Edvarda Beneše za jím prováděnou zahraniční politiku Československa.²⁶⁷ Idea Společnosti národů, zajišťující kolektivní bezpečnost, se hroutila a alianční systém se opět vracel do mezinárodní politiky. Ve vzájemném rozhovoru si Klíma na opátku Kramářovi postěžoval, že stranický sekretariát se pečlivě stará o to, aby byl na všech schůzích kontrolován.

V širších souvislostech požadovali odbojníci proklamaci jediného československého národa, čímž by na svých právech utrpěly menšiny v Československu. V ekonomické oblasti ohlásili požadavek návratu k liberalismu. Mezi základní teze přidali požadavek na odstranění vázaných kandidátních listin a poslaneckých reversů. K věcným záležitostem se dostala až *Resoluce organizační*, kde zúčastnění odmítli věkovou hranici pro Mladou generaci. Jen připomeňme, že vůdci odbojníků již limit překročili a patřili mezi třicátníky. Mladí si odhlasovali resoluci, kde se do velké míry osamostatňovali od strany a požadovali autonomii: „*Ml. generace na základě tohoto org. řádu stává se samosprávnou součástí strany národně demokratické a osamostatňuje se i po stránce finanční tím, že má možnost vybíratí od svých členů příspěvky a tvořiti vlastní pokladny.*“²⁶⁸ Tato pasáž představovala do velké míry hozenou rukavici vedení Československé národní demokracie, protože výlučně ono rozhodovalo o tom, kam peníze zamíří. Případná proveditelnost výše uvedeného obsahovala řadu trhlin a spíše měla učinit silný dojem. Provozovat Mladou generaci pouze z členských příspěvků představovalo poměrně nereálný záměr. To se ostatně záhy potvrdilo vymáháním nedobytných pohledávek právě na organizátorech sjezdů. Ti je pojali velmi velkoryse a delegátům propláceli cestovné i s dietami. Celková výše nákladů se měla pohybovat okolo 70 tisíc korun.²⁶⁹ Mladí se snažili vzbudit dojem, že jsou dobře financováni, ale jednalo se pouze o půjčky.

Závěrečná Resoluce zemského sjezdu Mladé generace a Resoluce vnitrostranická završily celý protest nespokojenců: „Řádný valný sjezd Mladé generace

266 ANM, Ladislav Rašín, karton č. 4, Korespondence s Karlem Kramářem, Dopis z 21. února 1933.

267 ANM, Karel Kramář, karton č. 11, Korespondence s Vlastimilem Klímou, Dopis z 8. března 1933.

268 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 170, Materiály – Mladá generace Národní demokracie, *Resoluce organizační*.

269 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (II. část), č. j. T-241/33, Mladá Generace nár. dem. strany z 18. ledna 1933.

ČsND, který se sešel 8. ledna 1933 v Hasičském domě na Král. Vinohradech, protestuje proti posledním zákrokům, podniknutým proti Mladé generaci Ústředním výkonným výborem strany a jeho užším předsednictvem. Sjezd nebere na vědomí rozpuštění Ústředního výkonného výboru Mladé Generace a zbavení dra Rašína, Bertla funkcí, neboť jest přesvědčen, že Mladá generace nedopustila se ničeho, co by odůvodňovalo tak drakonická opatření.²⁷⁰ Zákaz sjezdu považovali účastníci za protiprávní a uchýlili se ke klíčce v organizačním řádu – užší presidium strany mělo o závěrech jednání s mladými informovat celé širší prezidium, a to se nestalo. Naopak žádali od vedení strany zastoupení ve finanční komisi a ve straně čestný soud s těmi, kteří používali zastrašovací praktiky. Odsouzení se dočkalo do slova „vyvlastnění“ Mladého národa. Mladá generace měla být rozvrácena pod vedením několika jednotlivců ve straně. Po Hodáčově muži – Josefu Dlabolovi, žádali mladí za jeho aktivitu a články rovnou rezignaci na všechny jeho funkce (předseda ústřední organizační komise a předseda Zemského výkonného výboru v Čechách).

Zajímavější spíše bylo to, co se dělo v zákulisí celého sjezdu. O detailním průběhu sjezdu Mladé generace Československé národní demokracie neinformovaly *Národní listy*, nebo jiný národnědemokratický tisk, ale opět *Polední list* Jiřího Stříbrného. Národní liga měla zájem přetáhnout mladé národní demokraty a podporovala jejich odbojné snahy. Ladislav Rašín již po zemském sjezdu 7. ledna telefonoval redaktoru Karlu Kutovi, který představoval jeho protějšek u mladých národních ligistů. Ferdinand Kahánek následně napsal článek o průběhu sjezdu. Hradní informátor považoval šířící se zvěsti o spojení Mladé generace s Národní ligou za velmi předčasné, ale poměrně přesně odhadl osobní cíle předáka revoltujících: „*Zdá se, že dr. Rašín si vytkl vyšší cíl než by bylo spojení Mladé generace s N.L., totiž ovládnouti celou nár.dem. stranu, potlačit křídlo dra. Hodače...Dr. Rašín svým opatrným postupem dává najevo, že si chce ponechati volné pole pro svou politickou činnost a že se proto vyhýbá zavázati se předčasně se k N.L.*“²⁷¹ V podstatě to znamenalo ambice vystoupat do vyšších politických pater. Jak ukázal za půl roku konaný říšský sjezd Československé národní demokracie v Bratislavě, Ladislavu Rašínovi se to podařilo, ale již v jiné konstelaci. Momentálně se L. Rašín snažil využít situace a takticky hledal nejlepší řešení. Když ho na sjezdu zástupci Národní ligy požádali o pozdravný telegram pro bývalého poslance ligistů Karla Perglera, odmítl. Vlastimil Klíma se kromě referátu o zahraniční politice pohyboval více v zákulisí a v ideových sférách, což mu více vyhovovalo. Na myšlenku o vytvoření jednotné nacionalistické strany reagoval kladně s tím, že jednání se již nacházejí v plném proudu.

270 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 170, Materiály – Mladá generace Národní demokracie, *Resoluce unitrostraničká*.

271 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (II. část), č. j. T-63/33, Mladá Generace nár. dem. strany z 11. ledna 1933.

Ve vedení odbojné Mladé generace panovala po lednových sjezdech spokojenost. Účast měla hojný charakter. Dorazili delegáti ze všech koutů republiky, byť předsedu Ladislava Rašína nepotěšila slabší účast starších členů. Naopak potěšitelnou pro ně byla reakce od užšího vedení národní demokracie. To vzbouřenci nepokládali za dost silné, aby proti nim ostře vystoupilo. Ladislav Rašín se neřídil dopisem, který mu již před sjezdem zaslal Karel Kramář, jímž ho vyzýval k umírněnosti. Dalo by se i říci, že onen dopis Rašín vlastně zatajil. Až po dotazech na něj přiznal jeho existenci a posléze své chování vysvětloval tak, že ho považoval za soukromý, a proto jej neuveřejnil.²⁷² Zároveň s tím se šířily zvěsti, že se Kramář snaží udržet mladého Rašína za každou cenu a je ochoten mu přislíbit i mandát v příštích volbách. Karel Kramář nevystoupil po sjezdech Mladé generace proti jejímu opozičnímu chování a setrval ve své neintervenci snaze. Ladislavu Rašínovi napsal: „*Rád Vám přiznám, že nemám, co bych Vám vytýkal...*“²⁷³ což znamenalo vyjádření sympatií, které těžko mohly přispět ke konsolidaci strany. Většina národnědemokratického tisku stála za vedením národní demokracie. Rašína a spol. podpořila především periodika ostatních skupin, které se nacházely v rozepři s vedením strany – vinohradský *Demokrat* a Hajnova *Samostatnost*.

Otevřeným odbojem Mladé generace se vykrystalizovaly také rozpory v předsednictvu Československé národní demokracie. To se vyhranilo na tři nestejně silné skupiny. První a nejsilnější tvořilo okolí F. X. Hodáče a ministra Josefa Matouška. Ne, že by byli blízcí spojenci, ale pojily je zájmy na stabilizaci strany, kterou si nepřáli mít radikalizovanou. Disponovali finančními prostředky a ovládali aparát strany. Horší to měli s podporou obyčejných straníků. Zaměstnanci strany a lidé, kteří byli závislí na jejich podpoře, s těmi všemi počítat mohli, ale početně jich bylo relativně málo. Hospodářská krize a rozhárané poměry ve straně vedly k finančním omezením. F. X. Hodáč si již nemohl dovolit takové subvence, jako poukazoval před krizí. Stranickému tisku se vedlo hůře a jeho náklad upadal. Vedení strany a finanční komise, kterou řídil právě Hodáč, celou situaci řešila snížováním platů, nikoliv stavů. Navíc eventualita na zrušení málo významných sekretariátů, a tím i jejich pracovních postů, reálně hrozila. Druhá skupina se formovala okolo Františka Ježka, který si dle své tradice držel indiferentní a nevyhraněný postoj, kdy celou situaci pozorně sledoval. Vědělo se o jeho velkých ambicích a touze získat ministerské křeslo. Ježek požíval popularity ve straně, hlavně mezi státními zaměstnanci a hraničáři, které zastupoval. K jeho skupině se přikláněl i generální tajemník strany Vojtěch Horák. O něm se mluvilo jako o Hodáčově muži, ostatně hodně kritiky od Rašína a spol. padlo právě na jeho hlavu. Horák měl spíše blíž k Ježkovi, který mu pomohl k jeho tajemnické

272 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (II. část), č. j. T-241/33, Mladá Generace nár. dem. strany z 18. ledna 1933.

273 ANM, Ladislav Rašín, karton č. 4, Korespondence s Karlem Kramářem, Dopis z 21. února 1933.

funkci. Poslední skupina měla celkem zřetelné složení. Seskupili se v ní ti, kterým vadil nový směr strany a jeho představitel F. X. Hodáč. Jednalo se často o starší, zasluhující členy, kteří podporovali snahu Mladé generace proti vedení strany. Odstavený František Hlaváček přímo napomáhal s kontakty na Národní ligu. Dále můžeme uvést také Františka Síse, Františka Mareše a také stále aktivního poslance Antonína Hajna. Naopak Bohumil Němec a Bohdan Bečka doporučovali Ladislavu Rašínovi a jeho druhům opatrnost, aby je vedení nemohlo obvinít z nedisciplinovanosti. Vzbouřenci se snažili získat spojenectví s mladšími, nacionálně zaměřenými straníky, ale s nevelkým úspěchem. Kromě Františka Touška, který nechtěl vystupovat příliš zaujatě, oslovili opozičníci nově zvoleného senátora Josefa Havlína. Ten v dopise Rašínovi vyjádřil sympatie, ale svoji účast na jejich sjezdu odmítl s tím, že si chce zachovat objektivitu, až se bude o Mladé generaci následně rozhodovat.²⁷⁴ Havlínovo složitější postavení vycházelo také z faktu, že s F. X. Hodáčem spolu zastupovali mladoboleslavskou župu. To znamenalo jejich častý kontakt a společnou účast na schůzích (na řadě z nich Hodáče přímo zastupoval). Josef Havlín sice v celém dopise zdůrazňoval svoji osobní statečnost, ale jednoduše tehdy nebyl v postavení, kdy by mohl proti Hodáčovi otevřeně vystoupit. Uběhlo několik let a vše se změnilo.

Radikální národní demokracie se do probíhajícího sporu hlasitěji přihlásila až v březnu ve své *Korespondenci radikálních národních demokratů*.²⁷⁵ Ta se očekávaně, jako již v minulosti, opřela do vedení národní demokracie. V článku *Bilance činnosti Dra. F.X. Hodáče v Čsl.N.D.* vystavili generálnímu tajemníkovi ÚSČP nepřilíživý účet. Autoři začali jeho neúspěšným tiskovým pokusem s časopisem *Tribuna* a nezapomněli uvést, že celý podnik byl sponzorován také německo-židovskými průmyslníky a Hradem. Tedy nedobrá vizitka pro někoho, kdo se stal vůdčí osobou strany, která si často dělala ambice bdít nad blahem národa. Ve své bilanci mu k dobru přičítali pouze lepší finanční situaci strany, rozmach odborového Národního sdružení a zlepšení poměru k socialistickým stranám, jako k prezidentu republiky a ministru zahraničních věcí. U tohoto je na místě předpokládat spíše ironický podtext. Výčet Hodáčových záporů měl větší rozsah než kladů. V podstatě se jednalo stále o to samé – vláda peněz a odklon od nacionální politiky. K novým záporům se přidala i likvidace mimopražských stranických listů. Úbytek samotných *Národních listů* měl být také jeho přičiněním. V závěrečném hodnocení přičítali F. X. Hodáčovi vše, co šlo: „*Pan Dr. F.X. Hodáč všude kde byl, všechno jen rozleptal a přivedl k zániku. Za krátkou dobu své činnosti v naší straně prokázal, že dovedl v několika letech rozleptat i mohutnou kdysi stranu národně demokratickou, kam postranními cestami přišel do čela, aby posílil svou pozici ve svazu průmyslníků, kde mu stále více hořela půda pod nohama, zejména mezi průmyslníky*

274 ANM, Ladislav Rašín, karton č. 4, Korespondence s Josefem Havlínem, Dopis ze 7. ledna 1933.

275 *Korespondence radikálních národních demokratů*, č. 3.

opravdu národně česky smýšlejícími.“ Generální tajemník ÚSČP skutečně poměrně rychle změnil kormidlo národní demokracie, ale ta se svojí vyhraněně nacionální politikou, a zejména všenárodním (beztrídním) zaměřením, vytlačovala sama sebe do slepé uličky. Československá národní demokracie se již po prvních parlamentních volbách nemohla pyšnit tím, že by byla mohutná. Radikální národní demokraté ustrnuli v roce 1918 a vůči F. X. Hodáčovi použili vše, co měli po ruce, byť je třeba přiznat, že obvinění z vlády peněz se nehledalo těžce. V *Korespondenci* ještě vyšel článek *Pravda o politických názorech Mistra Viktora Dyka*, což představovalo jistý odkaz a apel. Ten také kriticky mířil na stávající národnědemokratické vedení.

4.4.1 Potlačení radikálních národních demokratů a VII. Říšský sjezd v Bratislavě

Užší vedení Československé národní demokracie ve svém tažení proti mladým odbojníkům nepolevilo a vydalo se cestou uspořádání VII. řádného valného sjezdu Mladé generace Československé národní demokracie v Luhačovicích. Ten se konal ve dnech 25. a 26. března 1933. Vlastimil Klíma ve svých pamětech tvrdí, že se sjezdu mělo vedení strany řadu těžkostí.²⁷⁶ Zde musíme být u jeho objektivity na pozoru. Klíma uvádí, že pro sjezd vedení strany narychlo opatřovalo delegáty i mezi studenty národně socialistickými a fašistickými. Tato informace byla uveřejněna i v jeho *Mladé generaci*, která vyšla 8. dubna 1933.²⁷⁷ Naopak někteří členové Mladé generace (Rašínovi), kteří byli současně i členy Národního sdružení, měli obdržet zákaz účastnit se sjezdu pod hrozbou vylučování ze strany.

Užší předsednictvo národní demokracie pověřilo jako zástupce k jednání s odbojníky jednatele strany Františka Ježka. Ten alespoň formálně jednal jak s Rašínem, tak na druhé straně s Haškem. Smírné řešení mezi dvěma skupinami Mladé generace se najít nepodařilo. Vedení ČsND odmítalo Rašínuv požadavek na povolení členství v mládežnické organizaci i osobám starším 26 let. Ježek vyzýval Rašína, aby i jeho skupina vyslala delegáty na luhačovický sjezd. Sliboval i vstřícnost vůči těm, kteří budou v menšině, ale vůdce opozice tuto nabídku nepřijal.²⁷⁸ Za oficiálním svoláním valného sjezdu do Luhačovic stál již Ústřední správní výbor Mladé generace. V čele tohoto výboru se objevil syn dlouholetého poslance Františka Lukavského Jaromír, který zastával funkci předsedy sjezdu. Následně již vystupoval jako sjezdem zvolený předseda ústředního výkonného výboru Mladé generace. Mladý Lukavský se stal pro F. X. Hodáče cenným spojencem v mládeži

276 AMM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*, s. 215.

277 *Mladá generace – Politický list mladých národních demokratů*. „Fašističtí studenti na luhačovickém sjezdu“ 8. dubna 1933.

278 ANM, Ladislav Rašín, karton č. 4, Korespondence s Františkem Ježkem, Dopis z 14. března 1933.

strany, ale větší úkoly na něj teprve čekaly o několik let později. Do lázeňského města dorazily ty odbočky Mladé generace, které podporovaly ústřední vedení národní demokracie. Delegátů nakonec dorazilo přes šest stovek.²⁷⁹ Sjezd mladých očekávaně souzněl s vedením strany, které jej bralo jako legitimní reprezentaci Mladé generace. Hlavní referáty na sjezdu měli poslanci F. X. Hodáč a František Ježek. Za ochablostí nejen národní, ale i stranické, mělo stát lajdáctví, neschopnost se podřídit stranické kázi a nechuť odložit osobní zájmy před ideou národa.²⁸⁰ Přijaté rezoluce odmítly tzv. ošklivé pomluvy, které měly útočit na národní demokracii, jako na stranu málo národní. Ta se nikdy neměla zpronevřit odkazu Karla Kramáře a Aloise Rašína. K poslednímu apelu na mladé odbojníky bylo paradoxně, možná cynicky, zvoleno slov básníka Viktora Dyka: „*Opustíš-li mne, zahyneš.*“

V sobotu prvního dubna se v Praze konala ustavující schůze plena ústředního výkonného výboru Mladé generace zvoleného na sjezdu v Luhačovicích. Na ní byli zvoleni místopředsedové. František Hašek se stal úřadujícím místopředsedou, protože Jaromír Lukavský vykonával právní praxi v rodné Plzni.

Ústřední vedení strany a Rašínova Mladá generace pevně stály na svých pozicích. Variant dalšího vývoje již mnoho nezbývalo. Opoziční skupina Národní myšlenky, sebevědomě vystupující jako jediná s právoplatným nárokem na vedení mladých, mohla z národní demokracie odejít, nebo se nějakým způsobem podvolit a najít kompromis. Přílišný zájem na odchodu Rašína a jeho druhů vedení strany nemělo. Reálně by totiž hrozilo, že by to mohlo stranu rozštěpit a následně i zničit. Teoreticky by se k nim mohla přidat řada nespokojenců s tehdejšími vedením ČsND, a to nejen radikální národní demokraté, ale i osoby, které požívaly ve straně respekt a autoritu. Neopomenutelný byl také fakt, že strana, ale zejména Kramář, nechtěli ztratit někoho, kdo se jmenoval Rašín. Karel Kramář po lednových sjezdech Mladé generace do velké míry přijal kritiku stranického tisku a *Národních listů*, které chřadly. Opozičníci sice dávali najevo odhodlanost a radikálnost – to ostatně k mladému věku patří, ale samotný hazard s odchodem do jiné strany představoval až příliš velký risk. Navíc například u Stříbrného by jim dalo hodně práce vybudovat tak rozsáhlou a silnou stranickou organizaci, jakou představovala ta stávající národnědemokratická.

František Toušek po luhačovickém sjezdu napsal nemocnému předsedovi strany Kramářovi, aby do celé patové situace zasáhl svojí autoritou: „*A proto Vás prosím v zájmu strany – ne osob, abyste právě nyní zasáhl rychle a vynutil smír.*“²⁸¹ Toušek varoval Kramáře před řešením sporů vylučováním, které by mohlo stranu rozštěpit. Předseda strany po svém vyvíjel snahu situaci uklidnit a vyřešit. Jestli se řešení sporu

279 *Národní listy* 27. března 1933.

280 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 95, Korespondence k hosp. otázkám 1933, PXX/9 Sjezd ml. gen. v Luhačovicích, Strojopis sjezdové rezoluce.

281 ANM, Karel Kramář, karton č. 26, Korespondence s Františkem Touškem, Dopis z 4. dubna 1933.

našlo přímo na popud Karla Kramáře, není zcela jisté. Nicméně záměry ústředního vedení strany na svolání říšského sjezdu ČsND se objevily ihned po luhačovickém sjezdu. Na schůzi ústředního výkonného výboru Československé národní demokracie konané 4. dubna za účasti Jaromíra Lukavského bylo jednomyslně schváleno, aby se řádný valný sjezd konal nejpozději do konce září.²⁸² Taktéž byl jednomyslně přijat návrh senátora Gejzy Reháka, aby se splnil slib daný Slovensku a sjezd se konal v Bratislavě. Vedení národní demokracie skutečně svolalo říšský sjezd podle těchto propozic, ale jak se říká – „ďábel se skrýval v detailech.“ Sjezd se konal v Bratislavě ve dnech 26. až 28. května 1933. Za tímto záměrem stálo několik příčin. Ta oficiální mluvila o tom, že je Slovensko v pořádku na řadě, protože se předešlé říšské sjezdy konaly v Čechách a na Moravě. Ty pádnější důvody pochopitelně ležely jinde. Bratislava se nacházela daleko a to znamenalo dlouhé a nákladné cestování, které si nemohli všichni delegáti dovolit. Vedení strany chtělo tímto krokem opozici oslabit již předem a to se povedlo. Samo hmotně podpořilo své delegáty, aby na sjezd mohli dorazit. Navíc místní národnědemokratická odbočka měla vůči F. X. Hodáčovi závazky. Ten doslova v hodině dvanácté zachránil *Národní denník*, který se nacházel již v likvidaci. Následně ho pragmaticky převedl pod svoji Národní vydavatelskou společnost. Sloveňští národní demokraté byli zcela závislí na přísunu peněz ze stranické pokladny, o které Hodáč rozhodoval. V neposlední řadě i místní národně demokratické špičky měly pracovní vazby na ÚSČP, nebo vedly místní filiálku Živnostenské banky. V případě konání říšského sjezdu v tak odlehleém koutu republiky bylo již dopředu jasné, že se ho nezúčastní churavý předseda strany Karel Kramář. To znamenalo, že se sjezd bude konat plně v režii užšího předsednictva národní demokracie a tím pádem případně rozhodující vliv F. X. Hodáčovi a jeho spojencům.

Oponenti se na říšský sjezd museli dostavit, pokud nechtěli stranu opustit, respektive kapitulovat. Hlavní otázka ale zněla, jak budou jednotní a jestli budou plně spolupracovat. Radikální národní demokraté dostali svému jménu a vydali programové prohlášení, s jakými požadavky na sjezd jedou.²⁸³ K němu připojili i projev poslance Antonína Hajna, který jim vyjádřil podporu. Radikální nejprve vyčetli ústřednímu vedení strany taktiku svolání říšského sjezdu do Bratislavy – to, že se tam nedostanou všichni delegáti, bylo nasnadě. Předem odmítali taktiku ústředního vedení s vymezeným časem na projevy. Ty měly mít podle jejich výpočtů v programových otázkách délku pouze tří minut. Po těchto podle nich „*hozených klacích pod nohy*“ nakonec deklarovali, že se i přesto dostaví a pokusí se navrátit národní demokracii k jejímu programu. To v reálu znamenalo snahu přesvědčit delegáty o tom, že účast ve vládě s Němci představuje největší chybu, které se kdy

282 *Pondělí Národních listů a Národa* 3. dubna 1933

283 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 169, Národní demokracie 1933, *Korespondence radikálních národních demokratů*, č. 4.

strana dopustila. Radikální si přáli vidět národní demokracii jako sjednocující, všenárodní opoziční stranu, která povede boj proti Němcům a marxistům.

Předáci radikálů a Rašín svolali na 30. dubna do paláce Metro společnou schůzi (dostavili se i moravští delegáti z Mladé generace). Obě skupiny se rozhodly do Bratislavy dorazit, i když s poznámkou, že je zřejmá politika vedení strany, aby získalo výběrem Bratislavy majoritu. Vzbouřenci zaslali Karlu Kramářovi podle zavedeného zvyku telegram, ve kterém mu vyjádřili důvěru a zároveň odmítli postup vedení národní demokracie.²⁸⁴ Přitom se zároveň ohradili proti svolání říšského sjezdu před zemskými sjezdy.

Na jaře 1933 se opět radikalizovala místní vinohradská organizace, která představovala baštu radikálů a mladých odbojníků. Místní organizaci čekaly v květnu volby do svého předsednictva. Kandidátní listina sestavená z členů podporujících ústřední vedení národní demokracie vyvolala nespokojenost a posléze otevřený konflikt. Předseda Jan Kapras vyzýval ke kompromisu, a aby místní organizace respektovala závěry, které budou na bratislavském sjezdu přijaty. Místnímu senátoru Kaprasovi a jeho spojencům vyjádřili oponenti nedůvěru (uznání nezpůsobivosti dále Královské Vinohrady reprezentovat), a ten proto raději po dramatické schůzi konané 4. května rezignoval na svůj předsednický mandát.²⁸⁵ Na Vinohradech se již těžko hledaly možnosti pro kompromisní politiku. Místopředsedové místní organizace (Z. Malý, J. Navrátil) neotáleli a rychle si zvolili novou kandidátku, se kterou plánovali jet na bratislavský sjezd. Do jejího čela se dostal zřejmě nejvýše postavený podporovatel opozičníků – poslanec Antonín Hajn. Zvoleni byli také Klíma, Malý, Navrátil, Renner a Sís. 12. května se sešlo užší předsednictvo ČsND a za vedení místopředsedy Milana Ivanky ve složení J. Dlabola, A. Hajn, F. X. Hodáč a J. Matoušek se usneslo na dalším předsednictví rezignujícího Jana Kaprase v místní organizaci na Královských Vinohradech. Dále užší předsednictvo reagovalo návrhem na rozpuštění místní organizace. Návrh byl až na Antonína Hajna, který na protest jednání opustil, přijat. Místní vinohradskou organizaci čekala kuratela správního výboru v čele s dr. B. Jahnem. Místopředsedové Navrátil a Malý se měli ze svých činů zodpovídat dle stranických stanov. Vedení strany poslalo na Královské Vinohrady správní komisi a převzalo sekretariát. Samotné přebírání mělo velmi živý průběh. Místní ho odmítali vydat i za asistence Vlastimila Klímy. Vinohradští se snažili kuratelu správní komise zbavit co nejrychleji. 23. května provedli valnou hromadu, při níž odmítli obvinění, že jejich postup byl namířen proti jednotě ČsND a jejímu valnému sjezdu v Bratislavě. Novým předsedou místní organizace zvolili Jana Rennera, který okamžitě proklamoval věrnost Karlu Kramářovi a jeho programu. Tento tah se místním příliš nevyplatil

284 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 169, Národní demokracie 1933, *Korespondence radikálních národních demokratů*, č. 4.

285 ANM, Karel Kramář, karton č. 48, Zápis užšího předsednictva Ústředního výkonného výboru z 12. května 1933.

a správní komise na Vinohradech zůstala. Zejména když si místní zvolili za svého představitele jednoho z hlavních protagonistů Národní myšlenky. Neklidná situace pokračovala i během podzimu 1933, kdy si předseda strany Kramář vyžádal osobní setkání s Rennerem.²⁸⁶ Při něm trval na kompromisní kandidátce, která by vedla k manifestační jednotě na valné hromadě. Vinohradští se chtěli dohodnout se zástupci vedení V. Horákem a J. Štúlou, aby se vyhnuli jednání se správní komisí, která trvala na ostrém stanovisku vůči nim. Spor se přenesl až do jara 1934. Místní vítali výstup národní demokracie z vládní koalice a ve straně tak mohl vzniknout větší prostor pro jednání. Opět jednali s generálním tajemníkem strany Vojtěchem Horákem, ale tehdy již i za účasti F. X. Hodáče, který směřoval ke krajně pravicové politice. Vinohradští učinili vůči vedení strany ústupky a smírné řešení se podařilo ihned nalézt.

V Rašínově Mladé generaci panoval trochu rozdílný vývoj než u radikálních národních demokratů. Rašín a jeho druzi měli pro národní demokracii větší hodnotu a zjednodušeně řečeno, nebyli doslova tak radikální jako Duškova skupina. Ladislav Rašín požíval nepopíratelnou popularitu. Na sjezd odjížděl již jako předseda místní organizace ČsND na Praze II (Nové město). Dosavadní předsednictvo místní organizace patřilo ke stoupencům stávající politiky ve straně, ale v hlasování o volbě předsedy neměl Rašín ani protikandidáta. Prvním místopředsedou se stal Adolf Dušek. Po Rašínově zvolení se místní organizace během dvou týdnů rozrostla až o 300 členů.²⁸⁷ Zde se nabízí otázka, jestli to nebylo z důvodu upevnění majority jedné skupiny v místní organizaci. Začátkem června se již mladí přesvědčili o velkých těžkostech spojených s financováním jejich odbojného úsilí. Tím pádem i přestup do jiné strany ztrácel svoji perspektivu.

Řešení celé situace s odbojnou Mladou generací přišlo již před bratislavským sjezdem. František Xaver Hodáč se soukromě sešel s Ladislavem Rašínem a dokázali dospět k dohodě. V Hodáčově pozůstalosti se nachází jeho rukopis k dohodě s L. Rašínem.²⁸⁸ Vedení strany se mělo zasadit o Rašínovo zvolení do ústředního výkonného výboru strany a jeho předsednictva. Navíc se mělo vedení strany zasadit o jeho zvolení do poslanecké sněmovny. Kandidaturu měl získat v místě, kde existovala šance na zvolení, nebo alespoň posun do II. skrutinia. „*Tato dohoda předpokládá loajální spolupráci k vzrůstu strany, zvláště takový postup, jenž nebude směřovati k porušení jednotného postupu v org. naší politice strany, opřeneho o usnesení příslušných orgánů.*“ Taktéž mezi oběma došlo k politické shodě ve všeobecných zásadách organizačního řádu. Vývoj událostí tuto dohodu zcela potvrdil.

286 ANM, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Janem Rennerem, Dopis z 18. října 1933.

287 ANM, Karel Kramář, karton č. 30, Korespondence, Dopis o dosavadních vyhlídkách kurzu národní demokracie a jejich vyhlídkách z 3. června 1933, ANM267409.

288 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 169, Národní demokracie 1933, Perem napsaný rukopis o dohodě s L. Rašínem na třech stranách.

Radikální národní demokraté zůstali na bratislavském sjezdu osamocení a utrpěli jasnou porážku. O Ladislavu Rašínovi se šířily zvěsti, že přistoupil na smír díky tomu, že mu F. X. Hodáč umožnil účast na dodávkách pro československou tabákovou režii, což mu mělo zaručovat roční příjem 150 tisíc korun.²⁸⁹ Toto obvinění mělo spíše formu pomluvy, ale na druhé straně řada poslanců za první republiky měla podobné přilepšení ke svému poslaneckému platu. Ladislav Rašín patřil k tehdejší pražské zlaté mládeži a to s sebou neslo také značné finanční náklady. Rašínova dohoda s Hodáčem, nebo tzv. přeběhnutí (záleží na úhlu pohledu), velmi zklamala radikální národní demokraty, ve kterých zůstalo hodně hořkosti. Přijít s takovouto pomluvou také představovalo způsob, jak dát bývalému spojenci pozdrav na rozloučenou. Z Národní ligy přišla zpráva o tom, že se Rašín dohodl až po konzultaci a schválení od Jiřího Stříbrného. Motiv měl tkvět v tom, že Ladislav Rašín jako nový člen předsednictva národní demokracie mohl lépe pracovat k oslabení Hodáče. Jako vůdci malé opoziční skupiny, která by se pravděpodobně dostala mimo rámec strany, by se mu to těžko dařilo. Dokládat tuto smělou tezi měl *Polední list*, který na Rašína vůbec neútočil. Stříbrného tisk se spíše snažil ukonejšit své čtenáře, proč dlouhé námlogy s Rašínem a spol. nevyšly a zveličoval rozpory během bratislavského sjezdu. Psaní Stříbrného tisku odsoudil Vlastimil Klíma v *Národních listech*, kde se ohradil proti údajnému brachiálnímu násilí, kterému měl čelit.²⁹⁰

Před bratislavským sjezdem došlo ke kompromisu a obě Mladé generace byly sloučeny za podmínek, že se předsedou stane Jaromír Lukavský a periodikum *Mladý národ* se dočká opětovného tištění.²⁹¹ Do ústředního výkonného výboru strany se nově dostaly i osoby, které stály na straně opozičníků. Ladislav Rašín zamířil přímo do užšího předsednictva strany. Dohodu s mládeží strany již oznamoval Kramářův zasláný projev (přečetl F. Ježek), který musel vzniknout před sjezdem.²⁹² Předseda strany v něm vyjádřil svůj souhlas s konáním sjezdu v Bratislavě a tím podpořil argumentaci užšího vedení strany, že na Slovensko připadala řada v pořádání říšského sjezdu. Kramář se ve svém projevu věnoval zejména problémům politickým, než vnitrostranickým. Sjezd pojímal jako manifestaci vůči revizionismu, ale zároveň připomínal slabost národní demokracie v koaličním vládnutí. Akcentoval řešení hospodářské krize a snahu prosazovat úspěšnost. Československá národní demokracie nakonec v koalici prosadila jeho vlastní návrh na vznik šetřící komise,

289 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (II. část), č. j. T-957/33, Radikální nár. demokrati z 6. června 1933.

290 *Pondělí Národních listů a Národa*. 27. května 1933.

291 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 216.

292 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 169, Národní demokracie 1933, Projev Karla Kramáře k říšskému sjezdu ČsND konaném v Bratislavě ve dnech 26. – 28. května 1933.

srov. NA, František Xaver Hodáč, karton č. 169, Národní demokracie 1933, "Náš sjezd" projev Karla Kramáře.

ale ta žádný velký efekt neměla. Zajímavý bod přišel, když se Kramář ohradil vůči heslu: „*Němci do vlády, my do opozice*“, které považoval za soukromé vyjádření jednoho funkcionáře. Předseda strany ve svém projevu v podstatě přijal fakt, že čeští Němci do koalice patří. Svoji účastí v ní měli cizině dokázat, že nejsou v ČSR nijak utlačováni. Nicméně to neznamenalo, že by Kramář vzal české Němce na milost. Smysl své početně slabé strany v koalici spatřoval v tom, že národní demokracie funguje jako protiváha proti výbojně německé sociální demokracii. V praktické rovině mu slabost strany svazovala ruce v otázce tvrdého vystoupení vůči českým Němcům. Kramář odmítl, že by byl někým ovlivňován v otázce vystoupení z vlády. Navíc tento případný krok neviděl jako prospěšný. Všem delegátům popřál, aby se z Bratislavy vraceli s vírou v „*naš krásný čistý nacionalismus*.“

Předáci (částečně již bývalých) opozičníků Rašín, Dušek, Klíma, Renner a Navrátil dorazili do Bratislavy již o den dříve a do posledních chvil nebylo jasné, s čím přesně vyrukují. Z původních odhadů dvou stovek oponujících delegátů jich dorazilo přibližně pouze sto.²⁹³ Už po prvních hlasováních bylo zřejmé, že se jejich blok rozpadl a radikální národní demokraté zůstali osamoceni. Adolf Dušek se snažil situaci ještě na poslední chvíli zachránit a svolal další důvěrnou schůzi opozičníků. Objednal sál pro 150 osob, ale jednání se již ani nekonalo, protože pozvaných dorazil pouze nepatrný počet. Rozhodujících porad se na sjezdu účastnilo pouze 33 delegátů z oné původní stovky a proti návrhům ústředního výkonného výboru se našla pouhá patnáctka hlasů.

Dá se říci, že ty nejdůležitější věci se udály hned první den sjezdu. Již jeho začátek plně naznačil, kterým směrem se budou jednání ubírat. Podle návrhu generálního tajemníka strany Vojtěcha Horáka bylo zvoleno předsednictvo sjezdu ve složení: Fischer (předseda sjezdu), Ivanka, Reháč, Ježek, Hodáč, Štůla a Dlabola. To znamenalo potvrzení užšího předsednictva Československé národní demokracie. Na zahajovací řeč Richarda Fischera přišla z publika poznámka, aby se řešila především otázka Mladé generace. Na to měl olomoucký starosta reagovat tím, že vše již bylo smírně vyřešeno. Sjezdový boj o národní demokracii se tedy vlastně vůbec nekonal. Za bývalé opozičníky vystoupil předseda místní organizace na Královských Vinohradech Jan Renner s vysvětlujícím stanoviskem, že je k usmíření dohnala vážnost doby. Poukázal zejména na zahraniční politiku, kdy strana musí být schopna čelit zahraničněpolitickým hrozbám (Německo s Hitlerem v čele) a domácí výbojnosti socialistů. Z těchto ohledů zveřejnil požadavek na urychlené přistoupení Polska k Malé dohodě. Před sjezdem se očekávala palba kritiky z řad opozičníků, ale pod ni se dostali právě členové odbojné Mladé generace. Nejvíce kritiků se objevilo z řad odborového Národní sdružení, které mělo většinově velmi dobré vztahy s F. X. Hodáčem. Zejména Vlastimil Klíma

293 NA, PMR, karton č. 602: Činnost a požadavky národně demokratické strany 1928–1935, Čsl. národní demokratická strana – V. valný sjezd v Bratislavě v dnech 26. – 28. mája 1933.

se nacházel v ohni dotazů a musel vysvětlovat, proč se vinohradská organizace zbavila senátora Jana Kaprase, který vyzýval k jednotě strany a opozičnictví místní organizace se mu příliš nelíbilo. Vůči Janu Rennerovi také nepanovala na sjezdu dobrá atmosféra za dění na jeho Vinohradech a musel si vyslechnout řadu kritických hlasů. Z řad delegátů padla výtka i na Stříbrného tisk, přes který by se stranická politika dělat neměla. Klíma a také Rašín se ve svých odpovědích drželi ideologických požadavků a uchýlovali se ke stížnostem na politická klíše jako vázané kandidátní listiny a poslanecké reversy. Klímovi je třeba přiznat, že již tehdy varoval před (domácími) německými stranami. Jeho kritici reagovali chystaným zákonem na zastavování činnosti a rozpouštění politických stran, který nakonec nebyl dodržován do důsledků.

Adolf Dušek měl na sjezdu velmi špatnou pozici již od samého začátku a dobře se mu nevedlo ani v jeho průběhu. Po krachu jednání o jednotném opozičním bloku nebyl ani vpuštěn na sjezd samotný. Verifikační komise odmítla uznat jeho mandát. Tato komise měla napilno se zajištěním sjezdu. Zejména, aby se ho nezúčastnili delegáti, kteří tam neměli co dělat, nebo neměli v pořádku potřebné náležitosti. Ostatně z 1700 přihlášených delegátů jich verifikační komise uznala pouze 1378 (z toho ze Slovenska a Podkarpatské Rusi 494).²⁹⁴ Ke konci prvního dne se podařilo, neznámo jak, dostat Duškovi do sjezdového sálu. Přihlásil se o slovo (okolo čtvrté hodiny ranní) a byl předsednictvem sjezdu odmítnut. Navíc na něj začali slovenští zástupci nevráživě pokřikovat a dožadovali se na něm omůlvy (Adolf Dušek měl na schůzi vinohradské organizace pronést větu, podle které bylo Slováky lehké získat, protože se nedokázali ani podepsat). Následně se strhl incident a hlavní představitel radikálních národních demokratů musel sál nedobrovolně sál opustit. Někteří členové Národního sdružení byli připraveni dát opozičnickům za vyučenou i fyzicky. Úspěšný den pro vedení strany zakončil o páté hodině ranní F. X. Hodáč. Vysvětlil politiku strany a nechal hlasovat plénum s požadavkem na schválení stávajícího směřování ČsND. Proti se našlo pouhých 15 hlasů. O drtivém vítězství nemohlo být pochyb.

Druhý den měl více pracovní charakter, kdy jednotlivé komise pracovaly na programových tezích. Základ programu zůstával stejný – národní stát. V zahraniční politice se program držel neuznání SSSR, ale ve straně o této otázce stále probíhaly diskuze. Zejména F. X. Hodáč na začátku svého poslaneckého angažmá se ke smlouvě stavěl pragmatictější, podobně i J. Matoušek. Oba hleděli především zájmů ekonomických, respektive průmyslových. Problémem zůstával Kramářův resentiment a neoblomnost v této otázce. Další ze stranických iniciativ opět směřovala k zahraničněpolitické dohodě s Polskem. Zde národní demokraté stále odmítali vidět reálný stav věcí, protože zahraniční politiku posuzovali z hledis-

294 NA, PMR, karton č. 602: Činnost a požadavky národně demokratické strany 1928–1935, Čsl. národní demokratická strana – V. valný sjezd v Bratislavě v dnech 26. – 28. mája 1933.

ka doktrinálního přesvědčení o tzv. slovanské politice, která měla své uplatnění spíše v minulém století. Ve stranických tezích se objevila akcentace i na jeden z Hodáčových hlavních požadavků – spolupráce zaměstnanců a zaměstnavatelů. Jednalo se o hospodářskou solidaritu, která měla představovat protipól třídnímu boji. Jednání v komisích mělo často prudký průběh. Poražená opozice si přála alespoň něco vydobýt, ale navržené předlohy zůstaly beze změn. Druhý jednací den prostřednictvím radiotechniky promluvil Karel Kramář k celému zasedání. Apeloval na jednotu mezi Čechy a Slováky, která představovala nutnost v boji proti revizionismu. Vůdce strany tím mířil na dění v Německu.²⁹⁵

Plenární schůze druhého dne se dočkala zahájení až navečer, byť to nejdůležitější bylo dohodnuto již předem. Kandidátní listina do Ústředního výkonného výboru národní demokracie se dočkala odhlasování dle původní předlohy, na které se všichni důležití straníci dohodli. Ladislav Rašín přijal místo III. jednatele. Dal si záležet, aby vzbuzoval dojem, že ve všem s vedením strany nesouhlasí, ale je mu tímto zvolením alespoň dána možnost uplatnit své názory v nejvyšším orgánu strany. Naopak poprvé se stalo, že se do užšího vedení strany nedostal poslanec Antonín Hajn. Zde připomeňme jeho předsjezdovou podporu opozice na Královských Vinohradech. Jeho nezvolení v sobě tedy logiku mělo. Nepříjemnou tvář nastavil bratislavský sjezd také Františku Touškovi. Den před zahájením sjezdu schválilo užší předsednictvo strany jeho opětovnou kandidaturu na funkci II. jednatele ústředního výkonného výboru. Příští den ale již bylo vše jinak a Touška čekal tvrdý úder v podobě nezvolení. V dopise zaslaném Karlu Kramářovi Toušek odmítl tvrzení, že by ho nezvolila jeho Morava (z deseti členů jich měl mít na své straně sedm).²⁹⁶ V přímé volbě ho porazil Pinkas. František Toušek se následně ucházel alespoň o post tiskového referenta strany a opět ho čekala porážka. Hlasování nebyl přítomen, protože se účastnil probíhajícího jednání hospodářské komise. Mezitím proti němu vystoupili delegáti ze Slovenska a tiskovým referentem se stal Jaromír Lukavský. Nastala tedy situace, kdy se brněnský předák František Toušek ocitl mimo užší předsednictvo strany. To ho velmi rozlítlo, odmítl dále na sjezdu referovat a požadoval svoji účast v užším prezidiu strany. Tento požadavek spojil se svým poslaneckým mandátem. V podstatě si tak vynutil okamžité svolání užšího předsednictva strany, kde mu měli Fischer, Hodáč, Ježek a Špaček slíbit, že dostane místo III. místopředsedy klubu, které mu přenechá F. X. Hodáč. Tím pádem se opět stane členem užšího předsednictva strany. Jestli se jednalo v Touškově případě o shodu okolností dnes těžko dokážeme, ale pokud bylo účelem Touška na sjezdu pokořit, tak se záměr vydařil. Nástup na slíbený post se nekonal ihned. Začala řada obstrukcí, kdy se i jiní přihlásili o své sliby a Toušek musel trvat na původní úmluvě, která mu zaručovala mandát na plné funkční ob-

295 *Národní listy* 28. května 1933.

296 ANM, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Františkem Touškem, Dopis z 2. června 1933.

dobí. Rozčilený brněnský lídr za celým průběhem (intrikami) viděl odplatu za rok 1929, kdy odmítl tlak z Prahy a Hodáče s Preissem, aby nekandidoval na prvním místě do poslanecké sněmovny. Touškova situace se nakonec vyřešila až na konci roku 1934.

Další průběh sjezdu už byl takřka idylický. Jednotlivými komisemi navržené rezoluce byly odsouhlaseny a František Xaver Hodáč měl závěrečný projev před šestnácti sty straníky. Hodáč vystoupil se svým obvyklým programovým zaměřením orientovaným na hospodářství. Jeho řeč se překrývala se závěry hospodářsko – sociální komise.²⁹⁷ Za základ všech oborů podnikání spatřoval soukromé vlastnictví. Jako předpoklad pro zlepšení výroby a tím celého hospodářství, které procházelo krizí, spatřoval spolupráci zaměstnanců a zaměstnavatelů. Svobodu státu podmiňoval zdravým hospodářstvím a pevnou měnou. Silné hospodářství představovalo záruku samostatnosti národního státu a to znamenalo pro národní demokracii nejvyšší imperativ. Z Hodáčových psaných poznámek byla patrná snaha hájit stávající koalici i s německými stranami jako nejlepší tehdejší řešení.²⁹⁸ Zmínku týkající se uplatňování československého nacionalismu ve vládě raději ze svého projevu vyškrtнул.

Poslední sjezdový den (28. května) se ráno konala manifestační schůze s průvodem za účasti 3 tisíc osob. Velkolepě jistě vyznělo 45 zástav nesených v čele průvodu, za kterými pochodovalo spokojené vedení strany: Fischer, Hodáč, Ivanka, Ježek etc. Posledního dne se již neúčastnili (částečně již bývalí) opozičníci, kteří odjeli po druhém jednání domů (Rašín, Renner, Dušek, Locher etc.). Navrátil a Cabálek výhružně vzkazovali vedení strany, že má co chtělo a Hodáč dovede národní demokracii tam, co Stránský. Především ale živili dohady o tom, že vinohradská organizace vystoupí ze strany. To by samozřejmě znamenalo pro národní demokracii velmi vážný problém, protože se jednalo s 20 tisíci hlasy o nejsilnější místní organizaci strany.

Zajímavou interpretaci bratislavského sjezdu představil jeden z předních protagonistů – Vlastimil Klíma ve svých pamětech.²⁹⁹ Ten interpretuje celý spor s vedením strany především v ideologické rovině, kdy mladí idealisté vystoupili s manifestem, kterým se obraceli k široké veřejnosti. Měli tím usilovat o společenské obrození duchovní a mravní. Otevřený apel mířil ke střídání generací, aby starší a zavedení politici mezi sebe pustili mladší konkurenty. O stranických ambicích vůdců Mladé generace se v manifestu mlčelo. Klíma bral výsledek sjezdu jako vítězství Národní myšlenky, která ovládala rebelující část Mladé generace. Podle něj se muselo vedení strany a F. X. Hodáč zaleknout odporu ve straně, které měly

297 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 169, Národní demokracie 1933, Návrh hospodářsko – sociální rezoluce pro Bratislavu. srov. *Národní listy* 28. května 1933.

298 Tamtéž, Poznámky psané tužkou k hospodářsko – sociální komisi.

299 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Prst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 213.

vyvolat doslova „perzekuční“ opatření vůči Ladislavu Rašínovi a jeho Mladé generaci.³⁰⁰ Z toho důvodu měl být Hodáč fakticky donucen ustoupit a vůdce opozičníků Rašín se navíc stal členem užšího předsednictva strany, kde mohl nadále hájit a prosazovat své záměry. Tato interpretace má vážné nedostatky, které zejména vycházejí z jejich vzájemného přátelství. Klímův pohled na mladšího Rašína je hodně benevolentní a ne příliš kritický. Ladislav Rašín se v národní demokracii nestal oponentem F. X. Hodáče, spíše naopak. Často spolu jezdili ve dvojici na schůze a jejich poměr měl spojenecký charakter. Ani v éře Národního sjednocení, kdy se L. Rašín mohl přidat na stranu Stříbrného proti Hodáčovi, tak neučinil. Klíma se ve svých pamětech spíše snažil držet tvář a sám zveřejnil věty, které měl prohlásit v Bratislavě na adresu ústředního vedení, aby bylo jasné, že on se nikomu nepoddal: *„Je-li rozumná a neromantická politika taková, která zvoní jako mince a šustí jako bankovka, tedy jen více nerozumné a romantické...Kdyby národní demokracie chtěla hrát roli jakési státní strany s vládní politikou za každou cenu, strany v pravém slova smyslu se jen tulící ve stínu vysokých komínů, tedy ztroskotá, neboť pro takovou stranu není dána ani hospodářská struktura našeho státu, ani sociální struktura našeho národa.“*³⁰¹ Uváděl také, že rezoluce přijaté na sjezdu měly být podle zásad opozičníků. To bylo spíše frázi, protože jak víme, přijaté rezoluce kopírovaly stanoviska stávajícího vedení strany. Klíma přeháněl, když tvrdil: *„Výsledek zákroků proti Mladé generaci byl tedy pro ty, kdo je podnikli, celkem žalostný: Mladá generace měla dále vedení, jdoucí politicky za ‚Národní Myslenkou‘, a nad to do užšího presidia strany přibyl nový příslušník ‚Nár. Myslenky‘.“*³⁰²

Oponenti vedení národní demokracie utrpěli porážku. Mládež – Rašín se dohodl s Hodáčem a našli společný modus vivendi. Nejhlasitější oponenti, radikální národní demokraté, zůstali osamoceni ve své opozici. Ani jejich účast vzhledem k vzdálenosti nemohla být nejsilnější, ale to představovalo slabou útěchu. Této frakci uvnitř ČsND zvonil pomyslný umíráček. Výsledek sjezdu způsobil zklamání a vůdčí trojice celé skupiny radikálních národních demokratů: advokát Adolf Dušek, vydavatel *Demokrata* Prokop Kroupa a architekt Rudolf Svoboda začali uvažovat o založení občanského bloku, který by měl ambici soustřeďovat všechny radikální občanské síly. Minimální naděje na ovládnutí, nebo alespoň reformu národní demokracie podle jejich představ, byly nenávratně pryč.

Radikální národní demokraté se na podzim nakonec osamostatnili. V červenci začali vydávat svůj týdeník *Hlas* (s podporou Jiřího Stříbrného) a 24. září se Radikální národní demokracie ustavila jako samostatná strana. 6. října 1933 pořádali radikální na Slovanském ostrově schůzi za účasti přibližně 450 osob, kde

300 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 215.

301 Tamtéž, s. 216.

302 Tamtéž, s. 217.

provolali jednotnou slovanskou frontu.³⁰³ Znamé národní radikály jako A. Duška, R. Svobodu, K. Lochera doplnili například nacionální dobrodruzi jako František Schwarz, redaktor *Vlajky* Jožo Hritz a fašisticky orientovaný odborový předák Josef Kučera. Řečníci se vymezili vůči Československé národní demokracii s tím, že je v rukou několika jednotlivců. Na bratislavském sjezdu neměla být svoboda projevu a přímo padlo obvinění na podplácení delegátů (důkazy předloženy nebyly). Vedení národní demokracie jim mělo znemožnit vydávání *Vinohradského demokrata*, který nahradil nový *Hlas*. Vzájemné spory v ČsND definitivně ukončilo oznámení, podle kterého se všichni opozičníci pokládali za vystoupivší ze strany. Následné projevy nespokojenců otevřeně útočily na F. X. Hodáče a s ním spojenou otázku financí. Jelikož se jim nepodařilo strhnout národní demokracii na svoji stranu, vyhlásili alespoň vytvoření nacionalistické slovanské fronty prosazující vládu Slovanů v zemi. Oznámili proponovanou schůzku v Nitře, kde se měli sejít se zástupci Ludáků, Strany národní slovenské, Národní obce fašistické a Národní ligy. Výstupem měl být společný manifest. Hlavní řečník Dušek zkritizoval socialisty a ministra Matouška, který měl dávat souhlas k uskutečňování nenárodní politiky. Hospodářské závěry F. X. Hodáče Adolf Dušek odmítl s tím, že by z národohospodářských důvodů bylo nejlepší vymýtit veškerý vliv Němců a Židů. Československá národní demokracie měla podle něj přitom dělat pravý opak. Schůze samotná netrvala příliš dlouho. Fašistický řečník Jaroslav Folta otevřeně zaútočil na komunisty a hakenkreuzlery, kteří měli být stávajícím režimem chráněni. Už tak nepokojně naladěni posluchači začali vykřikovat protistátní pokřiky, a tak dozorující státní úředník raději schůzi předčasně ukončil. Stojí za zmínku, že fašistu Foltu čekalo trestní stíhání dle zákona na ochranu republiky. Následně byl odsouzen k šestidennímu pobytu ve vězení a ke dvouleté podmíněčné době.

Během října 1933, kdy se veřejně debatovalo o zákoně o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran, vešli Adolf Dušek s Rudolfem Svobodou v jednání s Radolou Gajdou. O možném rozpuštění Národní obce fašistické se mluvilo velmi nahlas a radikální z toho chtěli něco vytěžit pro sebe. Kdyby nastalo rozpuštění NOF, tak by se jim Gajdův pokyn k přesunu fašistů k nově tvořenému bloku občanských radikálů hodil. Vyhličky směřovaly především na venkov, protože Duškovo hnutí bylo stále omezeno pouze na Prahu. Po zjištění, že Dušek a spol. disponují finančními zdroji, Radola Gajda se schůzkou souhlasil.³⁰⁴ Potěšitelný výsledek se nedostavil a i před samotným jednáním vládla spíše skepse. Získání předáka českých fašistů představovalo velmi drahou investici, kterou provázela pověst velké nespolehlivosti. Na začátku roku 1934 se objevily snahy o vznik Fronty národního sjednocení, posléze Občanské strany – národního sje-

303 NA, PP, 1931– 1940, P85/7, Zpráva o veřejné schůzi na Slovanském ostrově z 6. října 1933.

304 AKPR, fond T 635/21, Neprotokolované zpravodajství (1927–1933), č. j. T-4702/33, Radikální národní demokracie z 23. října 1933.

dnocení. Nakonec se radikální národní demokraté přidali v dubnu 1934 do nově založené Národní fronty čítající řadu uskupení, stran a spolků. Jednalo se o početně dominantní Národní obec fašistickou a řadu odštěpeneckých skupin z významnějších politických stran.

4.5 Členem vlády v době hospodářské krize

Druhá vláda Františka Udržala, za účasti osmi stran, začala v roce 1932 zřetelně narážet na své limity dalšího pokračování. Postupně se začala rýsovat vládní krize znamenající konec stávající vlády. Místo široké koalice nabízel národní demokraté alternativy s částečnou odbornickou vládou (i za účasti Karla Engliše sic!) s tím, že by většinu ministerstev obsadili důvěrníci stran. Druhou variantu představovala vláda čistě úřednická, respektive odbornická. V ní se předpokládalo i angažmá Jaroslava Preisse, který s tím měl souhlasit. Jeho jméno se čas od času objevovalo v souvislosti s ministerským postem. Těžko by se hledal někdo, kdo by domácímu finančnictví rozuměl lépe než on, ale na začátku prvorepublikové éry dal přednost jistějšímu a v podstatě i vlivnějšímu postu generálního ředitele Živnostenské banky. Preissovi se do ministerského křesla příliš nechtělo, ale během hospodářské krize v roce 1932 dal najevo, že by ve státním zájmu funkci ministra financí přijal (sám tehdy pro ministerstvo průmyslu, obchodu a živností navrhoval F. X. Hodáče).³⁰⁵František Ježek se měl vyjádřit o třech největších podrývačích (doslova „štěnicích“) stávající vlády a jmenoval Berana, Hodáče a Najmana. Radil je posadit do vlády, kde by museli svoji energii uplatnit tvořivým způsobem. To znamenalo pro Ježka jistě velký ústupek, protože jeho velkou touhu po ministerském křeslu znal téměř každý.

Úvahy o vystoupení z koalice, nebo o vzniku úřednických vlád, se v národní demokracii objevovaly poměrně často. Krutá pravda tkvěla v tom, že malý počet poslanců odpovídal síle strany ve vládě. Dřívější dobrý poměr k agrárikům upadal zejména díky aktivitě F. X. Hodáče, který trochu paradoxně zlepšil poměr k socialistickým stranám. Nicméně dobré styky s agráriky v osobní rovině, jako například s Bradáčem a Hodžou, přetrvávaly díky Matouškovi, případně osobnosti Kramáře.

Na konci září 1932 se předsednictvo ČsND v souladu s předsedou Kramářem rozhodlo pracovat pro úřednickou vládu, případně pro opuštění koalice. Národní demokracie se rozhodla opět na otázce úřednických platů a státních zaměstnanců. Vlivem hospodářské krize hrozilo těmto složkám snížení mezd. Tyto vrstvy vždy platily za její, ale strana samotná se k nim občas příliš neznala a preferovala

³⁰⁵ AKPR, fond T325/26, Jaroslav Preiss, č. j. T-484/33, Záznam o rozmluvě s Jaroslavem Preissem z 4. března 1932.

neúspěšné motto o straně všech tříd. Ministr průmyslu, obchodu a živností Josef Matoušek dokonce zvažoval otázku demise, aby dosáhl v platové otázce svého. Tím pádem by patová situace mohla vyústit až v úřednickou vládu, což by pro Kramářovu stranu představovalo nejlepší řešení. Ministr Matoušek se chtěl v tomto případě především zbavit odpovědnosti a co nejvíce získat.³⁰⁶ Nastoupivší úřednická vláda by totiž musela snížit mzdy a Československá národní demokracie by tak byla u svých voličů z obliga. Snížování mezd u státních zaměstnanců doporučoval i Jaroslav Preiss. Celou situaci nakonec vyřešilo pnutí uvnitř agrární strany. Pozice ne příliš rozhodného ministerského předsedy Udržala slábla jak u veřejnosti, tak i ve vlastní straně. František Udržal nedokázal před veřejností uhájit jím navrhované úspory ve státní správě. S nimi nesouhlasili ani socialističtí ministři, kteří se odmítli účastnit koaličních schůzí, pokud by jim Udržal nadále předsedal. Ve vlastní straně odstavený ministerský předseda musel rezignovat. Novým premiérem Československé republiky se stal 29. října 1932 dosavadní předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr. Za zmínku stojí, že ještě v prosinci byl přijat úsporný zákon o státním úřednictvu, který předpokládal zmenšení počtu úředníků, odjímal vánoční prémie a předpokládal snížování jejich platů.

Po bratislavském sjezdu zavládlo uvnitř národní demokracie klidnější období, kdy se energie mohla více soustředit na politické problémy a nikoliv na vnitrostranické půtky. Úřadující místopředseda Richard Fischer požádal o zproštění ze své funkce, protože nestíhal dojíždět z Olomouce do Prahy. Často se stávalo, že i on musel být zastupován. Na Kramářovo naléhání Fischer úřadujícím místopředsedou strany zůstal. František Ježek vykonával funkci jeho zástupce. Karel Kramář měl zájem více zapojit do funkce plzeňského poslance Františka Lukavského, ale ten vážně onemocněl (mrtvice) a do aktivního dění ve straně se již příliš nezapojoval (zde bývá občas chybně zaměňován s jeho synem Jaroslavem). V Československé národní demokracii vládla situace, kdy existovalo hodně lídrů a nemálo funkcí. Vůči vládě měl nejdůležitější postavení ministr Josef Matoušek, ale ve straně primusem již nebyl. K uzmutí Kramářova dědictví měli blíže jiní straníci.

Konec léta 1933 se alespoň navenek nesl ve velkolepém znamení F. X. Hodáče, který slavil 21. srpna padesátiny. Běžná – formální událost se stala díky *Národním listům* velkolepou pompou, o které se vědělo po celé republice. Ambiciózní Hodáč stál o obrovskou oslavu, která by se přiblížila Kramářovým sedmdesátinám (publicisticky velkolepější byly snad jen narozeniny T. G. Masaryka). Oslavu padesátin pořádala jeho mladoboleslavská župa ve svém hlavním městě. Oslav se zúčastnila stovka delegátů z regionálních organizací (účastnili se i zástupci ze Slovenska, kteří dorazili v krojích). *Národní listy* připravily speciální vydání, do kterého přispěly nejvýznamnější osobnosti. Vlastimil Klíma zmínil, že kromě Kramářova článku si

306 ANM, Karel Kramář, karton č. 13, Korespondence s Josefem Matouškem, Dopis z 30. září 1932.

měl sám Hodáč řadu věcí upravit k obrazu svému.³⁰⁷ Cíl oslav a článků byl zřejmý – představit Hodáčovu hospodářskou a politickou práci široké veřejnosti. Mladoboleslavská župa představovala i v dalších letech jednu z Hodáčových základů. Často pro místní intervenoval a jeho subvence znamenaly téměř polovinu všech příjmů tohoto kraje.³⁰⁸

Hospodářská situace Československa s vrcholící krizí si žádala, aby se strana věnovala více politice státu, než minulým vnitrostranickým sporům. Československá národní demokracie měla ambice, elán a personální obsazení, které mohlo přinést věcné názory, jak krizi řešit. Z bratislavského valného sjezdu vyšli posílení Hodáč s Ježkem, kteří měli velké ambice a plány. Na konci září pořádali národní demokraté na Slovanském ostrově velkou veřejnou schůzi, která ukázala, jakým směrem se bude jejich strana dále ubírat. Na ní se národnědemokratičtí předáci opřeli do všech stávajících problémů a nešvarů v zemi. F. X. Hodáč se věnoval jako vždy především hospodářským věcem – podpora soukromého podnikání, rozbor rozpočtu a stranická mantra v podobě měny. ČsND s odkazem na Aloise Rašína a jeho politiku tvrdě odmítala možnou devaluaci měny, která představovala jednu z možností, jak krizi řešit. F. X. Hodáč také odpověděl na dotaz fašistům, kteří se nacházeli v publiku. Přiznal programovou blízkost mezi fašisty a národní demokracií, ale odmítl jejich diktaturu a vzkázal jim, že strana nesejde z demokratické cesty.³⁰⁹ František Ježek zvolil ve svém projevu ostřejší formu a výbušnější tematiku, kdy požadoval silnou vládu proti všem rozvratníkům z Moskvy. Oba řečníci pomýšleli na nástupnictví po Kramářovi. Sice vystupovali společně, ale to neznamenalo, že dají osobní ambice stranou. Ježkovy tehdejší názory a postoje se brzo dostaly na Hrad.³¹⁰ V národní demokracii měla panovat všeobecná nálada pro okamžitou výměnu vlády, protože ta stávající podle nich nebyla schopna sestavit rozpočet. Vadila zejména celková slabost široké koalice, nikoliv ministerský předseda Jan Malypetr. Především byli nespokojeni s vůdcem lidovců Janem Šrámkem, který měl tendenci vše odkládat. To již měli národní demokraté více sympatií pro socialistu Rudolfa Bechyněho, který měl ve sboru politických ministrů snahu záležitosti řešit. Národní demokraté opírali svá přání o případný nesouhlas se zmocňovacím zákonem pro stávající vládu, byť plně souhlasili s jeho uplatněním vůči Sudetoněmecké vlastenecké frontě (Sudetendeutsche Heimatsfront). Národnědemokratičtí předáci, jako Josef Havlín a pražský komunální lídr Alois Štůla, ve svých schůzích ostře vystupovali proti hakenkreuzlerům (a samozřejmě komunistům), kteří provozovali protistátní činnost. Rubem jejich nacionálních výstupů byly nejostřejší protesty

307 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Prst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 397.

308 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály Národní sjednocení, Zápis o schůzi krajského výkon. výboru Čsl. nár. demokracie kraje mladoboleslavského z 8. ledna 1934.

309 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (část II.), č. j. T-1455/33, Veřejná schůze národní demokracie v Praze II. velký sál Slovanského ostrova, dne 29. 9.1933 o 20 hod.

310 Tamtéž, č. j. T-1396/33, Národní demokraté a veřejná situace z 29. září 1933.

proti projektované stavbě německé university v Praze VII (Holešovice). Navrch přidávali i protesty proti přijímání emigrantů z Německa.

Z národních demokratů souhlasil s uplatněním novelizovaného zákona na ochranu republiky, resp. zákonem o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran, pro výstrahu František Ježek. Reálně se uvažovalo o jeho uplatnění také vůči fašistům. Nové zákonné úpravy mohly mířit i na komunisty, ale uvnitř národní demokracie k tomu panoval spíše zamítavý názor, protože by socialistické strany početně posílily, ale zároveň by oslabily vnitřně. To platilo zejména o sociální demokracii, která již tyto zkušenosti měla za sebou. S částečnými výhradami padl souhlas s chystanou cenzurou některých periodik (*Slovák, Rudé právo, Národní politika, Bohemia* etc.), ale v národní demokracii vládla spíše skepse a bylo vzneseno varování vůči premiérovi Malypetrovi, aby se mu tento krok nestal osudným.

Československá národní demokracie a její zákonodárci vkládali hodně energie do šetřící komise, která vznikla na popud Karla Kramáře. Problém tkvěl v tom, že zřejmě jediní, kdo chtěli šetřit, byli právě národní demokraté. Hodně energicky si v úsporných komisích počínal F. X. Hodáč, ale výsledky těchto komisí nikdy nenaplnily prvotní očekávání. Již k podzimu 1933 se uvnitř strany seriózně debatovalo nad jejím dalším osudem ve vládě, protože dohody se v koalici rodily na ose agrárníci – socialisté. Josefa Matouška pohlcovaly chmury, protože národní demokracie měla ve vládní koalici vliv odpovídající její početní síle – velmi malý. Agrárníci na podzim opět začali vynášet požadavek na obilní monopol. V podstatě jim šlo o to, aby přijali celní opatření a tím ukázali, že něco činí proti poklesům cen na burzách. Zároveň by tím pomohli i svým voličům. Josef Matoušek věřil, že díky osobnímu jednání s Hodžou a Bradáčem agrárníci opustí své úmysly, ale nestalo se tak. Ministr zemědělství Bohumír Bradáč přišel s návrhem na dovozní kontingent, což v podstatě znamenalo obilní monopol, proti kterému národní demokracie již několik let hlasitě vystupovala.³¹¹ Domácí průmyslníci s F. X. Hodáčem v čele nejprve souhlasili s tím, že se jedná o menší zlo, byť by se jednalo o regulaci cen. Tento názor platil pouze krátce. Hodáč se spojeným klubem poslanců a senátorů ČsND otočil a opět tvrdě vystupoval proti obilnímu monopolu. Požádal Matouška, aby se sešel s předákem socialistů Rudolfem Bechyněm (tehdy ministr železnic) a žádal po něm zamítnutí agrárnického požadavku na cla. Josef Matoušek tak neučinil. Nechtěl jít proti svému spojenci Bradáčovi, ale především viděl situaci pragmatičtěji, byť se svým názorem zůstával ve straně v jasné menšině. Sice pociťoval ve vládě politické tlaky, ale byl si vědom početní slabosti zákonodárců národní demokracie. Matoušek si přál Bradáčovi vyhovět, ale s podmínkou, že za to něco jeho strana získá. Hodáč se v politickém vyjednávání více soustředil na sociální demokracii. Oba se tak dostali do sporu, kterým směrem by se měla

311 ANM, Karel Kramář, karton č. 13, Korespondence s Josefem Matouškem, Dopis bez datace – pravděpodobně přelom října a listopadu 1933, ANM236804.

národní demokracie ubírat. Ministrovi průmyslu, obchodu a živností se nelíbily Hodáčovy tahy, které by posílily Bechyněho a jeho sociální demokracii. Tím by oslabila spolupráce občanských stran, ke které se národní demokraté upírali v řadě posledních let a Josef Matoušek ji stále preferoval.

Těžká hospodářská krize, která měla především exportní charakter, zaměstnávala domácí politiku na maximum. Její řešení nepřicházelo, byť prezentovaných návrhů na to, jak z ní vybřednout, existovala řada. Bývalý národní demokrat Karel Engliš patřil k nejdůležitějším finančním odborníkům v zemi. Jako ministr financí již od začátku prosazoval devaluaci domácí měny. Nestalo se tak, a jako již několikrát ve svém životě, podal demisi (duben 1931) a s ním odešla i možnost devaluace. Agrárářům v čele s ministerským předsedou se dařilo řešit krizi v zemědělství, ale o finanční politice již takový přehled neměli. Právě ta se prováděla s velkým ohledem na zájmy Živnostenské banky, pravděpodobně i více než z exportních zájmů. V roce 1933 hospodářská krize (export) kulminovala. Z tohoto důvodu se do hodnosti poradce ministra financí Karla Trapla a poradce ministerského předsedy Jana Malypetra dostal Karel Engliš. Pro republikánskou stranu měl velkou výhodu – byl napojen na Anglo-Pragobanku, která spolupracovala s agrárním komplexem, a tím pádem představovala konkurenta Živnostenské bance.

První návrh nového poradce Engliše směřoval ke vzniku Reeskontního ústavu, který by z povinných vkladů bank sanoval rozpočet, ale návrh neprošel. Karel Engliš se inspiroval Rooseveltovým New Dealem a jako opatření nejvyšší důležitosti doporučoval devaluaci koruny, aby pomohl domácím exportérům. Englišovy názory se nacházely v rozporu se zájmy Živnostenské banky a nejen Jaroslav Preiss (i TGM a část agrárářů) vyvinuli tlak, aby ani tento Englišův návrh neprošel s odkazem na trvání zlatého standardu v zóně francouzského franku.³¹² Engliš po dalším odmítnutí změnil svoji taktiku a se svými názory a návrhy (devaluace a vývozní prémie) začal na podzim 1933 informovat širokou veřejnost prostřednictvím *Lidových novin*. V tiskové kampani proti němu vystoupil jménem Svazu českých průmyslníků Jaroslav Preiss a nabídl za konsorcium bank v čele s Živnostenskou bankou vládě půjčku.

Už od podzimu 1933 se v politických kruzích pracovalo na variantách, jak pomoci domácímu exportu, který představoval tehdejší největší problém Československa. V lednu 1934 existovaly tři plány – Englišův, Preissův a také Matouškův. Poslední se soustředil zejména na export. Matoušek sám přiznal, že jím předložený plán se nachází v linii Preissova návrhu³¹³, který se držel zachování měnové politiky. Širší předsednictvo národní demokracie se na konci ledna 1934 usneslo nepřipustit

312 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky: (1918–1938)*. 2. díl, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935). 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 86.

313 ANM, karton č. 13, Karel Kramář, Korespondence s Josefem Matouškem, Dopis z 25. ledna 1934.

jakoukoliv devalvaci měny, a pokud by byl přijat Englišův plán, tak ihned opustit vládní koalici. Ještě 27. ledna jednal Josef Matoušek s premiérem Malypetrem o třech hospodářských plánech. Matoušek hlásil Kramářovi dosaženou kompromisní úmluvu, vyjma devalvace, kde ministr za národní demokracii stále hrozil odchodem strany z koalice.³¹⁴ Nakonec došlo k dramatickému obratu a na návrh ministra financí Trapla přijala vláda plán Karla Engliše. Klíčovým a signifikantním se stalo, že se na něm dokázali dohodnout agrárníci se socialisty. Vláda se rozhodla jít cestou devalvace měny, která sice na krátký čas vývozu pomohla, ale celkové výsledky přinesla spíše rozporuplné. Československá národní demokracie naplnila hrozby a z vládní koalice vystoupila. K protestu proti devalvaci se připojila také Národní banka československá. 10. února 1934 ohlásil ministerský předseda devalvaci rozhlasem. V reakci na ohlášenou devalvaci se sešlo předsednictvo Československé národní demokracie a rozhodlo o vystoupení z vládní koalice. 12. února předal Josef Matoušek ministerskému předsedovi Malypetrovi memorandum odmítající devalvaci. Další den s Janem Malypetrem ještě na poslední chvíli jednal F. X. Hodáč, ale kompromis, o který vlastně nikdo příliš nestál, se nalézt nepodařilo a Matouškova demise se stala oficiální. O dění v národní demokracii měli na Hradě velký zájem a v Kanceláři prezidenta republiky se sešla dvě hlášení.³¹⁵ Před odchodem z vlády se u Jaroslava Preisse sešla řada členů národní demokracie, finančníků a průmyslníků. Preiss, Matoušek a Novák se měli klonit k mírnějšímu postupu, což by i odpovídalo jejich povahám a politickému působení posledních dvou jmenovaných. Navrhovali mírnější postup, který by nevedl do opozice a stále by uchovával alespoň nějakou šanci ovlivňovat politické dění. Finální rozhodnutí o odchodu strany z vlády měl učinit Karel Kramář. Jeho posledním motivem, onou poslední kapkou, mělo být blížící se jednání o uznání SSSR, což Kramář z citových důvodů odmítal po celý svůj život.

Nově přijatá vládní politika šla proti zájmům nejmocnějšího koncernu v zemi – Živnostenské banky. Její vliv na chod státu poprvé v éře první republiky oslabil. Hlavního tahouna v národní demokracii prosazujícího odchod z koalice představoval F. X. Hodáč, který provedl názorový obrat. Při svém nástupu směřoval stranu k lepšímu vztahu s Hradem a vysloužil si za to právem nálepku prohraného muže, ale za stávající situace začal směřovat národní demokracii do vod kráje pravicových. Zklamaný senátor Eduard Šimek blízky *Demokratickému středu* vyjádřil na Hodáče názor: „...zklamal počáteční naděje, kdy jsme očekávali, že vyvede

314 ANM, karton č. 13, Karel Kramář, Korespondence s Josefem Matouškem, Dopis z 27. ledna 1934.

315 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (část II.), č. j. T-189/34, Zpráva o setkání na večeri u Srového s informátorem Schauerem z 14. února 1934. srov. Tamtéž, č. j. T-177/34, Zpráva informátora – zřejmě opět Schauer z 15. února 1934.

stranu z *Kramářova pošetilého romantismu, a úplně se dal do služeb posledního kozáckého kousku Kramářova.*³¹⁶

Československá národní demokracie plnila takříkajíc úlohu doplňkové strany v koalici příliš dlouho. Její další účinkování ve vládě, kdy nebyla schopna ze svého programu téměř nic prosadit, bylo na zvaženu. Navíc lpění na tvrdé domácí měně, kterou vybojoval Alois Rašín, patřilo k nejzákladnějším axiomům její politiky. Tvrdit svým voličům, že pro ně ve vládě vyložene něco vybojovala, se příliš mluvit nedalo. Zlepšený vztah k Hradu také nepřinesl žádné hmatatelné výsledky, o které by se zastánci prohradního kurzu mohli opřít. Za této situace by strana v očekávaných parlamentních volbách v roce 1935 dopadla velmi pravděpodobně stejně jako ve všech minulých volbách. V lepším případě by to znamenalo atak na pětiprocentní hranici a to by opět znamenalo pouze trpké zklamání. Národní demokraté se vzhledem k těmto okolnostem rozhodli zriskovat a (opět) se přimknout k radikálnějšímu směru a provádět hlasitou opozici. Byť strana trvala na tvrzení, že provádí státopornou opozici. Ambiciózní F. X. Hodáč zastával názor, že opozice národní demokracii posílí a podaří zlepšit volební výsledek – proto o odchod z vlády usiloval.³¹⁷ Motivy Karla Kramáře tkvěly spíše v zásadovosti, ztrátě určité prestiže a nesouhlasu s prováděnou hospodářskou politikou. Další vlivný politik ve straně – František Ježek zastával mnohem zdrženlivější stanovisko k odchodu z vlády. Nevěřil, že by opozice mohla stranu nějak signifikantně posílit a k otázce devalvace zastával mnohem pragmatičtější stanovisko – obyčejní lidé se jí budou těžko zaobírat.

Na svých schůzích začali národně demokratičtí řečníci pálit do vládního establishmentu ihned po vystoupení z vlády. Kritika padala především na hospodářskou politiku a devalvací měny. Názorově zdůrazňovali liberální zásady spočívající ve vyrovnaných státních rozpočtech a nezvyšování daní. To ostatně rádi spojovali s neschopností vlády řešit dluhy. Dopady devalvace viděli jako škodlivé pro domácí průmysl (nákup surovin etc.) a díky monopolům měla růst nezaměstnanost. Vyjma hospodářské krize se v Československu zcela zřetelně rýsovalo nebezpečí ze strany Německa a jeho úmysly po revizi Versailleské smlouvy. Československá národní demokracie vždy představovala nejvíce nacionální (vládní) stranu v zemi, která občas sklouzávala až k protiněmeckému šovinismu. Nyní se k této politice opět vrátila, protože z jejího pohledu se vláda chovala málo národně, respektive nacionálně. Jakékoliv zvěsti o možné lokální německé samosprávě na československém území národní demokracie rázně odmítala. Hodně protestů si také vysloužila podpora německé emigrace (nezřídka židovského původu). Pod hospodářským a nacionálním vlivem přišla v červnu ČsND ústy F. X. Hodáče s návrhem vlády

316 ŘEHÁČEK, Karel. „Majitel strany.“: Kritika Kramářova vedení národní demokracie z pozůstalosti senátora Eduarda Šimka. In: *Karel Kramář (1860–1937): Život a dílo*. Vimperk, 2009. s. 537.

317 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma světovými válkami*. s. 407.

národního soustředění,³¹⁸ což představovalo především heslo, protože v reálné politice to znamenalo návrat k prvním (národním) vládám. V podstatě koncentrační vlády byly všechny od roku 1929. To znamenalo opět vlády široké koalice a právě ta širokost nedovolovala přílišnou akceschopnost a provádění politiky jednoho směru.

Veřejná vystoupení F. X. Hodáče se stávala jinými, než na které byli posluchači zvyklí. V polovině března 1934 vystoupil Hodáč na schůzi Národního sdružení odborových organizací. To trochu obojace zdůrazňovalo svoji nepolitičnost, ale přitom jedním dechem dodávalo, že se musí opírat o politiku strany, která vyhovuje jejím ideám, což byla Československá národní demokracie.³¹⁹ Hlásaný program Národního sdružení odpovídal tezí F. X. Hodáče. Ten ve svém projevu akcentoval své myšlenky na jednání v hospodářských záležitostech v odborovém jednání. Vyzýval k oboustranné spolupráci podnikatele a zaměstnance. Nyní již bývalý generální tajemník ÚSČP měl vždy blízko k úvahám o nových trendech v organizaci a dělbě práce. Zásadně ctil soukromé vlastnictví a liberální ideje v podnikání, ale občasně sklony k stavovskému řízení v hospodářství se u něj projevovaly silněji. Oproti dobám dřívějším se F. X. Hodáč otevřeně postavil na pozici československého nacionalismu, který hlásal jako základní státní ideu. Ještě donedávna se mu ve straně vysmívali za vytvořený utrakvistický Ústřední svaz československého průmyslu a z toho vyplývající spolupráci s Němci a Židy. Již v polovině dubna 1934 na sjezdu studentského odboru ČsND kategoricky Hodáč žádal dodržování jazykových předpisů.³²⁰ Tehdy se stal novým předsedou studentského odboru Emanuel Krouský.

V květnu a červnu 1934 se frekvence veřejných schůzí a táborů lidu zvětšila. Národní demokraté v zahraniční otázce opět akcentovali slovanskou politiku, ale opřeli ji o plán francouzského ministra zahraničních věcí Louise Barthou. Ten předložil návrh na tzv. Východní pakt. Francouzská podpora měla své limity, ale Barthouovo zavraždění znamenalo konec nadějí. Vzrůstající kontakty Francie a ČSR se Sovětským svazem národní demokracie nesla nelibě, ale nyní i s F. X. Hodáčem. Ten dříve proti smlouvě se SSSR nikdy z hospodářských důvodů příliš neoponoval. Břítka národnědemokratická kritika stávajících vládních poměrů často končila aplikací zákona na ochranu republiky. Docházelo k zastavování článků, zabavování kolportáže stranického tisku a rozpouštěním schůzí.

V květnu 1934 se odehrála volba prezidenta republiky. Dá se říci, že poměrně klidná a přehledná. Edvard Beneš stále neměl jistotu, že by dosáhl zvolení. Jeho popularita u jednotlivých stran vykazovala velkou míru nejednoznačnosti. Agrárníci

318 Národní archiv, Policejní prezidium, 1931–1940, P85/7, Relace o schůzi v Národním domě na Smíchově z 11. června 1934.

319 NA, PP, 1931–1940, P85/9–31, Schůze Národního sdružení odborových organizací z 18 března 1934.

320 NA, PP, 1931–1940, P85/8, Sjezd národně demokratického studentstva z 15. dubna 1934.

taktizovali a sami ani nevěděli, co by pro ně bylo nejlepší (Antonín Švehla předchozí rok zemřel). Vztah Kramáře k Benešovi byl stále stejně špatný. Proti ministrovi zahraničních věcí se přidal Andrej Hlinka, ale překvapivě i Šrámkovi lidovci. Ze všech odpůrců byl ale nejhlasitější tiskový magnát Jiří Stříbrný. K tomu nepočítaje odpůrce jako komunisty a Maďary. V případě Edvarda Beneše se jednalo o situaci velmi nejistou, ale opětovná kandidatura T. G. Masaryka měla nadějnější vyhlídky na zvolení. Stávající prezident tak opětovně musel kandidovat, byť jeho zdravotní stav vůbec nezbuzoval optimismus a i on sám bral tento úkol jako velmi dočasný. Ve volbě získal 324 hlasů z 418. To znamenalo pohodlné vítězství. Jeho protikandidát komunista Klement Gottwald jich obdržel pouze 38. Zbýlých 53 prázdných lístků se rozprostřelo mezi l'udáky, Maďary, Stříbrného Ligu a část národní demokracie. Během samotné volby musel poloslepý T. G. Masaryk říci prezidentský slib nazpaměť. Občas se přeřekl, nebo komolil slova. Po opětovném zvolení se jeho zdravotní stav ještě rychleji zhoršoval, ale se svými nemocemi bojoval velmi houževnatě. Myšlenky na novou prezidentskou volbu byly stále na místě, protože hrozba abdikace staronového prezidenta ze zdravotních příčin měla reálné opodstatnění. Nevládní Československá národní demokracie hrála v celém volebním procesu velmi pasivní roli – nic jiného jí ani nezbyvalo. Občanský kandidát a ani žádný její by neměl naději na zvolení. Odložit problém – řešení nástupnictví po Masarykovi se hodilo většině stran, a proto proběhl celý proces zvolení poměrně klidně.

4.6 Insigniáda

Největší pozornost na sebe v roce 1934 strhla tzv. insigniáda, která vyvrcholila masovými nepokoji. Celá aféra vzešla ze zdánlivě klidného akademického prostředí a dala plný průchod nacionalistickým vášním mezi Čechy a Němci. To zároveň znamenalo příležitost pro krajní pravici, aby využila situace a byla více slyšet.

Přijatý zákon Revolučního národního shromáždění z 19. února 1920 rozhodl o tom, že právoplatným dědicem Karlovy univerzity je česká univerzita, která převzala Karlovo jméno. Nikoliv tedy univerzita německá. Příslušný zákon se nazýval lex Mareš podle jeho hlavního navrhovatele profesora Františka Mareše. Ten platil za jednoho z největších a nejznámějších českých nacionalistů. Patřil mezi členy Československé národní demokracie, za kterou vykonával poslanecký a posléze senátorský mandát. Nicméně v polovině dvacátých let se s ní rozešel. Zákon lex Mareš sice uznával kontinuitu německé univerzity s bývalou Karlo – Ferdinandovou univerzitou, ale dědicem se stala česká univerzita. To ve svém důsledku znamenalo, že jí náležely nejvyšší znaky Karlova učení – univerzitní insignie (jednalo se především o šestici žezel a další nenahraditelné památky). Ty od převratu měla shodou okolností společně s Karolinem v držení Německá univerzita, a právě tam nastal problém. Německá univerzita se přes řadu výzev do roku 1934 neměla k tomu, aby

je odevzdala Karlově univerzitě. V roce 1930 požádal akademický senát Německé univerzity o upravení zákona, aby i ona mohla být prohlášena pokračovatelem bývalé univerzity (Karlo – Ferdinandovy). Celá kauza se dostala na veřejnost a stalo se z ní politikum. Na jedné straně stála levice a Hrad, proti nim nacionálové často patřící mezi národní demokraty a fašisty. Za Československou národní demokracii se nejhlášeněji ozývali nacionálové Viktor Dyk a (tehdy již bývalý člen) František Mareš. Senát Karlovy univerzity německou žádost zamítl. Spor postupně narůstal. Na podzim roku 1932 navrhl profesor Karel Domin, na žádost periodika *Vlajka*, se kterým se pojil i politický klub stejného jména, zrušení jedné ze dvou německých vysokých škol v republice (v Praze, nebo v Brně). Nacionálně zaměřený Karel Domin se stal na podzim 1933 rektorem Karlovy univerzity. Ihned po svém zvolení napnul všechny síly k plné realizaci zákona lex Mareš. Na jeho popud se v pozemkových knihách stala vlastníkem Karolina, kde se insignie nacházely, Karlova univerzita. V obou univerzitách převládal nacionální duch, ale v německé akademické obci znatelně přerůstal nacionalismus v sympatie přímo k nacismu.³²¹ Rozhodný postup Karla Domina k navrácení insignií ve vybušeném prostředí rozpoutal davové nacionalistické vášně a demonstrace v obou národních táborech. Stojí za zmínku, že k německým studentům se občas přidali i čeští tzv. „pokrokoví studenti“, na které měli značný vliv komunisté. Bitka v březnu 1934 si dokonce vyžádala jednu oběť. To se již situace začaly zmocňovat politické strany a jejich tisk. Například *Lidové noviny*, *Právo lidu* a levice jako celek rovnou označovaly Karla Domina za „fašizujícího rektora.“³²² Naopak na jeho obranu vystupovaly *Národní listy*, *Národní politika*, *Stříbrného listy*, *Vlajka*, fašisté a vlastně všichni národovci. Boj o insignie skončil až během rektorátu profesora Josefa Drachovského. Karel Domin se po funkčním rektorském období přesunul na místo prorektorské.

20. listopadu 1934 vydal ministr školství Jan Krčmář (profesor na Právnické fakultě Karlovy univerzity) konečné rozhodnutí k naplnění zákona lex Mareš z roku 1920. Rektorát Německé univerzity odmítl jeho pokyny a němečtí studenti obsadili Karolinum, aby zabránili předání insignií. Původní studentská šarvátka rychle přerostla v pouliční bitky za účasti nacionálů na obou stranách. 24. listopadu tak začala tzv. insigniáda, která trvala po čtyři dny, během kterých probíhaly bitky a nacionální výlevy na obou stranách. Rozvášnění čeští nacionalisté (i se studenty) se vydali od Karolina vybějet výlohy a reklamní tabule podporovatelů druhé strany. Poškození se dočkala kavárna Urania, Osvozené divadlo, německé divadlo, Radiojournal a výkladní tabule redakce *Práva lidu*. Původní dělící linie se nacházela mezi studenty českými a německými, ale situace se stávala pro zasahující policii více a více nepřehlednou. Počet nasazených policistů přesáhl hranici pěti stovek.

321 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky : (1918–1938)*. 2. díl, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935). 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 273.

322 Tamtéž, s. 274.

Další dimenzi dostávaly bitky mezi českými levicovými a pravicovými studenty. Těžko lze označit jednu stranu, která by násilné střety vyvolávala více. Mezi Němci (nejen studenty) se nacházelo nemálo militantních nacistů a henleinovců. Naopak na druhé straně hráli prim spíše rváči z ulice než posluchači Karlovy univerzity. Demonstrace ochably až 27. listopadu, kdy se policistům podařilo získat převahu a kontrolu nad děním. Demonstranti si nakonec vydání insignií vynutili. Insignie se před svým uložením staly hlavním předmětem veřejných oslav, při nichž pronesli oslavné projevy přední protagonisté nacionalismu z profesorského sboru – Karel Domin a František Mareš. Nepokojů využila řada skupin. Členové Vlajky vydali brožuru s názvem: *Pravda v boji o naši univerzitu*, do které přispěli kromě Jana Vrzalíka také Karel Domin s Františkem Marešem. Nepokojů a nacionálních nálad, které se nesly celým rokem, využila na politické scéně Československá národní demokracie s Jiřím Stříbrným, aby společně založili krajní pravicovou stranu, která by koncentrovala všechny nacionální síly v zemi.

4.7 Idea koncentrační strany

Československo se v polovině třicátých let těžko vzpamatovávalo z hospodářské krize a vyhlídky lepších časů příliš slibné nebyly. Mohla za to především horšící se mezinárodní situace pro Československo. Nastolení nacistické diktatury v Německu znamenalo velký problém zahraničněpolitický a sekundárně i vnitropolitický. Pocit ohrožení země, samostatnosti, měl reálné opodstatnění. Hitlerovy úspěchy aktivizovaly německé separatisty v českém pohraničí, kteří se postupně slili v Henleinovo hnutí, respektive stranu. K iredentistům musíme přičíst také maďarskou menšinu a maďaróny. K vnitřním nepokojům a nestabilitě přispívali také stalinizovaní Gottwalovi komunisté. Rozmach domácího fašismu již minul, ale to neznamenal, že se řada jeho rváčů intenzivně nezapojovala do všemožných pouličních nepokojů. V Evropě nastával soumrak režimů důsledně se opírající o demokratické pořádky. Spojenci Československa se zmítali v řadě vnitřních problémů, ať již šlo o Francii, nebo malou dohodu. Na západě vládla touha po míru a létech klidu. V poražených státech z Versailles naopak, pod vlivem autoritativních režimů (někdy diktatur), rostl požadavek po revizi. Z těchto důvodů v Československu oprávněně stoupal pocit ohrožení. Na počátku první republiky – v době revoluční, představovala dohoda politických stran nutnost. Problémem se ukázal další vývoj, kdy si zájmové politické strany rozparcelovaly stát. Stranický partikularismus se promítal do všech složek společnosti, často na úkor celku. Tím pádem se těžko hledaly jednotící a tmelící prvky. Československá národní demokracie si uchovávala naději tuto ambici naplnit, ale představovalo to spíše resentment k době mladočeské, případně válečné. Tehdy měla velká národní strana zřejmé opodstatnění. Snahy o obrození a stmelení společnosti z doby okolo roku 1926

byly spíše motivovány využitím příhodné politické situace, kdy se dostavilo zklamání z porevolučního vývoje. To ostatně přichází vždy, obzvláště u těch, kteří příliš neparticipují na moci. Tehdejší aktivita národní demokracie mohla být také dobře spatřována jako snaha vyrovnat si účty s druhou stranou – s Hradem, což alespoň u některých osob bylo patrné. Rýsující se reálné ohrožení země představovalo vhodnou platformu, na které by se dala vybudovat velká koncentrační strana, která by překrývala jednotlivé zájmové skupiny.

Založení strany Národního sjednocení se v historiografii spojuje především s osobami Františka Xavera Hodáče a Jaroslava Preisse. Prvně jmenovaný bývá neziřdka označován jako vykonavatel projektu hlavního představitele československého finančnictví. Klíčový motiv je spatřován v cestě Jaroslava Preisse do Německa³²³, ale to by nebyl úplně korektní pohled z několika příčin. Projekt na koncentraci pravicových, protihradních, respektive opozičních stran nepředstavoval v Československu žádnou novinku. Československá národní demokracie se často v různé míře účastnila těchto akcí. Vždy záleželo na tom, který proud ve straně měl momentálně navrch. Nešlo pouze o známé nacionální straníky jako Františka Hlaváčka, Františka Síse, nebo radikální skupinu okolo Adolfa Duška. Myšlenka na koncentraci politických stran se zamlouvala i Karlu Kramářovi, který již s Jiřím Stříbrným minimálně jednou vedl jednání o sloučení strany, která padla na nesplnitelnosti kladených podmínek (viz kapitola 3.5). Navíc hledání spojenců a vytváření společných kandidátních listin do nadcházejících parlamentních voleb patřilo k národnědemokratickým zvyklostem.

Jaroslava Preisse můžeme označit jako toho, kdo přinesl starou myšlenku v nové modifikaci. O její realizaci se již zasloužili jiní a v konečném důsledku nikoliv k jeho přílišné spokojenosti. Preissův impuls ke vzniku koncentrační strany, jak jsme již zmínili, bývá obecně přičítán jeho úřední cestě po Německu. Nevrátil se z ní obdivně naladěný k tamním poměrům, ale překvapen a poděšen.³²⁴ Viděl ohromný hospodářský, vojenský a vnitřní rozmach Německa. To představovalo pravý opak poměrů v bývalých dohodových (demokratických) zemích. O nich se domníval, že by do případné války odmítly vstoupit. Z těchto příčin považoval Jaroslav Preiss dohodu o určitém modu vivendi s Německem za nutnou. Nikoliv područí, ale dohodu na základě co největší rovnosti. Jako podmínku pro takovou situaci viděl konsolidované, disciplinované a jednotné Československo. Proto přišel s myšlenkou na politickou stranu, která by tyto ideje prosazovala a sjednotila národ. Došlo ke schůzce v bytě Preissova zetě Joe Hartmana (generální ředitel Svazu cukrovarníků), který měl zároveň nadstandardní vztahy s dalším členem schůzky Františkem Xaverem Hodáčem. Ten s Preissovými závěry souhlasil a měl prohlásit, že vezme na sebe úkol budování nové strany, posléze i za účasti

323 KOSATÍK, Pavel. *Bankéř první republiky: Život dr. Jaroslava Preisse*. Praha: Motto, 1996. s. 141–143.

324 ANM, Vlastimil Klíma, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma světovými válkami*. s. 409.

Jiřího Stříbrného. Za tím účelem se definitivně vzdal i pozice v Ústředním svazu československého průmyslu, ale výuku národního hospodářství na pražské technice (ČVUT) si podržel. O ambiciózním plánu se F. X. Hodáč ještě radil s Janem Bařou, s jehož rodinou měl velmi dobré styky. Také obuvnický magnát souhlasil s předloženým plánem. Energický představitel národní demokracie se vrhl do provádění plánu s plnou vervou. Jednal se Stříbrným, měl velké plány a s nimi odpovídající naděje. Cítil na vybudování masové strany, která by se ve volbách dostala minimálně po bok vítězné strany. Ač Preissův podnět přišel na základě jeho návštěvy Německa, tak ani on, ani F. X. Hodáč, a tím méně Karel Kramář, nechtěli opustit půdu zavedeného českého nacionalismu s demokratickými zásadami. Hodáč i Kramář občas uznali úspěchy režimu v Itálii. V teoretické rovině přemítali o myšlenkách aplikovaných v hospodářství a jejich možné využitelnosti v domácím prostředí. Idea masové jednotící strany nestála na totalitních podkladech, které by byly inspirované fašismem, nebo národním socialismem.

Další impuls a rozhodně nepominutelný faktor v založení Národního sjednocení představoval Jiří Stříbrný. Ten již od počátku roku 1934 hledal vhodného politického spojence do blížících se voleb. Československá národní demokracie opustila koalici a rozhodla se opět vsadit na více radikální kurz své politiky. Spojit vzájemné síly se nabízelo.

Změnu oproti minulým dobám představovalo, že obrat k opoziční politice přišel od proudu Živnostenské banky, který vždy tyto snahy brzdil, zejména pokud by mělo jít o koncentraci protihradních sil. Národní demokracie prováděla od konce dvacátých let – přímého politického nástupu F. X. Hodáče – politiku, kterou můžeme nazvat jako odpovědnou vůči státu. V Československé národní demokracii nabyli dojmu, že jejich angažmá ve vládě široké koalice jim spíše uškodí s ohledem na chystané parlamentní volby v roce 1935.

4.8 Založení strany Národního sjednocení

O tom, s kým by mohla Československá národní demokracie spojit síly, nebylo velkých pochyb. Projekt Národní fronty, kde nakonec převážil vliv Adolfa Duška a jeho Radikální národní demokracie, vzal rychlý konec a v září 1934 se rozpadl. Tím se usnadnila situace přirozeného spojence Národní ligy Jiřího Stříbrného. Ten si uvědomoval nemožnost rozpadající se Národní fronty a již 22. července 1934 hodil národní demokracii pomyslnou rukavici. V *Nedělním listu* vyšel úvodník s názvem: *Ku sjednocení národní opozice*. Ten nabízel Československé národní demokracii jednání na základě pravidla rovný s rovným.³²⁵

325 *Nedělní list* 22. července 1934.

Oproti dřívějším stykům se Stříbrným měla setkání již trochu jiný charakter. Všechna jednání zdaleka neprobíhala v Kramářově sídle ve Vysokém nad Jizerou. Předsedu strany Kramáře sužovaly nemoci a byl odkázán na lůžko. Spoléhal se na informace od svých důvěrníků, což vyžadovalo na jedné straně hodně důvěry a na druhé straně také plně důvěryhodné důvěrníky. Sestava jeho blízkých věrných – starých a zasloužilých kolegů se úplně rozpadla. Františka Lukavského trvale vyřadily z politické práce následky mrtvice. Viktor Dyk zemřel ve vlnách Jaderského moře. František Hlaváček a František Sís se již nacházeli mimo stranické dění. V podstatě Kramářovi zbýval pouze advokát Jan Hochman.

Na hlavní červencové rokování ve Vysokém nad Jizerou, kde se jednalo o možnosti spolupráce s Jiřím Stříbrným, se oproti minulosti sešla jiná sestava Kramářových nejbližších spolupracovníků. Dostavili se: F. X. Hodáč, generální sekretář strany Vojtěch Horák, Kramářův důvěrník Jan Hochman a Josef Matoušek,³²⁶ jehož politická hvězda ve straně stále více upadala, na čemž se vydatně podepsala spolupráce Ježka s Hodáčem. Josef Matoušek vypadl ze souboje o budoucího vůdce strany poměrně rychle díky kooperaci jeho rivalů. František Ježek na jednání ve Vysokém nad Jizerou chyběl z důvodu rekonvalescence po operaci. Všichni účastníci schůzky měli možnost spolupráci se Stříbrným odmítnout. Zejména reakce F. X. Hodáče měla být rezolutně záporná. (Odmítal si sednout vedle člověka mravně zdiskreditovaného). Měli za sebou několik sporů a již téměř hotové spojenectví Československé národní demokracie se Stříbrným padlo v roce 1929 na vzájemné nechuti spolupracovat. Výsledek z porady z Vysokého vyzněl záporně, ale již za několik týdnů bylo vše jinak a právě F. X. Hodáč vedl jednání s člověkem, vedle kterého si ještě nedávno odmítal sednout. Nicméně již na konci července Hodáč aktivně monitoroval situaci uvnitř drolící se Národní fronty a na začátku srpna si vyžádal u Kramáře poradu ohledně dalších možností.³²⁷

Spolupráce na projektu koncentrační strany Národního sjednocení za účasti Jiřího Stříbrného se začala rýsovat v druhé polovině srpna. To již byl F. X. Hodáč pln entusiasmů a víry v novou politickou stranu. Tehdy přijal Stříbrného tvrzení (a operoval s ním) o dosažení 35 poslaneckých mandátů ve volbách. Tím pádem už přestával být charakter Jiřího Stříbrného na závadu a nemělo se na něj hledět.³²⁸ F. X. Hodáč své názorové otočení – od dobrého poměru k Hradu až ke krajní pravici nazýval lakonickým vysvětlením: „*to je politika*“. Novou orientaci a myšlenku na vybudování koncentrační strany prosazoval jako svoji novou koncepci, přitom ta se uvnitř národní demokracie nacházela již předtím. Jiří Stříbrný vzkazoval Karlu Kramářovi přes Jana Hochmana, že má zájem jednat pouze s ním,

326 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma světovými válkami*, s. 408.

327 ANM, Karel Kramář, karton č. 9, Korespondence s Janem Hochmanem, Dopis z 31. července 1934.

328 Tamtéž, Dopis z 24. srpna 1934.

ale to představovalo pouhý hold vůdci, který si na takovéto projevy potrpěl. Ani Stříbrný a ani Hodáč neměli něco takového v plánu.

Na dalších poradách konaných 5. a 6. září ve Vysokém nad Jizerou padly směrnice, podle kterých se mělo jednat v záležitosti možného spojenectví s Národní ligou. Karel Kramář neměl zájem sjednat s Jiřím Stříbrným něco napevno. Spíše si přál druh spojenectví, které měla dříve národní demokracie s fašisty, nebo stranami na východ od Čech. Kramář si přál sledovat vývoj jednání a za ideálních podmínek mu šlo zejména o to, aby z druhé strany vytěžil hlasy. Případný budoucí postup neměl být: „založený na nějaké hluboké organizaci, ale přece tak, aby veřejnost byla pohnána k přípravě na další budoucí spolupráci...Heslem a zásadou musí být dohoda: spolu a vedle sebe.“³²⁹ Pro nový ambiciózní projekt se podařilo blízkému spolupracovníkovi F. X. Hodáče Aloisi Štůlovi získat rektora Karla Domina. Ten v právě probíhajících měsících požíval značné popularity u pravicových voličů kvůli jeho aktivní roli v probíhající insigniádě (viz kapitola 4.6.). Karel Domin souhlasil jak k politické práci (agitaci), tak ke své kandidatuře ve volbách.³³⁰

V září se již vedla čilá jednání o možnosti vzájemné spolupráce a její formě. Charakter jednání nicméně úplně obvyklý nebyl, protože se vedla pouze za účasti dvou osob. Hlavními protagonisty spojení se stala poměrně nesourodá dvojice: František Xaver Hodáč a Jiří Stříbrný. Pozice Karla Kramáře měla již pouze symbolický charakter a F. X. Hodáč sice arte legis nebyl vůdcem strany, ale situace mu dovolovala tak vystupovat. Do nového koncentračního spojenectví měl přibýt ještě třetí partner – stále existující slepenec Národní fronta, který již opustila část Národní obce fašistické. V dubnu se jejím předsedou stal bývalý národní demokrat František Mareš, který představoval ze všech jejích členů jednoho z mála důvěryhodných a stálých ve svých názorech. František Mareš měl i díky svému zdravotnímu stavu a pokročilému věku (narozen 1857) v jednáních velmi minoritní roli. Hodáčovi i Stříbrnému šlo v podstatě o to samé, byť o přesné formě spolupráce asi měli každý jiné představy. Oba především pomýšleli na svoji vlastní kariéru, ke které by mohl výrazně pomoci dobrý výsledek koncentrační strany ve volbách. Také muselo být oběma jasné, že v příštím kole – po volbách – svedou o stranu zápas mezi sebou. Hodáč bývá národními demokraty (např. Vl. Klíma) označován jako muž, který Národní sjednocení vytvořil a z části se s tím dá souhlasit. Vedl za národní demokracii jednání a měl snahu celý proces držet pevně ve svých rukách. Na Stříbrném si měl dokonce vymoci slib, že budou jednat pouze spolu a vyloučení z rokování budou František Ježek a Vojtěch Horák.³³¹ Měl obavy z toho, že by mohli jím chystanou dohodu zhatit. Několikrát jednání se tak vedla pouze mezi dvojicí Hodáč – Stříbrný.

329 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 172, 5. a 6. září ve Vysokém u pana Dr. Kramáře.

330 Tamtéž, Zápis o schůzi volební komise čl. národní demokracie dne 4. září 1934.

331 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma světovými válkami*. s. 408.

Národní demokraté měli snahu orientovat se na programovou stránku nového subjektu, kdežto praktický a velmi zkušený Jiří Stříbrný se zaměřil zejména na politiku prováděnou na ulici. Příslušníci Kramářovy strany dle svých dohod preferovali spojenectví ne zcela závazné, kdežto Stříbrný vyvíjel snahu o splnutí všech složek. Obhajoval se mírně demagogickým tvrzením, že by pouhá společná volební kandidátka působila dojem záchraného pásu pro národní demokracii.³³² Voliči by podle něj neuvěřili slibům, že se nový politický subjekt po volbách opět nevrátí ke staré národnědemokratické vládní politice. Stříbrného dalším proponovaným motivem pro splnutí bylo potlačení a zamezení odstředivých sil v jednotlivých stranách. V národní demokracii se stále nacházela řada členů, kterým se nelíbila možnost spolupráce s fašisty nebo radikály. Na ligistické straně považovali členové národní demokraty za příliš vlašné ve své pravicové politice a svým vládním angažmá nesli spoluzodpovědnost za stávající poměry, proti nimž ligisté halasně bojovali. Stříbrný si již od samého začátku připravoval pozici na další klání o nově vzniklé politické uskupení. Trval na co nejširší voličské základně, která by měla zejména lidový charakter. Hodáče, toužícího po velké straně, navnadil ziskem až 35–40 mandátů (ČsND jich ve volbách 1929 získala 15).³³³ Ten se tohoto tvrzení ujal a propagoval jej před všemi pochybovači uvnitř národní demokracie. Energický F. X. Hodáč přehlédl Stříbrného taktický tah vůči němu. V lidovém hnutí opírajícím se o široké masy se těžko stane bývalý generální tajemník ÚSČP jeho předsedou.

Ligistický předák si od začátku promyšleně budoval svoji pozici. Jiří Stříbrný představoval mnohem zkušenějšího a protřelejšího soupeře v politických jednáních, než jeho protivníci za jednacím stolem. Pod pojmem pragmatismu navrhl zrušení periodik *Národních listů* a *Národa*. Ušetřené prostředky chtěl přesměřovat k již prosperujícím listům vydávaným jeho vydavatelským závodem Tempo. Krajské listy navrhoval nahradit mutacemi svého *Poledního listu*. Stříbrný měl pravdu v tom, že by se na zrušení národně demokratického tisku, který byl znám svoji malou rentabilitou, ušetřilo. Především si ale dobře uvědomoval, že by pomocí kontroly tisku mohl v budoucnu ovládnout celou stranu.

Karel Kramář měl Jiřího Stříbrného poměrně v oblibě, ale z momentálního spojenectví přílišným nadšením nehyřil. Nicméně nakonec svolil, protože věděl o nutnosti rozšířit voličský elektorát národní demokracie, která si stále s sebou nesla stigma strany majetných a intelektuálů. Kramář si o těchto pochybách vyměnil řádky se svým dlouholetým kolegou Františkem Lukavským (místopředseda ČsND): „*Slabost naší strany, přes to, že jsme jí obětovali vše, co jsme měli a přes to, že dostává velkého zadostiučinění dnešní dobou, podle mého soudu nutí k čestné koncentraci*

332 VYKOUPILO, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Matices moravská, 2013. s. 275.

333 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma světovými válkami*. s. 409.

*národních sil u nás, abychom měli větší, žádoucí vliv na příští vývoj našeho státu.*³³⁴ Budoucí Národní sjednocení, které by bylo na rozdíl od Československé národní demokracie silně početně, by dávalo Karlu Kramáři opět šanci představovat v domácí politice významnějšího činitele, než kterého v posledních patnácti letech představoval. Kromě ovlivnění domácí hospodářské politiky Kramář stále pomýšlel na politiku zahraniční. V případě volebního úspěchu by si konečně mohl vyřídit účty s nenáviděným Edvardem Benešem, což by představovalo revanš především osobní. Národní demokracii šlo o změnu směřování zahraničněpolitické orientace jako celku. Prvotní zájem jak Kramáře, tak jeho strany, představovalo ukončení procesu navazování diplomatických styků se Sovětským svazem. Dále pak přehodnocení spolupráce s Francií a počátek navazování bližší spolupráce s Itálií a Polskem. Nicméně žádný seriózní zahraničněpolitický elaborát na toto téma nevznikl.

Stručný základ programu nově rodícího se Národního sjednocení odeslal Hodáč na konci září 1934 Kramáři ke schválení.³³⁵ Jednalo se spíše o teze, které se překrývaly s tím, co Hodáč propagoval na schůzích: Národní myšlenka jako základ státu a jeho rozvoje. K tomu se vázalo i přísné dodržování jazykového zákona na celém území státu. Práva menšin měla existovat pouze do té míry, pokud neporušovala národní ráz státu a jeho vedoucí národ. Bezpečnost národa měla být zajištěna silnou a apolitickou armádou. Silná a stabilní domácí měna měla současně znamenat bezpečný rozvoj pro domácího hospodářství. Některé teze mířily proti ostatním stranám – boj proti vázaným kandidátním listinám, odmítnutí státních monopolů a daňových výhod pro družstva. Tato omezení měla posílit domácí hospodářství a soukromé podnikání. Třídní boj měla nahradit spolupráce zaměstnanců a zaměstnavatelů.

Dohoda mezi Československou národní demokracií, Národní ligou a Národní frontou byla podepsána 27. října 1934. Konečná dohoda ligisty trochu zklamala, protože se absolutní splynutí prosadit nepodařilo. Naopak národní demokraté odolali a vzniklo tak ujednání o volebním souručenství, které mělo společný program a postup navenek. Vznikl koordinační výbor za předsednictví Karla Kramáře a dvou místopředsedů Františka Mareše a Jiřího Stříbrného. Pasáž o případném těsnějším spojení se v dokumentu nacházela, ale limitovala ji řada podmínek.³³⁶ Na konci dohody bylo také uvedeno, že Karla Kramáře bude zastupovat F. X. Hodáč, což se později stalo předmětem sporu.

334 ANM, Karel Kramář, karton č. 12, Korespondence s Františkem Lukavským, Dopis z 15. října 1934.

335 ANM, Karel Kramář, karton č. 9, Korespondence s Františkem Xaverem Hodáčem, Dopis z 26. září 1934.

336 NA, František Xaver Hodáč, karton č. 172, Materiály národní demokracie org. výb. 1935, Opis návrhu dojednané dohody zaslaný 24. října 1934.

Při příležitosti státního svátku 28. října 1934 byl slavnostně ohlášen vznik Národního sjednocení (NSj). Nikoliv jako uzavřené skupiny, ale spíše jako koncentračního uskupení, které k sobě přitáhne další sympatizující strany a hnutí. Vyhlášené základní teze se opíraly o silný národní stát, zjednodušené a omezené stranictví, protože to stávající zasahovalo do všech sfér společnosti. Uveřejnění se samozřejmě dočkal boj proti marxismu. Ústředním heslem se stalo úderné a jednoduché „*Nic než národ!*“, jehož zkratka „*NNN*“ se brzo začala objevovat na veřejnosti. Celý projekt vzbuzoval dojem spojení všech národních proudů v jeden celek. V reálu se spíše jednalo o volební souručenství, ve kterém se nacházela řada jednotek udržujících společný postup, jako například předkládání společných kandidátních listin, ale přitom si jednotlivé složky uchovávaly svoji organizační samostatnost.

O vzniku Národního sjednocení se vědělo již před slavnostním vyhlášením ke dni státního svátku. V dobré náladě řečníci Jiří Stříbrný tajemství neudržel a na schůzi Národní ligy konané 9. října na Slovanském ostrově pravil: „*Může-li se poslanec Beran voditi s Neumannem a Klofáč s Meissnerem, proč by si nemohl podati ruku Dr. Kramář s Jiřím Stříbrným*“ a ujistil své posluchače: „*Není třeba mít obav, že by nový národní šik byl stranou pánů a boháčů, nikoli velké národní hnutí.*“³³⁷

Karel Kramář k nově vzniklé platformě napsal: „*Snahy sjednotit v těžké chvíli národní síly nejsou naším privilegiem. Jsou základem zázračných úspěchů Hitlerových a Mussoliniho a jsou tím, co v obou hnutích nám může být sympatické, třebaš by ten jejich nacionalismus šel proti nám.*“³³⁸

4.9 Aktivní nástup Národního sjednocení a obtíže sjednocovacích procesů

Po slavnostním proklamování strany 28. října se rozjela frekvence schůzí na plné obrátky. Většinou ve formě dvojice řečníků – jeden za národní demokracii a druhý za Národní ligu. Jedna z prvních a zároveň největších schůzí se konala 6. listopadu 1934 v nejpočetnější národnědemokratické organizaci v Praze na Královských Vinohradech. Zpráva pro Policejní prezidium uváděla účast až 1750 osob.³³⁹ Hlavními řečníky a propagátory se stali F. X. Hodáč a ligista Karel Kut. Vůdčí propagátor myšlenky národního sjednocení – univerzitní profesor Hodáč uvítal před publikem nově vznikající projekt. Představil ho jako sjednocení opozičních stran, které mají za cíl posílení národního sebevědomí a silnou národní politiku.

337 NA, PP, 1931– 1940, P85/29, Zpráva o schůzi Národní ligy konané na Slovanském ostrově 9. října 1934. srov. VYKOUPIĽ, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2013. s. 276

338 *Národní listy* 4. listopadu 1934

339 NA, PP, 1931– 1940, P85/7, Zpráva o schůzi NSj na Královských Vinohradech z 6. listopadu 1934.

Vymezil se proti stranické roztržičnosti, která měla vést k úpadku společnosti. Přitom poukazoval na sjednocení Němců, což Češi musí udělat také. Jako ve většině jeho projevů, i zde tvořila jádro jeho přednášky hospodářská situace. Národní sjednocení chtělo své voliče přitáhnout i bojem s nezaměstnaností, což slibovala zřejmě každá strana, ale pro členy NSj byly zřízeny zprostředkovatelné práce. Velké penzum činnosti v této oblasti vykonal právě F. X. Hodáč, který využíval dlouhé řady svých kontaktů v průmyslovém sektoru a dokázal zajistit nemalé řadě straníků pracovní místo. V politické rovině označil zodpovědným za nezaměstnanost ministra sociální péče (Alfréd Meissner). Dále těžkopádnost v uzavírání obchodních smluv, každoroční schodky a stále udržovaný princip osobních zájmů při rozhodování o záležitostech státního významu. Jedním ze znaků patřících tehdejšími novými stranám v Evropě byla forma protestu a nabídka rychlého řešení. To představovalo, a představuje dodnes, líbivý způsob politiky. S požadavkem akce přišli již na začátku dvacátých let fašisté. Národní a pravicově orientované strany, které se během krize začaly v evropských zemích vzmáhat, akcentovaly tento svůj rys (požadavek). Právě Národní sjednocení nabízelo více akčnosti a pružnosti oproti současnému vládnímu establishmentu, ale na trochu rozdílném základě, než výše zmíněný požadavek akce u fašistů. Ti se zrodili z krize. Podobně jako dnes, tehdy v polovině třicátých let se rodily a kvetly strany okrajové zrozené z hospodářské krize. Slibovaly, že budou pracovat s větším úsilím, rychlostí a většími výsledky než jejich neschopní předchůdci a konkurenti. V Hodáčově řeči padla kritika na uplatňování zákona na ochranu státu, jehož výklad měl být záměrně využíván proti národní opozici. Schůze a kolportáž Národního sjednocení často čekaly zákazy nebo cenzura. Jak uvidíme dále, oprávněné důvody se oproti době, kdy *Národní myšlenka* v začátcích kritizovala prezidenta Masaryka, nenacházely těžce. Karel Kut měl na Královských Vinohradech projev o poznání kratší. Jménem ligistické mládeže s neskrývaným patosem pozdravil velké oceľové srdce Kramáře a plamenně horoval za boj sjednocené mládeže na politickém kolbišti.

K častým rétorům za národní demokracii patřili kromě F. X. Hodáče také Ladislav Rašín, pražský lídr komunální politiky Alois Štůla (náměstek pražského primátora) a u státních zaměstnanců populární František Ježek. Nejčastější řečníci Národní ligy byli Karel Kut, František Schwarz a Jindřich Trnobranský.

Řečníci národní demokracie se povícero soustředili na kritiku vládou prováděných opatření, která měla potlačit hospodářskou krizi. Agitátoři kontinuálně bránili zájmy státních zaměstnanců. Nicméně ony široké vrstvy, na které Národní sjednocení cílilo, se oslovovaly spíše nepřímou – oklikou. Nepadaly primárně sliby, kdo co komu dá, ale spíše se poukazovalo na dobré příklady a zodpovědnost. Například, že dělníci jsou odkázáni na státní příspěvky, a tím pádem narůstá deficit státního rozpočtu. Národní sjednocení propagovalo myšlenku lepšího vedení hospodářství a výhodnějších mezinárodních obchodních smluv. Tím pádem

měla vzniknout větší zaměstnanost. Šlo tedy o orientaci na vznik pracovních míst, než státní podpora na úkor celé země – jak tvrdili agitátoři NSj. Řečníci ligistů se spíše orientovali na poukazování na nebezpečí bolševismu etc. Není dokladu o rozdělení rolí, ale řečníci z národní demokracie se naopak soustředili na varování před nebezpečím nacismu. Nelze naprosto generalizovat, ale národní demokracie stále představovala stranu elit a vzdělanějších straníků – věčných rétorů měla více. Naopak Národní liga měla ve svém stavu řadu řečníků schopných a obratných v demagogii. Navíc někteří měli dobrou praxi jako novináři v bulvárních Stříbrného listech.

Jedna z největších schůzí Národního sjednocení se konala 20. listopadu 1934 v pražské Lucerně. Původní dvoutisícové osazenstvo se rychle rozrostlo až na odhadovaných tři a půl tisíce posluchačů.³⁴⁰ V předsednictvu schůze se kromě L. Rašína, J. Trnobranského objevil také bývalý soudce Vojtěch Vážný, který se v létě 1934 definitivně rozešel s Radolou Gajdou. Vážný představoval jednu z nejvýznamnějších a také nejrespektovanějších osob českého fašismu. Patřil k úzké vrstvě fašistů, která měla intelektuální schopnosti a setrvala u fašismu. Na schůzi přednesly své projevy nejvyšší stranické špičky – F. X. Hodáč s L. Rašínem za národní demokracii, J. Stříbrný za Národní ligu a také Andrej Hlinka za slovenské l'udáky. Národní demokracie si zejména v osobě Karla Kramáře držela vůči hlinkovcům určitou sympatii, která pramenila z jejich nacionalismu. Hlinkova nestálost však byla vždy na obtíž trvalému a společnému postupu. Andrej Hlinka se ani tentokrát k Národnímu sjednocení nepřimknul. Před rozbouřenou Lucernou také nebyla nouze o dění. Přilehlé ulice zaplnili protestující komunisté, kteří se pokoušeli prorazit policejní kordony a dostat se do Lucerny. Až za pomoci policejních obušků se je podařilo umírnit a vyklidit přilehlé ulice. Nepokoje vydatně pomáhali organizovat komunističtí senátoři Vítězslav Mikulíček a Marie Stejskalová.

Karel Kut a Alois Štůla často na schůzích kritizovali boj komunistů vůči Národnímu sjednocení. Ti ve své agitaci vymysleli nemálo nepravdivých tvrzení, aby NSj poškodili. Zejména na venkově k tomu měli lepší pozici, protože jak Národní sjednocení, tak Národní liga představovaly městske strany. Socialisté a komunisté měli snahu ničit a přerušovat schůze NSj. Členy Národního sjednocení demagogicky označovali za fašisty. Komunisté měli hodně zkušeností s ohebností a použitím termínu fašismus (viz sociálfašismus etc.). Z tohoto důvodu nelze brát komunistický tisk a jeho hodnocení za relevantní zdroj, protože za fašisty označovali téměř všechny, kdož nesouhlasili s jejich naukou. Začátkem prosince se Alois Štůla na schůzi v Praze IX ohradil proti nařčení, že by používali fašistické metody, nebo jimi přímo byli.³⁴¹ Ve svém expoze ocenil Mussoliniho organizační, hospodářské

340 NA, PP, 1931– 1940, P85/7, Zpráva o veřejné schůzi Národní ligy a národní demokracie konané v Lucerně dne 20. listopadu 1934.

341 Tamtéž, Zpráva o schůzi NSj v Praze IX. z 2. prosince 1934.

a politické schopnosti, ale to bylo vše. Projevy, které vyvolávaly pochyby o striktním demokratismu a k němu patřící národnostní a etnické snášenlivosti, patřily spíše řečníkům z Národní fronty a Národní ligy. Nelze zapomínat na tradiční nacionalismus uvnitř národní demokracie, zejména jejího nacionálního křídla, ale antisemitské výpady patřily povětšinou k frontystům a ligistům. Pokud se zabýváme tehdejší kritikou Československé národní demokracie, respektive Národního sjednocení, tak se nemůžeme vyhnout otázce oficiálního stranického postoje k antisemitismu a Židům jako celku. Ze zápisu schůze ústředního vedení, které předsedal Karel Kramář a účastnil se jí také Jiří Stříbrný s Františkem Marešem, byla jasně patrná snaha národní demokracie dodržovat demokratické principy: „*Pokud jde o otázku židovskou, Národní Sjednocení nemůže se postavit, se zřetelem na demokratické zásady, na stanovisku plamenného antisemitismu, musí prakticky provádět takovou politiku, aby židé nebyli v našem státě posilou německví.*“³⁴² Pro řečníky Národní fronty bylo explicitně zmíněno: „*Národní fronta dá svým řečníkům pokyn, aby svoje vývody na veřejných schůzích přizpůsobovali společným zásadám, aby zachovávali úroveň, jež jest pro naše schůze vyžadována.*“

Komunisté často vyzývali v tisku, aby na shromáždění Národního sjednocení bylo útočeno. Například schůze konaná na 29. listopadu měla být znemožněna a zastavena.³⁴³ Nakonec skutečně dorazilo odhadem 500 až 600 protestujících osob. Po přednesených heslech začal rozvášněný dav házet kamení na kavárnu U Jetonických, kde se zasedání Národního sjednocení konalo. Proti komunistickému davu muselo několikrát zakročit četnictvo a opět až za použití obušků se jim podařilo přilehlé ulice vyklidit. Přítomných posluchačů schůze Národního sjednocení přitom bylo pouze kolem dvou stovek.

Na shromáždění konaném v Břevnově se již František Ježek pozastavoval nad aplikací cenzury – zastavování tisku. Tehdy srovnával jednání komunistů vyzývajících k rozbíjení schůzí, kteří nebyli nijak postihováni a konfiskaci *Národních listů*. Ty kritizovaly obilní monopol a tvrdily, že povede ke zdražování.³⁴⁴ František Ježek poukázal i na konzumní družstva, které měly zisky, ale neplatily běžné daně a odvody z provozního kapitálu. To v podstatě znamenalo kritiku vládních stran za to, že pro své voliče hmotně něco dělají. Národní sjednocení na svých schůzích otevřeně vyzývalo vládu, aby zakročila proti nepřátelům státu – komunistům a hakenkreuzlerům. Řečníci ČsND vyzývali k všeobecnému šetření, s výjimkou podpory výdajů na obranu státu.

První prověrka koncentrované národní opozice přišla v podobě obecních voleb v Pečkách a Písku. Ty se konaly 4. listopadu, tedy ihned po proklamovaném spojení

342 NA, F. X. Hodáč, karton č. 184, Materiály Národního sjednocení organizační záležitosti 1935, Zápis o schůzi společného vedení – začátek února 1935 (bez datace).

343 NA, PP, 1931– 1940, P85/7, Zpráva Zemskému četnickému velitelství v Praze o zakročení četnictva dne 29. listopadu při veřejné schůzi na Spořilově.

344 NA, PP, 1931– 1940, P85/7, Zpráva o schůzi NSJ v Břevnově konanou dne 27. listopadu 1934.

národní opozice. Tahouni myšlenky národního sjednocení vzali tyto volby útokem. Propagační tiskoviny společné kandidátní listiny národní demokracie a Národní ligy téměř zaplavily obě města. Agitátoři se střídali ve velké míře. Vynaložené úsilí po úspěchu bylo obrovské. F. X. Hodáč si vzal osobně pod patronaci Pečky a Alois Štůla Písek. V Pečkách za národně demokratické odbory (Národního sdružení) agitoval s nacionálním projevem senátor Josef Havlín. Společná kandidátní listina nakonec uspěla. V Pečkách koncentrovaná opozice (ČsND, NL, Národní sdružení) skončila druhá se ziskem 6 mandátů (národní demokracie obhajovala 1 mandát) a v Písku místní volby koalice (ČsND, NL, NF) dokonce vyhrála.³⁴⁵ K získaným osmi mandátům (národní demokracie obhajovala 5 mandátů) můžeme připočítat i jeden mandát Napolitického sdružení pro hospodářský rozkvět města, které vedl národní demokrat Jílek. Velký úspěch ve volbách znamenal pádný argument pro myšlenku strany Národního sjednocení, kterou ve straně propagoval F. X. Hodáč. Pochybovači o této cestě neměli dostatek přesvědčivých argumentů, proč by se národní demokracie neměla vydat směrem k masové straně, která míří ke krajní pravici.

Československou národní demokracii postihl již několikrát exodus části její inteligence, která nesouhlasila s prováděnou politikou strany. Opět se tak s ní rozloučila řada společensky významných osob. Mezi nejvýznamnější patřil Kamil Krofta, který byl původně Edvardu Benešovi nasazen jako hlídací náměstek, ale stal se pravý opak. Profesor Krofta se plně ztotožnil se zahraniční politikou Edvarda Beneše a stal se jeho významným pomocníkem (později ho vystřídal v ministerském křesle). Odmítl zahraničně politickou orientaci propagovanou Národním sjednocením a po letech, kdy byl již spíše členem formálním, stranu opustil. V rezignačním dopise se odkázal na nesouhlas s přílivem nových lidí do strany, kteří pocházejí z různých okrajových spekter.³⁴⁶ Podobně reagovala i řada významných představitelů kulturního a vědeckého života, například profesori Jiří Hoetzel, Václav Hora, (senátor) Jan Kapras, Antonín Matějček, Bohumil Němec, Václav Vojtíšek a Karel Weigner, dále Jaroslav Kvapil, Karel Scheinpflug, Josef Schieszl a také například Kramářův spolupracovník Antonín Schauer. Odešel také Erich Kottas, který během rebelie Mladé generace v zimě a na jaře 1933 působil jako Hodáčův muž v Ústředním komitétu Mladé generace ČsND a potlačoval revoltu Rašina, Klímy a spol. Erich Kottas se svými přáteli zdůvodnil svůj odchod prohlášením v *Mladém venkově*. Sice přijal myšlenku volebního souručenství s Národní ligou, ale bez kandidatury Jiřího Stříbrného.³⁴⁷

Řada straníků hlásících se ke skupině Demokratickému středu národní demokracii taktéž opustila. Skončil například senátor Eduard Šimek, který patřil

345 *Národní listy* 5. listopad 1934.

346 ANM, Karel Kramář, karton č. 11, Korespondence s Kamilem Kroftou, Dopis z 3. října 1934.

347 *Lidové noviny* 15. května 1935.

k velkým Kramářovým kritikům. Svoji politickou pouť zakončil poslanec Josef Hudec, jenž se po patnácti letech vrátil do sociální demokracie. Hudec se výrazně zasloužil o základ a rozvoj odborového Národního sdružení, kde působil jako ústřední tajemník. Po katastrofě v dole Nelson u Duchcova, kde v lednu 1934 zemřel 140 horníků (4 členové Národního sdružení), se přidal k dalším zejména socialistickým odborovým předákům a požadoval důsledné vyšetření celého neštěstí.³⁴⁸ Hudec podepsal memorandum žádající zestátnění dolů. To ostatně měla národní demokracie ve svém programu v roce 1919, ale na bratislavském sjezdu byla přijata rezoluce, která odmítala zestátnění. Josef Hudec se odvolal na původní platný program, ale neuspěl. Většina Národního sdružení se postavila proti němu a vyloučila ho. Odborový předák Hudec měl levicový původ, nesouhlasil s nastoleným politickým kurzem a odborové sdružení čekalo slučování. Jeho odchod představitelům národní demokracie situaci spíše ulehčil, protože na Hudcovo místo již čekala řada uchazečů. Odchod jediného slovenského poslance Milana Ivanky znamenal pro národní demokracii velkou ztrátu, protože na Slovensku představoval jejího největšího spojence, především díky jeho víře v čechoslovakismus (na jaře 1939 odešel do Prahy). Následně se přesunul k agrárníkům, kde společně s Vavro Šrobářem vytvořil skupinu nejvěrnějších Čechoslováků. Po Milanu Ivankovi převzal poslanecký mandát Theodor Eisenhamr. Stranu opustil také její spojenc z Podkarpatské Rusi senátor Ilarion Curkanovič. Ten se svojí trudovou stranou navázal spojenectví s národními socialisty.

Jeden z nejvážnějších Kramářových pretendentsů František Ježek ze strany nevystoupil, ale přesunul se do mírné opozice vůči novému směru. Jeho ambice měly větší cíle, než být až několikátým mužem na tribunách Národního sjednocení, někde za Hodáčem, Stříbrným, Rašínem. Ambiciózní Ježek vzešel z okolí Demokratického středu, takže se nacházel názorově jinde, než hlavní propagátoři NSj. Ve stávající situaci pro něj znamenalo vyčkávat výhodnější taktiku. Co kdyby Národní sjednocení i se svými lídry vyhořelo? V takovém případě by se stal téměř jistě nejvýznamnějším národním demokratem a Kramářovým dědicem právě on.

Vzájemná nevráživost mezi členy národní demokracie a Národní ligy stále přetrvávala. Oba tábory si moc dobře pamatovaly, jak na sebe v tisku nedávno útočily. Zejména Stříbrného tisk v minulosti často napadal Hodáče a jeho směr v národní demokracii. Ani všichni ligisté nenásledovali Jiřího Stříbrného v jeho projektu na koncentraci národní opozice. Starý národně socialistický kádr, který následoval Stříbrného v jeho odchodu v roce 1926, odmítal spojení se stranou kapitálu a jedním z jeho největších představitelů F. X. Hodáčem. Z vrcholných členů Národní ligy nakonec odešel pouze vlastník protihradního periodika *Fronta* Karel Horký.

348 POKORNÝ, Jiří. Josef Hudec a Národní sdružení odborových organizací. In: *Karel Kramář (1860–1937): Život a dílo*. Vimperk, 2009. s. 549.

Ani další významní národní demokraté nehořeli přílišným nadšením z toho, kam se jejich strana ubírala. Bývalý ministr Ladislav Novák si trpce stěžoval na sloučení s Národní ligou. Novák nepatřil k nejbližším spojencům Jaroslava Preisse, byť přátelské schůzky udržovali. Příliš nerozuměl motivům vrchního ředitele Živnostenské banky, který měl ještě nedávno považovat za jediného přirozeného spojence národní demokracie stranu národních socialistů.³⁴⁹ Šámalovi respektive Masarykovi sděloval, že za oním nezodpovědným děním stojí F. X. Hodáč. Postoj Hradu, respektive Edvarda Beneše, by se dal do velké míry označit jako nezáměr. Jaroslav Preiss udržoval vždy dobré styky s Hradem a prezident Masaryk si rád vyslechl jeho názory. Preiss se měl Edvarda Beneše tázat na to, co by říkal na součinnost, nebo přímo spojenectví národní demokracie s Národní ligou. Ministr zahraničních věcí měl lhostejný názor: „*al' si dělají, co umí.*“³⁵⁰ Beneš sice vyjádřil lhostejnost, ale tu nevyjadřovaly vůči novému uskupení ostatní strany. Hrad, socialisté a komunisté se stavěli tvrdě proti. Nepříjemné pro Národní sjednocení bylo odmítnutí také od agrárníků, se kterými ještě nedávno národní demokracie poměrně úzce spolupracovala. Mezi lidovci vyvolalo NSj pozitivní reakce pouze u konzervativního křídla Bohumila Staška, ale stranu pevně vedl Jan Šrámek, který odmítl jakékoli sympatie. Pozitivní ohlas přišel od Hlinkovy lidové strany, ale v praktické rovině to bylo pouhé vyjádření sympatií. Německé strany Národní sjednocení, které hlásalo český nacionalismus, pochopitelně také odmítly.

F. X. Hodáč jako generální tajemník Ústředního svazu československého průmyslu poměrně dobře vycházel s domácími německými průmyslníky a dokázal je ke svému průmyslovému svazu přitáhnout v rámci hospodářské spolupráce. Alfréd Rosche patřil k zakladatelům Německého pracovního a volebního společenství, které se odtrhlo od Německé nacionální strany. Ta stále udržovala negativní postoj k Československu a tím poškozovala i zájmy německého průmyslu v Čechách. F. X. Hodáčovi se je podařilo získat pro československou věc. Po vzniku NSj již byla situace obou mužů jiná. Poslanec Rosche, který se svým svazem vplul do integrující se sudetoněmecké scény, obvinil F. X. Hodáče z toho, že zakládá protiněmeckou stranu, ale přitom bere jako tajemník ÚŠČP peníze jak od Čechů, tak od Němců. Na tomto příkladu se ukázala i jedna z Hodáčových slabostí. Byl to řečník energický, ale nikoliv pohotový, a proto se zmožil pouze na odpověď v rovině, že svoji politickou a odbornou činnost nesměšuje. Právě svým politickým působením naboural to, co tak pracně vybudoval – spolupráci českých a německých průmyslníků. Po vystoupení Alfréda Roscheho se spolupracující německý kapitál postupně začal přiklánět k Heinleinově sudetoněmecké straně. Když situaci shrneme, tak Národní sjednocení nemělo vlastně žádného spojence.

349 AKPR, fond T 635/21, Československá strana národně demokratická (část II.), č. j. T-969/34, Zpráva o setkání na večeri u Ringhofferů z 10. listopadu 1934.

350 Tamtéž, Zpráva o setkání s informátorem, který se setkal 7. listopadu v Zátorce s Edvardem Benešem.

Nejlépe vyjádřil tehdejší rozpoložení Zdeněk Kárník: „*Velké nadšení z Národního sjednocení nepanovalo na žádné straně. Národně sjednocení si však věřili.*“³⁵¹

Úspěch v komunálních volbách znamenal zintenzivnění integračních procesů. Splynutí čekalo mládežnické organizace a odborové složky. Již k prvnímu provincii bylo provedeno rychlé spojení Národního sdružení a Všeodborové národní unie (Národní liga). Poslanec ligistů Antonín Chmelík stanul v čele nově sloučené odborové centrály. S Jiřím Stříbrným ho pojila minulost již od roku 1917 a patřil k jeho nejvěrnějším.

Stříbrného Národní liga po volebním úspěchu v Pečkách a Písku požadovala od obou partnerů změnu vztahů, která by prohloubila vzájemný svazek. Interní instrukce ligistů nabádaly k obezřetnosti, zachování vlastní struktury a hledění zejména na potřeby vlastní strany.³⁵² Ústřední výkonný výbor Národní ligy již 9. prosince zmocnil předsednictvo strany: „...*aby s největším urychlením připravilo a provedlo úplné splnutí Národní ligy s ostatními složkami Národního sjednocení v jednotné hnutí s jednotným členstvím a jednotným vedením.*“³⁵³ Liga již k tomu měla připravené příslušné směrnice, které vypracoval Stříbrného důvěrník František Schwarz.

Uvnitř Československé národní demokracie panovala i po úspěšných komunálních volbách velmi vlažná ochota k většímu splynutí. 25. listopadu 1934 se konala v Kramářově vile schůze ústředního výkonného výboru strany, kde proběhlo hlasování o souručenství národní demokracie, Stříbrného Národní ligy a Národní fronty.³⁵⁴ Jednalo se o společné kandidátní listiny a jednotný poslanecký a senátorský klub. Výsledek jednání vyzněl jednomyslně, byť před hlasováním opustili sál Bohumil Baxa, Jan Hochman a Josef Kliment. Jan Kapras se schůze neúčastnil a pouze oznámil, že s dohodou nesouhlasí a posléze stranu opustil. Tehdejší dění ve svých pamětech vylíčil senátor Eduard Šimek, který osobně Kramářovi zazlival mnoho věcí (směřování politiky, byzantinismus, Kramář pojímal ČsND jako svoji vlastní stranu etc). Šimek byl na plzeňské kandidátní listině na příkaz Prahy několikrát odsunut, takže měl vedení strany co zazlívát. Jeho vzpomínky je potřebné brát s kritikou, nicméně stojí za uvedení: „*Bylo to náhodně příznivé ovzduší k násilnému provedení úmyslu Kramář – Stříbrný – Marešova, ke kterému ovšem nebyl oprávněn ani ústřední výkonný výbor, nýbrž jen sjezd strany...Po 9. hodině byl sál Kramářovy vily přeplněn. Fotografové čekali, čekali dlouho účastníci, až se dr. Kramář objeví...Režie příchodu dr. Kramáře byla mistrně připravena. Konečně. Dva páni tajemníci otevřeli současně obě křídla dveří, jimiž vstoupil, opíraje se o hůl, však s příznačným úsměvem, dr. Kramář. Následoval ohromný potlesk a sálem burácelo: Ať žije dr. Kramář! Ten se jen*

351 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky : (1918–1938)*. 2. díl, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930–1935). 1. vyd. Praha: Libri, 2002. s. 285.

352 VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný – Portrét politika*. Brno: Matice Moravská, 2003. s. 202.

353 *Demokratický střed* 15. prosince 1934.

354 *Lidové noviny* 26. listopadu 1934.

samolibě usmíval a pokyvoval hlavou...Poněvadž se o mně vědělo, že jménem plzeňského kraje nemíním souhlasiti, jednal se mnou krátce před touto scénou generální tajemník dr. Horák, abych od projevu upustil...Místopředseda dr. Fišer zahájil schůzi a předal slovo dr. Kramářovi. Ten pronesl v podstatě řeč, jejíž obsah byl týž jako Kramářovy články v nedělních Národních listech po deset let (Rusko, Beneš, atd.) A nakonec: ‚Proto jsem 27. října smluvil se Stříbrným a Marešem Národní sjednocení. Přejímám plně odpovědnost a žádám vás o schválení‘. Myslíl patrně bez debaty. Ohromný potlesk. Senátor Havlín řval: ‚Výborně, výborně!‘ až sípal. Ženy šlely. Jen menší počet účastníků zůstal chladný. Ale debata přece byla. Z prvních se přihlásil k slovu mladý dr. Lukavský a svým patetickým způsobem k údivu všem přítomných prohlásil jako říšský předseda Mladé generace národní demokracie, že oni už před několika dny se na Sjednocení usnesli a už příští týden vydají časopis s proklamací...Kramář zářil, Hodáč spokojeně zamrkal očima...Leč v debatě jsem pronesl také já své námítky. Varoval jsem před optickým klamem, kterému pánové v Praze podléhají, neznající nálady venkova...Zamračil se dr. Kramář, dr. Hodáč zamrkal očima. Havlín, jenž s otevřenými ústy zíral ve tvář Kramářovu, zařval: ‚Ať se nedebatuje. Sjednocení uděláme, ať se to komu líbí nebo ne.‘³⁵⁵

Celý projekt Národního sjednocení na národně demokratické straně prozrazoval především F. X. Hodáč a šel dál, než co předpokládala dohoda z 25. listopadu. Vyhovovalo mu a bylo to také praktičtější, když se jednalo přímo po ose lídrů stran. Ve své profesionální kariéře musel dělat rozhodnutí ihned – autoritativní formou, i proto mu tento pro něj jednodušší způsob vyhovoval. Měl ho ze své praxe již zažitý. F. X. Hodáč získal zmocnění k tomu, aby vedl jednání za národní demokracii, tím pádem se i zdál býti faktickým vůdcem strany. Kam F. X. Hodáč stranu směřuje, vyvolalo poměrně brzo obavy i u Karla Kramáře. Ten lpěl na demokratických zvyklostech, například zvolení do funkcí a nikoliv jmenování. Taktéž to, že F. X. Hodáč představoval reálného vůdce strany, nemohlo citlivého a sebevědomého Kramáře těšit. Fakticky odstavený předseda národní demokracie se brzo ze svých zklamání svěřil svému důvěrníku Janu Hochmanovi: „...bylo mým plánem, připravovati národní hnutí zatím v úzkém kruhu a dáti možnost, aby rostlo jakož samo ze zdola a bylo tím uchráněno obvyklé české stranické špíny. V tomto smyslu jsem požádal koll. Hodáce, kdy své původní stanovisko změnil, aby se zástupci druhých stran mým jménem vše připravoval. V tom smyslu jsem také podepsal známou úmluvu, kterou jsem dal schváliti předsednictvu i širšímu výkonnému výboru strany. Podle stenografického zápisu, na němž jsem a proto nic neměnil, jsem výslovně o tomto zmocnění řekl ‘prozatím’. Události se vyvinuly jinak než jsem myslel...Národní sjednocení se prosadí samo, ustavují se organizace N.S., a prozatímnost charakteru vedení nelze dále držeti, zejména ne ve formě vůdcovské, ať už přímo nebo zastupováním. Proto nutno ustaviti výkonný, akční výbor N.S., do něhož strany vyšlou své zástupce, volené svými orga-

355 ŘEHÁČEK, Karel. „Majitel strany.“: Kritika Kramářova vedení národní demokracie z pozůstalosti senátora Eduarda Šimka. In: *Karel Kramář (1860–1937): Život a dílo*. Vimperk, 2009. s. 538.

*nizacemi, a ne jmenované vůdci hnutí, což je kategorickým požadavkem měli být celému hnutí zachován demokratický řád. V tom smyslu jsem také podepsal známou úmluvu... Události se vyvinuly jinak, než jsem myslel.*³⁵⁶ Představy Karla Kramáře byly velmi vzdáleny praktické politice prováděné dvojicí Hodáč – Stříbrný. Ti se spíše než na ideu soustředili na získání mandátů a jejich využití v praxi. Kramář měl alespoň představu, že by se mělo soustředění NSj a příslušné aparáty dobudovat jinak, než jmenováním vůdců. Ač mu bylo (nejen) komunisty často předkládáno jeho nešťastné vyjádření z poloviny dvacátých let: „Zaplatí pánbůh za fašismus,“ tak stále lpěl na demokratických principech, nikoliv vůdcovských, kam mohlo NSj mířit a v některých aspektech i mířilo. Kramář jasně deklaroval, že demokraticky zvolený výkonný výbor: „...je kategorickým požadavkem, měli být celému hnutí zachován demokratický ráz, podmínka pro mne sine qua non.“³⁵⁷

F. X. Hodáč se cítil Kramářovým dopisem, který mu předal Jan Hochmann, dotčen. Uvedené výtky v něm vyvolaly velkou trpkost. Hodáč byl přesvědčen, že jednal ve veškeré Kramářově důvěře, jasnosti, pověření, a proto reagoval faktickým obviněním z nedostatečné podpory a snad i nevděku Kramáře: „Věděl jsem ovšem, do čeho jdu, jsem zvyklý bojům, ale věřil jsem také, že nebudete chtít ve chvíli nejuvětšího zápasu měnit předpoklady, za nichž jsem úkol převzal.“³⁵⁸ F. X. Hodáč bod po bodu reagoval na Kramářovy výtky a ve své reakci vycházel z uplatňování dohody z 27. října. Hodáč souhlasil s Kramářovým demokratickým požadavkem na akční výbory, ale v jiném charakteru. Šestičlenný výbor podle něj dovoloval pružnost a rychlost jednání, kterou vzhledem k blížícím se volbám vyžadoval. Nutnost rychlého jednání byla vůbec Hodáčovým často užívaným argumentem. V NSj vznikaly i nižší akční výbory a složkové AV. Hodáč dle Kramářovy podmínky *sine qua non* souhlasil s tím, že volený široký akční výbor v budoucnu vznikne. Po Kramářovi naopak žádal, aby nijak nezpochybňoval jeho pozici, která přinesla rozvoj: „Dokud bylo také na venek jasno, kdo má právo – dle Vašich směrnic, s Vaším vědomím a s výhradou dodatečného schválení Vašeho, případně předsednictva strany – Vaším jménem jednati v četných otázkách, jeho se denně stanou desítky, prováděl se nástup, jakého nebylo, jak správně jste přepokládal....“ Od počátku prosince měla být jeho pozice znejišťována zprávou o „změně smýšlení dr. Kramáře“ a „otřesené pozici dr. Hodáče u vůdce strany.“ Tím měla vzniknout nejistota, kdo byl oprávněn jednat, což se odrazilo v ochromení činnosti. Hodáč za tím viděl snahu, která má Kramáře odradit od naplňování dohod o Národním sjednocení. Mělo se jednat o útoky na jeho nervy a kampaň od Rosche. Naléhavě Kramářovi doporučoval, aby úmluvy nebyly měněny, protože

356 NA, F. X. Hodáč, karton č. 172, Materiály národní demokracie org. výb. 1935, Kramářův dopis zasláný Janu Hochmanovi z 20. prosince 1934. Dopis s úvodní poznámkou k přečtení i pro F. X. Hodáče.

357 Tamtéž.

358 ANM, Karel Kramář, karton č. 9, Korespondence s F. X. Hodáčem, Dopis z 26. prosince 1934.

s tím souvisela jeho pozice v jednání a jako již několikrát ve svém životě pohrozil rezignací.

4.10 Před volbami 1935

První velká manifestační akce sjednocené mládeže přišla 21. února 1935 v Měšťanské besedě. Pokud se Národní sjednocení a zejména jeho národnědemokratická část snažila držet na svých starých konzervativně demokratických pozicích, tak Mladé Národní sjednocení se rozhodně nebálo uchýlit se k metodám výrazně radikálnějšími. Celá schůze, pod ústředním heslem „*Nic než národ*“, tak mohla spíše připomínat podnik Národní obce fašistické, než bývalé Mladé generace národní demokracie. Charakter schůze umocňovalo oslovení členů „kamaráde“, pozdravy vztyčenou pravicí a na „lavici vůdců“ usedli F. X. Hodáč, František Mareš a Jiří Stříbrný. Ten mohl celé jednání poměrně jednoduše ovládnout. V nepřítomnosti Karla Kramáře představoval nejvýznamnějšího politika a zejména jeho projev měl ze všech nejbojovnější charakter. Stejně tak bylo dobře patrné, že Národní liga představovala jednoznačnou hybnou sílu integračního úsilí. V Mladé generaci Československé národní demokracie panoval ve sjednocování vlažnější přístup. Mladí, kteří patřili k proudu F. X. Hodáče, zastávali ve slučování aktivnější roli. Skupina Národní myšlenky a jí blízcí zaujímal spíše pasivnější pozici. Vlastimilu Klímovi vadila ztráta národnědemokratické identity a také Jiří Stříbrný představoval partnera značně problematického.

Sjednocovací proces mládežnických organizací národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty vyvrcholil srazem konaným 2. a 3. března 1935. Jeho svolavatelé za Mladou generaci ČsND byli Jaroslav Borkovec a Jaromír Lukavský, za Mladou generaci Národní ligy Karel Kut a Karel Werner, za vedení Omladiny Národní fronty J. Bukač. Říšský sraz i přes první pracovní den, který proběhl ve vinohradském Národním domě, měl především deklarativní charakter. První den zakončila manifestace provedená přesně o dvanácté hodině ve Smetanově síni v Obecním domě. Celá akce měla výrazně nacionální podtón. Jednalo se o projev krajního českého nacionalismu. Delegáti se měli vyslovit proti „*židovské rozpínavosti*“, německé emigraci, za zrušení německé techniky v Brně a zrušení německého rozhlasu.³⁵⁹ K radikálně nacionálnímu programu národní demokracie poprvé přibyl i protizidovský osten. Zde bohužel nemáme jistotu, na popud které strany se tak stalo. Nicméně musíme také přiznat to, že latentní antisemitismus měl v české společnosti dlouhodobě zapuštěné kořeny a nemuselo se jednat pouze o pravicové nacionály. Kromě mladých pronesli na říšském srazu slavnostní projevy i Hodáč, Mareš a Stříbrný. Za předsedu Mladého Národního sjednocení byl aklamačně

359 PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh, 1999. s. 189.

zvolen Jaromír Lukavský, kterého doplnilo pětičlenné vedení ve složení: Karel Kut, Jaroslav Borkovec, Karel Werner, Antonín Bouchal a R. Kopec.³⁶⁰ Zároveň sjezd navrhl, aby do parlamentu byli kandidováni Vlastimil Klíma a Karel Kut. Vlastimil Klíma vylíčil průběh své kandidatury ve svých pamětech celkem dramaticky.³⁶¹ Jeho kandidatura získala jednohlasnou podporu národně demokratické (národně sjednocené) mládeže již během prvního sjezdového dne. Klíma nepatřil mezi stoupence Hodáčova směru, a proto jeho kandidatura měla projít pouze díky tomu, že se jednání náhle nemohl zúčastnit organizátor sjezdu Václav Mikyna. Ten se měl vrátit až po hlasování. Klíma popisuje, jak se jeho slavnostní prohlášení za kandidáta mladých ve Smetanově síni setkala s velmi vlažnou podporou Hodáče a Stříbrného (doslova „kyselé obličej“). Vlastimil Klíma následně získal velkou podporu ve volebním kraji Praha A, která ho vynesla na čtvrté místo kandidátní listiny. Memoáry je vždy nutné brát s potřebnou kritikou, ale nevelká radost z jeho kandidatury byla pochopitelná. Klíma představoval politicky velmi nezávislého jedince, který vše posuzoval z ideologické strany. Navíc nebylo tajemstvím, že on nepatří k propagátorům myšlenky Národního sjednocení.

Během zimy a s přicházejícím jarem začal strhávat Jiří Stříbrný veškerou iniciativu do svých rukou. Národní liga od ledna stupňovala svůj tlak na národní demokracii ohledně splnutí. Již 19. ledna napsal František Schwarz národní demokracii rezoluci z konané schůze ÚVV Národní ligy.³⁶² Schwarz ultimativně žádal po národní demokracii závaznou odpověď do konce měsíce, jestli skutečně chtějí splnutí s Národní ligou a Národní frontou. Československá národní demokracie souhlasila se svoláním širší schůze tří stran, kde by se projednal způsob splnutí. Když národní demokracie akceptovala, tak Národní liga ihned iniciativně přišla s dalšími požadavky (odmítnutí dílčích požadavků ČsND do jednání), a tím pádem mohla směřovat celý slučovací proces.

Ve dnech 16. a 17. března 1935 se v Praze konal likvidační sjezd Národní ligy. Stranický politický referent František Schwarz podal zprávu o jednání návrhové komise. Fórum za účasti více než šesti stovek delegátů potvrdilo správnost postupu dosavadního vedení strany. Padlo jednomyslné rozhodnutí o zmocnění výkonného výboru, k provedení likvidace Národní ligy a jejímu splnutí s Národním sjednocením.³⁶³ Zkušený politik Jiří Stříbrný rychle postupoval za svými cíli. Stavěl své partnery před hotové věci a ti se nejednou dostali do vleku dění. Jiří Stříbrný se opět nacházel ve velmi dobré formě, o čemž přesvědčoval na stránkách svého *Poledního listu*. V něm často s chladnokrevným pragmatismem dopředu uveřejňoval

360 *Pondělí Národních listů a Národa* 4. března 1935.

361 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 218.

362 NA, F. X. Hodáč, karton č. 180, Agitační volební materiál – organizační přehledy 1934–1935, Dopis Národní ligy z 19. ledna 1935.

363 NA, PP, 1931–1940, P85/29, Zpráva o sjezdu Národní ligy konaném ve dnech 16. a 17. března 1935.

své plány. Kdyby je nemohl splnit, tak by jednoduše svedl vinu na své partnery. Situaci mu ulehčovala i ne příliš jasná situace v národní demokracii, kde neměli předem jasně dané mantinely, kam až jsou ve sjednocování ochotni zajít. Dostávali se do situace, kdy přijímali Stříbrného plány, které vlastně ani nebyly v úplném souladu s jejich vlastními představami. Stříbrný používal účinnou taktiku stavění národních demokratů před hotovou věc. Ti jeho taktiku pochopili, ale do nového projektu hodně investovali a věděli, že pokud by přišel opět volební nezdar, tak by nemuseli zopakovat ani chabé výsledky ze všech předešlých voleb. I F. X. Hodáč přijímal obavy z ligistických aktivit a uvědomoval si, že Stříbrného vítězství by mohlo znamenat jeho odsunutí.³⁶⁴

Ústřední výkonný výbor Československé národní demokracie na danou situaci reagoval schůzí v Kramářově vile konané 14. dubna.³⁶⁵ Pozvání na jednání obdrželi také Jiří Stříbrný s Františkem Marešem. Právě na tomto jednání se podařilo dosáhnout dohody o úplném sloučení všech tří politických stran. Naplnění dohody bylo ovšem naplánováno na dobu povolební. Jednak se rychle blížily volby, ale hlavní důvod tkvěl v národně demokratických úmyslech. Do nové strany se jim nechtělo kompletně vstoupit. Stále si udržovali přesvědčení, že k úplnému splynutí nedojde a dokážou další dva politické subjekty udržet mimo definitivní rámec svojí strany. Šlo jim primárně o zachování vlastní strany, ale s rozšířením členské základny o členy Národní fronty a Národní ligy. Tyto úmysly prakticky potvrdila kooptace Františka Mareše a Jiřího Stříbrného za členy Ústředního výkonného výboru Československé národní demokracie.

Karel Kramář tak mohl na zasedání rozšířeného ústředního výboru prohlásit, že společný postup tří nacionálních stran – Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty v předvolební kampani dokazuje, že by se tyto politické subjekty mohly výhledově sjednotit v jeden politický útvar se společným vedením.³⁶⁶ Kramářovo vyjádření korespondovalo s úmysly národní demokracie ohledně společného projektu do budoucna. Především termín „výhledově“ byl dostatečně vypovídajícím o zcela jasné a promyšlené neurčitosti.

Komuniké Karla Kramáře přinesly také Národní listy: „Dohoda tří nacionálních stran o společném postupu pro volby byla spoluprací těchto stran vybudována tak, že možno přikročiti k jejich splynutí v jeden politický útvar – Národní sjednocení.“³⁶⁷ Problém tkvěl v tom, že s Národní frontou dohoda o splynutí ještě neexistovala. Frontysté se tak dozvěděli o splynutí ze stránek tisku. Předsednictvo Národní fronty zaslalo Kramářovi dopis, kde odmítlo jeho komuniké, respektive

364 NA, PP, 1931–1930, P85/55–62, č. j. 3531pr. ai 35., Hlášení podáno 12. února 1935.

365 *Lidové noviny* 16. dubna 1935.

366 *Pondělní list* 15. dubna 1935.

367 *Národní listy* 16. dubna 1935.

popřelo dohodu o splnutí.³⁶⁸ Celé toto nedorozumění ilustrovalo postavení Národní fronty v nové straně. V jejím vedení se nacházeli realisté a nepožadovali paritu ve vedoucích funkcích, ale dostatečné poměrné zastoupení.

V Národní lize panovala po jednání v Kramářově vile spokojenost. Její Ústřední výkonný výbor se sešel již o dva dny později, aby si jeho členové nepokrytě rozdělili dosažené zisky.³⁶⁹ Stříbrného muži již otevřeně kalkulovali s tím, kolik získají funkcí ve vedoucích orgánech Národního sjednocení. Předčasně se počítaly počty poslanců a senátorů, které by mohly po volbách získat. V případě, že by Národní sjednocení nedosáhlo takových úspěchů, kterými se jeho hlavní propagátoři zaštiťovali, tak požadovali ligisté z celkových dvaceti pěti mandátů osm. Československá národní demokracie by získala patnáct mandátů a Národní fronta pouze dva. V neoptimističtější variantě – zisku 48 poslaneckých a 24 senátorských mandátů, by nastala mezi národní demokracií a oběma subjekty rovnost. To znamenalo, že každý zisk nad minimální předpokládaný počet 25 mandátů zvýhodňoval partnery národní demokracie. Zisk 48 mandátů patřil k nejdůležitějším snům. Jen připomeňme zisk vítězných agrárníků v minulých parlamentních volbách – 46 poslaneckých křesel, to znamenalo 15 % všech odevzdaných hlasů. Ligisté požadovali na národní demokracii paritu na čelných místech kandidátních listin. Pokud ji nevedl ligista, tak si vždy nárokovali alespoň druhé místo. Podle ligistických představ mělo být zatímní předsednictvo Národního sjednocení budováno na základě odhadované členské základny všech tří subjektů. Základ tvořil předseda strany Kramář a 22 zvolených členů, které delegovaly jednotlivé výkonné výbory (ČsND 11, NL 8, NF 3). Předsednictvo dále doplnili generální tajemníci (Vojtěch Horák a Jan Hýbl), dva šéfredaktoři pražských denních listů (*Národní listy* a *Polední list*) a zástupci zájmových složek (6 ČsND, 3 NL). Celkově tedy mělo mít předsednictvo Národního sjednocení 36 členů v poměru 20 ČsND, 13 NL a 3 NF. Kromě výše zmíněných ligistických požadavků si ještě Jiří Stříbrný nárokoval post jednoho ze dvou místopředsedů (prvního). Zástupce ligistů měl také vykonávat funkci prvního ze tří jednatelů Národního sjednocení. Jiří Stříbrný tak zřetelně plánoval se svojí Národní ligou ovládnout výkonný výbor Národního sjednocení.

S Národní frontou se příliš nepočítalo a plnila v pravdě pouze doplňkovou roli. Její ústřední výbor se sešel 7. dubna 1935, kde si jeho členové s trpkostí uvědomili realitu. „*Jednání o programu a organizaci národního sjednocení octlo se po dlouhém, měsíce*

368 ANM, Karel Kramář, karton č. 48, Dopis Ústředního sekretariátu Národní fronty ze 17. dubna 1935.

369 VYKOUPILO, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2013. s. 280. srov. ANM, Karel Kramář, karton č. 49, Korespondence s Františkem Schwarzem, přípis Národní ligy ze 17. dubna 1935. srov. FIC, Vladimír. *Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930–1938*. Praha: Academia, 1983. Vladimír Fic uvádí prohozené číselné údaje v zastoupení, zřejmě přehlédnutí – pozn. autora.

*trvajícím jednání na mrtvém bodě a hrozí se zvrhnout na pouhý předvolební zápas o mandáty, přičemž ještě mandátový podíl Národní fronty je stlačován zcela nepřipustně.*³⁷⁰ Národní fronta se dovolávala dohody z 27. října 1934 a z ní vyplývající plné rovnoprávnosti. Marešovi hrozili odchodem, ale představovalo to vše, co mohli udělat. Ve skutečnosti by odchodem nic nezískali a jejich partneři si to uvědomovali. Proti vyjádření Karla Kramáře o možném výhledovém sjednocení pod společným vedením se Národní fronta energicky ohradila, protože vyjádření se nejdříve ocitlo na stránkách tisku a až následně se o něm dozvěděli členové uskupení Františka Mareše. Na rozdíl od ligistů měli frontysté přeci jenom reálnější náhled na svoji sílu, takže netrvali na paritě zastoupení ve vedoucích postech Národního sjednocení a spokojovali se s dostatečným a uspokojivým zastoupením.

Ke konečnému ustavení Národního sjednocení, tak jak jej navrhl Jiří Stříbrný, došlo až 25. dubna 1935, tedy necelý měsíc před volbami do obou komor Národního shromáždění. Národní fronta si nechala přistoupení schválit svým generálním sněmem a s definitivní platností přistoupila až 28. dubna. Generální sněm zároveň provedl uvnitř vedení Národní fronty změny. Profesor František Mareš byl již po celou dobu fakticky pouze čestným předsedou, kdy rozhodovali jiní a sněm ho nyní na tento post odsunul i titulem čestného předsedy. V čele Národní fronty se nově objevila trojice Vojtěch Vážný, Adolf Dušek a Rudolf Blažek.

Národní fronta i Národní liga si pro forma nechaly vstup do Národního sjednocení demokraticky posvětit stranickou základnou. V Československé národní demokracii se nic takové neodehrálo. Jednoduše byl tento základní požadavek vnitrostranické demokracie pominut a vedoucí skupinu F. X. Hodáče za to stihla u širší stranické veřejnosti značná nelibost. Především šlo o inteligenci, která se opírala o mladočeskou tradici. Vadil jim jak Hodáč osobně, tak spojení s demagogem Stříbrným a jeho vydavatelstvím Tempo. To každý den vydávalo nové a nové bulvární senzace. Na druhou stranu byla v národně demokratickém postupu patrná jistá setrvačnost. Československá národní demokracie vždy před volbami sháněla, a většinou sehnala, nějakého volebního spojence, často malého a využitelného pouze lokálně. Je pravděpodobné i podle přání a výhledů do budoucna, že se Kramářova strana stále konejšila tím, že vlastně opět získala volební spojence, které bylo možné hlavně využít. Straníci tak mohli získat dojem, že jejich Československá národní demokracie stále existuje, ale pouze do ní přistoupili dva minoritní partneři. Problém oproti minulosti tkvěl v tom, že celá situace zašla až příliš daleko.

Ustanovení vedoucího orgánu Národního sjednocení přišlo také 25. dubna 1935.³⁷¹ O předsednickém postu neexistovalo pochyb. Stal se jím Karel Kramář,

370 VYKOUPILO, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Matices moravská, 2013. s. 280.

371 NA, F. X. Hodáč, karton č. 184, Materiály Národního sjednocení organizační záležitosti 1935, Zápis o ustavující schůzi Národního sjednocení z 25. dubna 1935.

který se kvůli svému zdravotnímu stavu mohl zapojovat do aktivní politiky již jen minimálně. To umožňovalo větší prostor pro trojici místopředsedů – František Xaver Hodáč, František Mareš a Jiří Stříbrný. Jelikož stav druhého jmenovaného nebyl o mnoho lepší než Kramářův, znamenalo to, že Národní sjednocení bude řídit nesourodá dvojice Hodáč – Stříbrný. To se již fakticky dělo od podzimu 1934, kdy spolu začali jednat. Místopředsedové byli zvoleni bez pořadí. Vedoucí orgán ještě doplnila trojice jednatelů: Václav Mikyna, František Toušek a Jindřich Trnobranský. V předsednictvu měli převahu národní demokraté, protože uhájili pro ně výhodný poměr členů 21 ČsND, 13 NL a 3 NF.

4.11 Program Národního sjednocení a ostrá volební kampaň

Dění v Národním sjednocení se odehrávalo ve velkém spěchu. Teprve dva dny po ustanovení vrcholného orgánu byla zahájena ostrá volební kampaň. Předvolební boj se stal doménou Jiřího Stříbrného. To národní demokracii v podstatě vyhovovalo – stáhnout se a ponechat agitaci na Stříbrném. Jednak si pořád držela svoji serióznější tvář a za druhé ani neměla ve svém kádru tak obratného řečníka (demagoga), jakého představoval vůdce ligistů. Od neděle 28. dubna začal Stříbrný vydávat v *Nedělním listu* seriál *Epištoly k voličům*. První nesla název: *Jak zaopatříme lidem práci*. Druhou epištolu *Proč a jak osvobodíme stát a národ od kořistnického panství stran* napsal František Schwarz. Poslední s názvem: *Jak se socialisté s agrárními předáky o Vás rozdělili*, byla z pera Karla Kuta.

Československá národní demokracie, respektive její přední muž F. X. Hodáč, se soustředili na obecné agitační směrnice. Nazvat je programem Národního sjednocení v pravém slova smyslu by bylo až příliš velkorysé.³⁷² Ve skutečnosti šlo o publikovanou přednášku F. X. Hodáče z politické školy Národního sjednocení. První článek nazvaný *Proti sobectví a nadvládě politických stran* odkazoval na jádro národně demokratického odporu proti přebujelému politickému stranictví a podstatě zájmových politických stran. Ty si vymezily své zájmy a bránili je. Vytýkané sobectví se týkalo hájení vlastních stranických zájmů před zájmy státu, respektive národa. To se mělo promítat i do veřejného života a školství. Následkem stranické parcelace měl být národ v mravním a hospodářském úpadku. Osten kritiky mířil na hospodářské aktivity ostatních stran. Hodáč zároveň s tím odmítl, že by Národní sjednocení mělo vliv na banky a kartely, nebo naopak (čímž operovaly ostatní strany vůči NSj). Vyčtená kritika mířila na agrárníky s jejich přidruženým agrárním komplexem, ale také na socialistické konzumy. F. X. Hodáč ve svých přednáškách téměř vždy operoval s čísly a příklady, proto uvedl vůči svým konkurentům následující:

372 HODÁČ, František Xaver. *Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení*. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935.

„V největší české bance nesedí ani jeden představitel stranické politiky, vlivu agrární strany však podléhají ústavy, jejichž vlastní a svěřený kapitál činí 8.200 milionů, tedy dvakrát tolik, než kapitál Živnostenské banky, vlivu socialistů podléhají peněžní ústavy, vládnoucí 1,5 miliardou a sociální ústavy s 12,5 miliardami.“³⁷³ Vůči těmto nešvarům reagovalo Národní sjednocení předvolební příslibem: „Povedeme zápas proti vládě stranického sobectví v kulturních a hospodářských věcech a veřejné správě, proti unikání stranických vlivů do soukromého podnikání. Republika patří národu, nikoli politickým stranám.“

Druhý článek se zabíral propagovanou ideou Národního sjednocení. Vznik: „...velké mravní síly...(která) společný národní zájem povyšuje nad všechny ostatní zájmy, nad zájmy tříd, stavů, skupin, politických stran, jednotlivců...(a) chce svůj národ v ušlechtilém závodění dovésti k nejvyšším cílům.“³⁷⁴ Národní sjednocení reagovalo na tehdejší úspěšný nástup národní (nacionální) myšlenky, který se děl v řadě evropských států. Strana odmítla boj tříd a stavů, jejichž podkladem byl partikularismus, který rozdroboval národ vnitřně a oslaboval jej na venek. Celá tato idea měla být v souladu s lidským pokrokem. F. X. Hodáč se nebál otevřeně označit, proti komu se musí národ sjednotit, zároveň tím ale také ukázal příklad, kde idea společného zájmu funguje: „...v době, kdy naši němečtí spoluobčané vystupují ze stavovských stran a sjednocují se v Henleinově Heimatfrontě, politické síly československé nesmějí být zeslabovány stranicím stavovským a třídním. Jestliže vzroste počet mandátů Heimatfronty, musí dvakrát tolik vzrůstí mandáty všennárodní fronty československé.“³⁷⁵

Třetí programový bod rozvíjel paragraf předchozí. Zabíral se tezí, která hlásala, že: „*svobodu vlasti zaručí jen spořádaný, silný stát.*“ Národnímu sjednocení šlo v praktické rovině o to, aby na celém území byly důsledně dodržovány zákony, bez jakýchkoliv výjimek. Zmínili jsme tradiční národně demokratickou přátelskost vůči Slovensku a jeho problémům. Na jedné straně národní demokracie vždy požadovala jednotu v podpoře státní věci – zkrátka *raison d'Etat*. Na druhé straně měla vždy pochopení pro slovenské volání po určité míře autonomie, které s sebou ovšem zároveň neslo hodně otazníků směřujících k chování maďarské iredenty. Právě třetí článek v úkolech NSj vybízel k větší samosprávě na Slovensku. Měla se týkat věcí kulturních, náboženských a školských. Taktéž se mělo Slovensko hospodářsky vyrovnat českým zemím. To představovalo cíl vcelku ušlechtilý, ale ne-reálný. Podkarpatské Rusi zamýšlelo NSj dopřát ústavně zakotvenou autonomii. Národní sjednocení deklarovalo vůli sloužit zájmům státu, i pokud by se nestalo

373 HODÁČ, František Xaver. *Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení*. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935. s. 4.

374 Tamtéž, s. 5.

375 Tamtéž, s. 6.

vládní stranou. Státní československý zájem představoval základní imperativ, a proto jej hodlalo NSj hájit i v případné opozici.

Ideu silného, jednotného a spořádaného státu rozvíjel čtvrtý programový bod. Ten obhajoval koncepci národního československého rázu. Nejednalo se pouze o kulturu a školství, kde se počítalo s československým prvenstvím, ale národní ráz se měl týkat také hospodářství. V podstatě mělo jít o další nostrifikační vlnu. Kapitál s většinou zahraniční účastí měl být převáděn do „československých spolehlivých rukou.“ Jakýkoliv národnostní charakter státu byl v zásadním rozporu s předloženým volebním programem Národního sjednocení. Eventuální jakákoliv forma samosprávy pro české Němce byla striktně odmítaná. Naopak se počítalo s vystupňováním podpory českých menšin v pohraničí.

Pozornost je třeba věnovat pátému článku. Oponenti prakticky neustále útočili na novou stranu z hlediska zpochybňování jejího zájmu setrvat na demokratických hodnotách. Častěji, především v komunistické době, bylo Národně sjednocení označováno až za fašistické, nebo za stranu, která toužila zavést vůdcovský – autoritářský systém. Právě pátým článkem se Národní sjednocení jasně vyslovilo pro demokracii v politickém systému Československa: „Každý národ svým způsobem zabezpečí spolupráci všech svých členů pro společné dobro. Náš národ vyrostl v boji za občanské svobody...Demokracie jest nejlepším způsobem vlády v československém národě. Jsou ovšem meze svobody: v obraně státu proti vnitřnímu rozvratu a zahraničnímu nebezpečí. Nerozhodnost v obraně proti komunistickým úkladům nesmí dále trvati. Je nezbytně nutno chrániti bezpečnost státu a brannost národa, národní ráz státu a zákonný pořádek. Ale jenom na jeho ochranu možno omeziti svobodu. Potlačiti svobodu ve prospěch vládnoucích politických stran znamená zastaviti rozvoj a pokrok národa a státu.“³⁷⁶ K tomu se připojily požadavky na důsledné zachování občanských svobod – projevu, tisku a shromažďování. Dále uplatňování vlivu pouze volenými orgány a zrušení vázaných kandidátních listin: „Vybojujeme skutečnou demokracii, jež zachovává občanské svobody, svobodu veřejného mínění, vrátíme parlamentu jeho práva a zaručíme změnou volebních řádů přímou odpovědnost vládnoucích a zákonodárců. Jsme pro demokracii, jsme proti diktatuře osob, stran, stavů a tříd.“ Představy F. X. Hodáče vycházely z politických systémů v USA a Velké Británii, které dával mladým studentům před volbami za vzor.³⁷⁷ Hodáč předpokládal vznik dvou, nebo tří koncentračních stran, které by se střídaly u moci jako ve výše uvedených anglosaských zemích.

Zahraniční koncepce politiky byla uveřejněna v šestém článku. Pramenila z národně demokratických axiomů. Český nacionalismus (někdy spíše až šovinismus) vycházel primárně z protiněmctví a zahraničně politický program Národního sjednocení na to navazoval. Československo mělo být i nadále: „hrází

376 HODÁČ, František Xaver. *Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení*. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935. s. 6.

377 NA, F. X. Hodáč, karton č. 190, Koncepty projevů NS 1936, Národní student. *Řeč Dra Hodáče na sjezdu delegátů SNS*. XII, č. 13.

*proti snahám o nové výboje Německa a jeho spojenců, kteří by chtěli změnu územních ustanovení mírových smluv.*³⁷⁸ V koncepci nadále zůstávalo těsné spojenectví s Francií a malodohodovými spojenci. Nově měla zahraniční politika usilovat o zlepšení vzájemných vztahů s Itálií, Polskem a Bulharskem. Uveřejněna byla i stará Kramářovská teze o slovanském sloučení. Československo mělo v tomto procesu hrát aktivní roli a stát se průkopníkem v tomto úkolu. Ambice směřovaly ještě dál, až k spolupráci slovanských a románských států. Postupný soumrak demokracií v Evropě ve spolupráci nevedl. Ta měla být bez ohledu: „...na způsob, jak tyto státy upravily svoje vnitřní poměry, pokud nechtějí jejich ráz vnutiti také nám a zasahovati do našeho vnitřního života.“ Součástí koncepce byl i požadavek na rozvoj svobodného světového obchodu, který se opíral o vizi vybudování: „hospodářského souručenství slovanských a románských států ve střední a jihovýchodní Evropě.“

Sedmý paragraf se věnoval hospodářskému programu strany. Ta stála na základech liberalismu a samostatné podnikavosti: „...rozvoj hospodářských sil je možný jen tam, kde je podnikavost a odpovědnost jednotlivců.“ K tomu takřka samozřejmě patřila ochrana soukromého podnikání a odmítání státních – regulačních zásahů do výroby a obchodu. Československo se mělo soustředit na pětici klíčových úkolů: podpora vývozu domácího zboží na světové trhy, zvětšení výroby s výměnou zboží pro domácí trh, navrácení stabilních podmínek a jistoty do podnikání, vyjednat možnosti zlevnění úvěrů a provést zvláštní opatření pro snížení nezaměstnanosti. Její řešení představovalo nejnaléhavější úkol v hospodářském programu Národního sjednocení. Samotná nezaměstnanost měla být: „největší hanbou dnešní vlády.“

Osmý bod se věnoval sociálnímu programu, jehož základ vystihovala teze o spolupráci zaměstnanců a zaměstnavatelů, byť prvořadým zůstávala výroba: „*Jsmo pro právní a sociální ochranu zaměstnanců, jež nepoškodí výrobnost. Jsme pro spolupráci zaměstnavatelů a zaměstnanců, proti zneužití sociálních ústavů k politické agitaci, pro jejich navrácení zájmům zaměstnanců, proti třídní nenávisti a třídnímu boji. Spolupráce vítězí.*“³⁷⁹

Předposlední článek programu se věnoval měnové politice. Národní sjednocení trvalo na pevné měně, podložené zlatým standardem. Tento návrh šel proti soudobým trendům. V roce 1935 byl zlatý standart jednoznačně na ústupu a jen velmi málo zemí s ním mělo podloženou měnu. Dále následovaly proklamativní požadavky na rovnováhu státního hospodářství, zjednodušení veřejné správy, zvýšení platů státních zaměstnanců a snížení daní na snesitelnou míru.

Poslední – desátý bod pouze shrnoval obsahy všech bodů. Zaobíral se především konstatováním celospolečenských nešvarů. Kritika směřovala k národu i státu, který měl postihnout mravní úpadek a východiskem z této situace se stal

378 HODÁČ, František Xaver. *Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení*. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935. s. 8.

379 Tamtéž. s. 10.

vznik Národního sjednocení. To vyjma uvedených programových bodů opětně deklarativně slibovalo zjednodušení politických poměrů a snížení počtu politických stran. Provolání se symbolicky vracelo k nejslavnějšímu dni dějin a představilo koncentrační projekt jako: „*Naděje z 28. října na lepší budoucnost národa ve svobodném, spravedlivém národním státě.*“³⁸⁰

Kdybychom měli resumovat sliby Národního sjednocení, tak voličům slibovalo zejména energický boj s nezaměstnaností a bídou pod agendou neomezeného rozvoje soukromého podnikání. Národní sjednocení slibovalo sociální spravedlnost pro zaměstnance, ale pouze pokud by to nepoškodilo produktivitu výroby. Jako protipól třídnímu boji a třídní nenávisti vyzývalo ke spolupráci a solidaritě zaměstnanců a zaměstnavatelů. Dále se program věnoval konzervativním požadavkům v hospodářství a ekonomice – pevná měna, vyrovnaný rozpočet, zjednodušení veřejné správy etc. Nakonec pod mottem: „*pro lepší budoucnost národa*“ NSj navrhovalo zjednodušení politické scény na menší počet politických stran, které by měly koncentrační charakter.

Programové teze byly vcelku dobře formulované a nepostrádaly věcnost. F. X. Hodáč nabídl ve svém textu v podstatě starý národně demokratický program, který odpovídal aktuálním vnějším a vnitřním hrozbám, kterým Československá republika musela čelit. Díky Hodáčově brožuře se mohla veřejnost poprvé seznámit ve větší ucelenosti s politickými cíli tohoto pravicového koncentračního uskupení. Její součástí byla i přihláška do NSj. Seriózní text kontrastoval s přebalem brožury. Ten měl evidentně navozovat dojem kombinace akce a síly. Na obálce se nacházela kresba F. X. Hodáče v řečnické póze. Ta působila značně pateticky a snad měla i vzbudit dojem určité formy vůdcovství. Tento rozpor dobře charakterizoval stávající podstatu národní demokracie, respektive Národního sjednocení. Změna příliš neproběhla v programové oblasti, ale ve formě politického projevu a v samotném charakteru strany. Zjednodušeně řečeno se jednalo o starou stranu v novém kabátu od Jiřího Stříbrného.

Ona nová forma strany se nejvíce projevila v předvolební kampani. Národní demokracii vyhovovalo, že hodně propagační práce vykonal Stříbrný. Také F. X. Hodáč měl potřebu se velmi aktivně zapojit do předvolebního dění. Docházelo tak k jisté nelibozvučnosti. Starý národně demokratický program se aplikoval na široké vrstvy, ze kterých mělo vzniknout lidové hnutí. Jiřího Stříbrného lidové vrstvy znaly dobře, ale F. X. Hodáče pouze jako představitele velkopřemyslu a velkokapitálu, který jim chtěl nyní stát v čele. To představovalo plán velmi odvážný, ale spíše míjející se s reálnými možnostmi. Levice dobře znala základní pudy všech lidí, a proto v agitaci začala využívat téma platu F. X. Hodáče jako generálního tajemníka ÚSČP, případně jeho renty. S uváděným ročním platem 320 tisíc korun,

380 HODÁČ, František Xaver. *Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení*. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935. s. 10.

který se měl rovnat jeho tehdejší údajné penzi po opuštění ÚSČP, šlo dělat lídra širokého lidového hnutí velmi těžko. F. X. Hodáč se pustil do volební kampaně se sobě vlastní energií. Věnoval se především organizační práci, ale také agitaci, byť to skvělý řečník nebyl. Řečnických úspěchů dosahoval u erudovanějších posluchačů, kde mohl uplatnit své odborné znalosti. Například u studentů popularity nesporně požíval. K mládeži měl vždy sympatie a často se účastnil jejich schůzí. Vše ovšem fungovalo v rovině osoby váženého profesora české techniky a (bývalého) generálního tajemníka ÚSČP. V zápalu agitace si nově profesor národního hospodářství na schůzích Mladého Národního sjednocení svlékal kabát a začal se objevovat ve stejnokroji mladých – v šedé košili. Celkový dojem z jeho počínání tak byl značně nepřesvědčivý.

Za pomyslný start poslední fáze předvolební kampaně můžeme označit prvomájové oslavy. Průvod Národního sjednocení tvořila mládež a studenti, za kterými šlo předsednictvo strany s Hodáčem, Stříbrným, Štúlou a dalšími.³⁸¹ Kapela vyhrávala pochodový rytmus, vlajkonosi nesli modré prapory s bílým kruhem uprostřed, ve kterém se skvělo červené písmeno „N“. Na dalších standartách se pyšnila hesla „Národní sjednocení“ a všudypřítomné „Nic než národ“. Ozývala se provolání jako „Ať žije slovanská Praha!“ nebo „Nic než národ!“ Průvod zdviženými pravicemi pozdravil Kramáře s Marešem a Horákem, kteří přijali hold z balkonu hotelu Šroubek. Kramář byl zdraven heslem „Nechť žije vůdce náš.“³⁸² Celá akce připomínala spíše podnik Národní obce fašistické. Nebylo přílišným překvapením, že tisk ostatních stran této nabízené šance lehce využil a používal vůči NSj rovnou příměry k hitlerovským metodám. Slavnostní průvod končil na Střeleckém ostrově, kde se konal tábor lidu za účasti přibližně 3 tisíc osob. Národní sjednocení nastoupilo na prvního máje velmi ofenzivně. Příslušníky její mládeže bylo často slyšet při slavnostním defilé ostatních stran na Václavském náměstí a přilehlých pražských ulicích. Kromě vášnivých pokřiků byli mladí vyzbrojeni téměř nekonečnou řadou agitačních letáků, které mohly směle vydláždít pražské ulice. Díky insigniádou poučené policii nepřerostly vášnivé pokřiky mezi socialisty (a komunisty) a národně sjednocenými ve větší pouliční bitky.

F. X. Hodáčovi respektive Národnímu sjednocení pomohl v kampani také Jan Antonín Baťa. Progresivní velkopodnikatel poslal do sekretariátu F. X. Hodáčovi svého tajemníka Kováře, který měl za úkol naplánovat volební kampaň podle baťovských zkušeností, průzkumů a dle výpočtů pravděpodobnosti sestavit volební plány. Podle nich se na vybraná místa soustředila volební agitace. Předvolební kampaň byla pojata velmi široce. Sebedůvěra, zápal a aktivita se opíraly o vidiny budoucích úspěchů, kde by se Národní sjednocení mohlo stát vedoucí stranou na politické scéně. Národní sjednocení si vylosovalo volební číslo 16. K němu

381 *Lidové noviny* 2. května 1935.

382 *Národní listy* 3. května 1935.

se těžko hledala jakákoliv symbolika, ale to nevadilo v tom, aby se šestnáctka objevovala na všech možných viditelných místech. Nejen v Praze, ale i v dalších městech jezdily automobily vyzdobené plakáty s velkým číslem 16. Šestnáctka dokonce v noci svítila v průčelí Kramářovy vily. Když toho mnoho nešlo vymyslet s kombinací volebního čísla, tak muselo Národní sjednocení dát velkou váhu na letákovou propagaci. Téměř v každé ulici bylo možné narazit na agitační letáky NSj s úderným heslem „*Nic než národ!*.“ Víra v úspěch byla obrovská. F. X. Hodáč provedl velmi odvážný, a jak se po volbách ukázalo, spíše bláhový krok. V očekávání vysokých zisků dobrovolně dal své místo na čelných místech pražské kandidátky všanc a přijal až místo šesté. Mělo jít o radu Jana Antonína Bati, podle které se nakonec zařídil.³⁸³ Kandidátní listinu Prahy A vedl Karel Kramář, Jiří Stříbrný vedl Prahu B. V Hodáčově uvažování mohla hrát také velkou roli prestiž. Z druhého místa za Kramářem by příliš radosti neměl a druhé místo za Stříbrným by s těžší přijal. Z prestižních důvodů odmítl také kandidovat na prvním místě v Mladé Boleslavi. Sice její poslanecký mandát zastával, ale jeho ambicím již tolik venkovský kraj nevyhovoval.

O finální podobu kandidátních listin se v Národním sjednocení strhl prudký boj. Jejich definitivní podoba vznikla až na začátku května, ani ne 3 týdny před ohlášenými volbami. Národní liga soupeřila o každé místečko s národní demokracií. Národní fronta i nadále plnila roli jakési popelky a čekala na to, co na ni zbude. Uvnitř národní demokracie představoval určující sílu proud F. X. Hodáče a někteří straníci, kteří nešli s ním, na to doplatili. Za příklad můžeme použít Antonína Hajna a Ladislava Nováka. Ještě na jaře to s jejich kandidaturami vypadalo celkem reálně, ale oba byli bez jejich vědomí odsunuti. Hajn se nikdy netajil tím, že není příznivec Hodáčova kurzu a vydatně podporoval jeho oponenty (radikální národní demokraty a Rašínovu Mladou generaci v roce 1933). Novák představoval muže blízkého Hradu, tedy politického antipoda stávajícího krajně pravicového směřování národní demokracie. Měli bychom také objektivně přiznat, že oba již měli svůj zenit ve straně za sebou a jejich nenominace až takovým překvapením nebyla. Ladislav Novák si ihned po svém vyřazení stěžoval Přemyslu Šámalovi na formu svého odsunutí.³⁸⁴ Nikdo s ním nic nekonzultoval a vše se dozvěděl až s odstupem. Stalo se tak pouhé dva týdny před volbami. Novák na Hradě hlásil aktuální rozpoložení ve vedení Národního sjednocení, kde vládla téměř fantastická očekávání. Ambice strany měly směřovat až k třem ministerstvům. O F. X. Hodáčovi kolovala zvěst, že míří až do Černínského paláce. Tak velká očekávání pravděpodobně bývalý představitel domácího průmyslu ani neměl.

383 AKPR, fond T 77/34, Národní sjednocení, č. j. T-469/35, Záznam rozhovoru s Janem Hochmanem o povolební situaci v Národním sjednocení z 20. května 1935.

384 Tamtéž, Záznam o rozhovoru s Ladislavem Novákem z 6. května 1935.

Ne každý ve straně propadl velkým očekáváním, ale patřil mezi ně i vůdce strany Karel Kramář. Ten se opět unášel na jedné ze svých vln optimismu. Jeho přítel Jan Hochman ho varoval, kam se celý podnik podle něj řítí, ale Kramář jej odmítal slyšet. Nebylo pro něj typické se s někým pohádat, a i přesto reagoval na výtky přítele Hochmana energicky odmítavě.

Brněnský senátor Vilém Votruba raději svoji kandidaturu vzdal, když zjistil, že se o jeho mandátu jednalo s Národní ligou.³⁸⁵ V místní brněnské národně demokratické organizaci vůbec nepanovala spokojenost s rezignací Votruby a nad ligistickými požadavky. K této otázce František Toušek členskou schůzi raději vbrzku ukončil, protože debata nad spojením s Národní ligou začínala nabírat nedobrou směr pro myšlenku Národního sjednocení.³⁸⁶ Votrubovo místo lídra brněnské senátní kandidátky převzal bývalý fašista František Paulus (Národní liga). Podobně jako Vilém Votruba se zachoval i poslanec František Petrovický, který měl podporu živnostenstva. K přípisu, kde žádal Hodáče o podporu, kromě výčtu svých úspěchů, přidal i přípis dvaceti dvou organizací a svazů, které ho podporovaly.³⁸⁷ František Petrovický trval na bezpečně zaručené kandidatuře a tu nezískal (odmítl nejisté 1. místo senátní kandidatury na Plzeňsku), proto raději nekandidoval vůbec. Nedávný ministr Josef Matoušek i přes podporu Karla Kramáře neuhájil svoji poslaneckou kandidaturu a byl přesunut jako vedoucí kandidát do senátu.³⁸⁸ Odsunutí čekalo i bývalého čelného funkcionáře NOF Vojtěcha Vážného, který byl do Národního sjednocení přibrán jako muž, který by mohl oslovit voliče fašistů. Nepohodlný Adolf Dušek z předsednictva Národní fronty byl ze smluvené pražské kandidátní listiny odsunut úplně. Neuspokojena zůstala i nejsilnější místní organizace ČsND na Královských Vinohradech. Ta se snažila protlačit svého lídra Jana Rennera na 3.-4. místo v Praze B, ale neúspěšně. Na druhou stranu nebylo to přílišné překvapení, když zohledníme předchozí spory jak vinohradských, tak Rennera s Hodáčem. Jan Renner nakonec zaujal až nevolitelné 7. místo. Československá národní demokracie, která se stále chovala a považovala samu sebe za stranu všennárodní, se ve volbách vždy mohla spolehnout na některé jí blízké zájmové profese. Jedněmi z nich byli úředníci, zřízcenci a učitelé. Nikoliv nevýznamný Národní svaz čl. úředníků a zřízcenců protestoval proti umístění svého předsedy až na 3. místo pražské senátní kandidátky. Úředníci protestovali proti preferenci jiných skupin (zejména dělníků z Národního sdružení) a naordinování kandidátních listin. Jejich kandidát Josef Kvasnička se do senátní komory nakonec

385 ANM, Karel Kramář, karton č. 18, Korespondence s Vilémem Votrubou, dopisy z 20. a 30. dubna 1935..

386 NA, F. X. Hodáč, karton č. 173, Korespondence ND 1935 A-H, Přípis z členské schůze v Brně z 1. května 1935.

387 NA, F. X. Hodáč, karton č. 175, Korespondence s org. ND, Intervence M-P, Dopis Františka Petrovického z 27. dubna 1935.

388 *Lidové noviny* 5. května 1935.

dostal, ale pražské stranické ústředí mělo zcela rozhodující moc nad konečnou podobou kandidátních listin. Existují řady přípisů a proseb od místních organizací Kramářovi nebo Hodáčovi, ale neměly faktickou šanci na úspěch. Klíčové bylo to, co si v Praze dohodli zástupci národní demokracie a Národní ligy.

4.12 Volební výsledky Národního sjednocení

Výsledky voleb do obou komor Národního shromáždění konaných 19. května 1935 zdaleka neodpovídaly vynaloženým prostředkům a úsilí Národního sjednocení. Atak na pomyslné stupně vítězů nepřišel. Volby vyhrála Henleinova Sudetoněmecká strana se ziskem 15,18 %.³⁸⁹ Nicméně díky volebnímu systému ji o jeden mandát přeskočila Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu se ziskem 14,29 %. Agráři přitom získali o 73 tisíc hlasů méně. Národní sjednocení skončilo až na osmém místě s 5,57 procenty. Národní demokracie si tak oproti minulým volbám v uvozovkách polepšila o šest desetin procenta. Výsledky voleb do senátu – 5,64 %, takřka kopírovaly zisky parlamentní. V prvním skrutiniu Národní sjednocení získalo osm poslaneckých mandátů (K. Domin, V. Holeček, A. Chmelík, V. Knebert, K. Kramář, F. Schwarz, J. Stříbrný a A. Štůla) a tři senátorské (J. Kvasnička, J. Matoušek a J. Trnobranský).³⁹⁰ Z tohoto počtu získala ligistická část tři poslance a jednoho senátora. Poslanecký mandát získali: Antonín Chmelík, František Schwarz a Jiří Stříbrný, senátorem se pak stal Jindřich Trnobranský. V obou volebních pražských krajích získalo NSj po třech poslancích. Mimo Prahu získalo Národní sjednocení v první skrutiniu pouze dva poslanecké mandáty, a to v Mladoboleslavském (Vojtěch Holeček) a Plzeňském kraji (Karel Domin).

Když se zaměříme na zhodnocení zisků podle území, zjistíme, že nejlepších výsledků bylo podle očekávání dosaženo v Čechách. V nich si Národní sjednocení připsalo 7,63 %, což znamenalo 52 % všech získaných hlasů.³⁹¹ Mimo Čechy dopadlo NSj ještě hůře. V zemi Moravskoslezské získalo o poznání horších 3,85 %. Na Slovensku oslovilo NSj pouhá dvě procenta voličů.

Celkově po druhém skrutiniu Národní sjednocení získalo 17 poslaneckých mandátů a 9 senátorských. V poslanecké sněmovně tedy získalo stejně křesel jako živnostníci. Oproti parlamentním volbám v roce 1929 si dohromady obě strany polepšily přibližně o 26 tisíc hlasů. To znamenalo zisk dvou mandátů k tehdejšímu 15 národně demokratickým. Stinná stránka v přírůstku mandátů tkvěla v tom, že samostatná Stříbrného Národní liga získala v roce 1929 3 poslanecká křesla. Výsledkem tedy bylo, že spojená národní demokracie, Národní liga a Národní fronta

389 *Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha: Státní úřad statistický, 1936. s. 9.

390 *Národní listy* 23. května 1935.

391 *Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha: Státní úřad statistický, 1936. s. 18.

přišla o jeden poslanecký mandát. Pro národní demokracii dopadly volby tak, jak to vystihly *Lidové noviny*: „(NSj) se musí nyní dělit se Stříbrným o mandáty, které by získala sama.“³⁹²

Jiří Stříbrný v předvolební agitaci vyhlášoval útok na první, druhé a třetí místo, což ostře kontrastovalo s dosaženými výsledky. Pouze výsledek ve Velké Praze sloužil Národnímu sjednocení ke cti. Československé národní demokracii, stejně jako Stříbrného Národní lize, se v Praze vždy dařilo, a proto vítězných 140 107 hlasů nepředstavovalo až takové překvapení.³⁹³ Ze všech odevzdaných hlasů získalo Národní sjednocení velmi dobrých 27,62 % hlasů. To znamenalo oproti volbám z roku 1929 zvýšení zisku o deset procent. V pravicové Praze se dařilo také Gajdově Národní obci fašistické, která získala 52 tisíc hlasů. Teze, že by mělo Národní sjednocení celkově výrazně odebrat hlasy NOF, se ukázala jako mylná. Druhým národním socialistům se v Praze také tradičně dařilo a získali 107 402 voličů. Československá národní demokracie platila do velké míry za stranu městskou, ale nebylo by zcela přesné ji takto vymezit. Voličská základna rostla v kombinaci dvou základních faktorů – jednak velikostí aglomerace, ale ruku v ruce s tím muselo jít místní nacionální zaměření. To v praxi znamenalo, že úspěchy přicházely zejména tam, kde se stýkal český živel s německým. Nacionální šarvátky, které gradovaly bouřemi za insigniády, přinesly Národnímu sjednocení v Praze značné zisky. Ty padly především na vrub národních socialistů. Uvedme pro názorný příklad výsledky z několika velkých měst:

V Brně (zemském hlavním městě) Národní sjednocení zdaleka nedominovalo a získalo slabých 6,2 % hlasu. Na jihu Moravy se dobře nevedlo ani Gajdovým fašistům (2,1 %). V moravské metropoli měli silnou základnu národní socialisté, kteří opět vyhráli. Silní zde byli i sociální demokraté a samozřejmě lidovci, kteří jsou dodnes spojováni s Moravou. V Brně národní demokracie nedosahovala silných výsledků a nezměnila to nyní ani aktivita německé menšiny, která se hlásila k Henleinovi.

Moravská Ostrava (dnešní Ostrava) se jako městská aglomerace teprve tvořila a signifikantní pro ni byla městská centra nacházející se u dolů nebo továren. Silnou základnu měla v tomto dělnickém prostředí sociální demokracie a také komunisté. Národní sjednocení zde mohlo vytěžit z faktu, že se Moravská Ostrava nacházela na národnostní hranici, kde o šarvátky s nacionálním podtextem nouze nebyla. Získaných 11,54 % hlasů představovalo poměrně slušný výsledek. V Moravskoslezské zemi jako celku se Národní sjednocení příliš neuchytilo. Získaných 3,85 % se blížilo blamáži.³⁹⁴ Nicméně ve vztahu k Moravě nesmíme opomenout

³⁹² *Lidové noviny* 21. května 1935.

³⁹³ *Pondělí národní listů a národa* 20. května 1935. srov. *Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha: Státní úřad statistický, 1936. Výsledek 140 107 hlasů odpovídá pražským volebním obvodům Praha I – XIX. Z tohoto podkladu je vypočítán i procentuální výsledek.

³⁹⁴ *Volby do poslanecké sněmovny v květnu 1935*. Praha: Státní úřad statistický, 1936. s. 20.

jedno město, které se celkovým výsledkům velmi vymykalo. V Prostějově získali národně sjednocení výborných 19 % hlasů. Na Hané se v minulosti dobře vedlo fašistům, kteří zde měli poměrně silnou základnu. Ve stávajících volbách se podařilo Národnímu sjednocení odčerpat místní hlasy pro NOF a uspět.

Oproti jiným průmyslovým centrům představovala Plzeň již dotvořené – etablované industriální město. Podobně jako v Moravské Ostravě ji tvořilo silné dělnické jádro a stála blízko národnostní hranice. Situace zde byla konsolidovanější, než již tolik národnostně vypjatá. Přesto místní významný předák národní demokracie František Lukavský stále využíval nacionální politiky na získávání voličů. Velmi silných výsledků v Plzni dosahovaly obě socialistické strany. Ty dokázaly v těchto volbách dohromady získat přes padesát procent hlasů. Z občanských stran měla v Plzni zdaleka nejsilnější postavení národní demokracie. Místní jí vždy přáli a Národnímu sjednocení se podařilo získat velmi dobrých 15 % hlasů. Z občanských stran druzí živnostníci měli pouze 6,6 %. Kdybychom měli zmínit, ve kterých volebních krajích, respektive soudních okresech mimo Prahu (v českých zemích) se Národnímu sjednocení nejvíce dařilo, tak by nám vyšla tato trojice: plzeňský okres (13,9 %), prostějovský okres (13,75 %) a lounský okres (12,17 %).

Bratislava, stejně jako celé Slovensko, se od českých zemí významně lišila. Pro Československou národní demokracii nebylo na Slovensku dobrých podmínek. O domácí nacionalismus se vydatně starali Hlinkovi l'udáci, případně Autonomistický blok. Československou národní demokracii – respektive Národní sjednocení, tak volili v podstatě výhradně Češi, kteří se přesunuli na Slovensko. Místní vrstva buržoazie byla slabá a nezájímavá orientovaná k maďarómskému nacionalismu. Z českých stran dosáhly v Bratislavě dobrých výsledků obě socialistické strany. Sociálním demokratům se podařilo dokonce zvítězit. Slušných výsledků dosahovali i komunisté. Ostatním českým stranám na Slovensku se příliš nedařilo. Zklamání agrárníci získali pouze 5,85 %, což nepředstavovalo velký rozdíl oproti Národnímu sjednocení, které dosáhlo 3,53 %. Jako zajímavost můžeme uvést ještě výsledek NOF, který překvapivě nebyl až tak marginální 2,19 %. Šrámkova Československá strana lidová získala pouze 2,31 %.

Na Slovensku jako zemském celku Národní sjednocení naprosto vyhořelo. Z celkového počtu 1 625 558 voličů dokázalo přesvědčit pouhých 25 490 osob a to znamenalo extrémně špatný výsledek. Národní demokracie na Slovensku často uzavírala účelová předvolební spojenectví. V minulých volbách například se Slovenskou národní stranou nebo s Kurtjakovým Autonomním zemědělským svazem, ale nyní takový partner výrazně chyběl. Nutno také uvést, že opačné zkušenosti s národní demokracií nebyly úplně nejlepší. Strana vždy přišla s velkými plány, které s sebou nesly značnou finanční náročnost, a sliby o získaných mandátech se nikdy nepodařilo naplnit. Volební spolupráce se většinou vždy rozpadla po výsledku voleb, kdy bylo jasné patrné, že z proponovaných mandátů a funkcí nic nebude a k hrazení povolebních výdajů se nikdo příliš neměl. Národní sjednocení nezíská-

lo ani polovinu hlasů, které získala národní demokracie v roce 1929. Z celkového počtu všech získaných hlasů v Československé republice tvořil zisk ze Slovenska pouhých 5,56 %. Těchto ztrát dokázali využít fašisté, kteří pro svůj program na Slovensku přilákali o 7 tisíc voličů víc než Národní sjednocení.

Poměrně slušných výsledků dosáhlo Národní sjednocení na Podkarpatské Rusi. Z 310 tisíc odevzdaných hlasů jich dokázalo získat 28 950, což znamenalo 9,34 % hlasů. Na kandidátní listinu Národního sjednocení se dostala krajně pravicová a zároveň také antisemitská Ruská národně autonomní strana. Ta vznikla až těsně před volbami v březnu 1935 za pomoci aktivistů z východního Slovenska. Její faktický vůdce Štefan Fencik udržoval již od roku 1934 kontakty se Stříbrného Národní ligou. Fencik představoval pro Národní sjednocení krajně problematického partnera. Zastával polonofilské názory, snil o společné hranici Polska s Maďarskem a udržoval kontakty s polskými diplomaty. Díky tomu byl i zatčen a obviněn z podvrtné činnosti. Fencik rozhodně nepředstavoval příklad volebního partnera, který podporuje jednotu státu a národní myšlenku, jak hlásalo Národní sjednocení. Ruská národně autonomní strana striktně trvala na prosazení autonomie a její prohlášení často měla antisemitský osten. Působnost této strany přesahovala Podkarpatskou Rus až na Slovensko. Fencik a jeho strana znamenala snadný terč pro tiskové kampaně ostatních subjektů vůči Národnímu sjednocení. Nakonec Fencikovy demagogické schopnosti vynesly Národnímu sjednocení mandát a jemu samotnému poslaneckou imunitu, díky které přestal být trestně stíhán. Štefan Fencik patřil k ligistické části Národního sjednocení a při odchodu Stříbrného křídla odešel i on ze strany. Na východě republiky se také na kandidátce Národního sjednocení objevila Ruská národní strana, která zbyla z bloku, který utvořili před volbami 1929 národní demokraté. Její představitelé spíše soupeřili s Fencikovou Ruskou národně autonomní stranou, než se stranami politických konkurentů Národního sjednocení.

Výsledky voleb potvrdily starý názor Viktora Dyka. Ten ho sdělil Karlu Kramářovi společně s odmítnutím jakéhokoliv paktu se Stříbrným.³⁹⁵ Spojení s ním vzbudí nedůvěru u vzdělanějších kruhů, ze kterých se rekrutovala značná část voličů národní demokracie a naopak, že dělníci za Stříbrným nepůjdou. Dykovo letité varování se naplnilo a vystihovalo i jádro neúspěchu Národního sjednocení.

4.13 Povolební účet Národního sjednocení

Vynaložené prostředky na předvolební agitaci byly obrovské. Sice se nedochovály potřebné prameny v České národní bance, které by umožňovaly přesně určit sponzory na jednotlivce, nicméně v pozůstalosti F. X. Hodáče se nachází vyúč-

395 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Hrst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 412.

tování volebních nákladů.³⁹⁶ Celkové volební náklady se vyšplhaly na závratných 3.856.517,85Kč. Financování se oficiálně dělilo na dva fondy. Všeobecný volební fond a Zvláštní fond F. X. Hodáče. Pro naši potřebu bude plně dostačující jednodušší přehled. Většinu vynaložených prostředků, tj. 2.448.000Kč dodal Výbor průmyslový – tedy průmyslníci. Další značnou část poskytl F. X. Hodáč ze svého dispozičního fondu: 1.105.005Kč. Zbytek financí dodaly účelové pokladny národní demokracie a Národní vydavatelská společnost.³⁹⁷ Zde je potřebné používat termín pokladny národní demokracie, nikoliv Národního sjednocení. Národní demokraté financovali likvidaci Národní fronty a výlohy sekretariátu Národní ligy. Všechny tyto zdroje jsou spojeny s osobou F. X. Hodáče, který se stal naprosto klíčovým mužem pro financování volební kampaně. Na stranické pokladny měl již dříve vliv z titulu působnosti finanční komise strany a osobní dispoziční fond patřil fakticky jemu. Na průmyslníky měl on, a případně Jaroslav Preiss, zásadní vliv, a to nejen z titulu ÚŠČP. Národní vydavatelská společnost také představovala jeho a Preissovo aktivum. Z výše uvedeného je jasné patrné, že rozmáchlou volební kampaň Národního sjednocení dovolily finanční zdroje, které byla schopna svými intervencemi zajistit dvojice F. X. Hodáč a Jaroslav Preiss.

O financování volební kampaně Národního sjednocení kolovaly různé zvěsti. Například, že by se mohli na financování podílet agráři, což by jistou logiku mělo, ale nejsou k tomu žádné relevantní prameny. Agrární strana Národnímu sjednocení v předvolební kampani nepřála, ale pokud by nový koncentrační subjekt ve volbách výrazněji uspěl, tak by po opadnutí předvolebních silných slov mohla představovat koalice občanských stran reálnou alternativu. Během volební kampaně se na veřejnosti objevila informace, že zbytek svého jmění vložil do volební kampaně Karel Kramář, ale to představovalo spíše apel na vlastní voliče. Kramář se v posledních letech nacházel v tíživé finanční situaci. Hodně ze svého majetku doslova utopil ve výstavbě přepychové vily ve Vysokém nad Jizerou a hospodářská krize zle zasáhla jeho finanční aktiva (např. cihelna v Libštátu). Ti, kteří se starali o jeho finance, ho raději ani o přesném stavu neinformovali, protože by to pro něj bylo zdrcující.

Krach ve volbách představoval osobní tragédii pro F. X. Hodáče. Vlastimil Klíma vzpomínal na přicházející volební výsledky: „*Večer v den voleb zastihl jsem dr. Hodáče v ‚Nár. Listech‘, chodily již dílčí výsledky z jednotlivých míst; dr. Hodáč byl bledý, čelo zpočené, a bylo mi ho až líto. Kdepak 40 mandátů! Dr. Hodáč na šestém místě v Praze A sám úplně propadl a nedostal se vůbec do parlamentu.*“³⁹⁸ Ihned se začalo uvažovat o možnosti, že by mohl získat zbytkový hlas v Českých Budějovicích, protože tamní

396 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály Národního sjednocení, Volební náklady 1935 z 8. dubna 1936.

397 Pokladna č. I. pro akce ve volebním kraji pražském. Pokladna č. II. pro akce Mladé generace. Pokladna č. IV. pro akce v župě mladoboleslavské.

398 ANM, Vlastimil Klíma, karton č. 3, *Prst vzpomínek na politiku mezi dvěma válkami*. s. 412.

lídr Ladislav Navrátil nedosáhl na požadovaných 18 tisíc hlasů (získal 17 tisíc), ale nestalo se tak. V povolební depresi se F. X. Hodáč raději ihned vzdal možnosti kandidovat v dalším skrutiniu. Volebním krachem tak v podstatě během jednoho dne ztratil své veškeré postavení. Jaroslav Preiss ho v osobní rovině zcela neopustil. Na schůzích, kde byli oba přítomni, s ním měl jednat velmi mírně. V rovině politické ovšem nastal úplný konec. Vrchní ředitel Živnostenské banky věděl, že je pro něj jeho kolega v politice již nepoužitelný a orientoval se na spolupráci s politiky z jiných stran. Neúspěšný Hodáč ztratil také svoji jedinečnou vůdčí pozici uvnitř Ústředního svazu československého průmyslu a v československém průmyslu jako celku, kterou obětoval politické kariéře. Na druhé straně to zároveň znamenalo i ztrátu pro samotný ÚSČP. Pozice F. X. Hodáče se propadla i vůči jednotlivým průmyslníkům, kteří jej a jeho stranu podporovali. Utrpěl i jeho blízký, velmi dobrý poměr s J. A. Baťou. Ten ho těsně před volbami na schůzi ve Zlíně nepodpořil a naopak promluvil na agitaci Jaroslava Stránského, která byla zaměřena vůči jeho letitému odpůrci Jiřímu Stříbrnému a jeho sjednocení (kritika národní demokracie, nebo explicitně Národního sjednocení neproběhla). V osobní rovině Hodáče tento krok Jana Antonína Bati velmi zasáhl. Nicméně, Baťa se k němu po volbách neotočil zády a ve stycích oba nadále pokračovali. Hodáčovi téměř zbyl pouze post profesora na české technice. Hrdý F. X. Hodáč prohlašoval, že se chce věnovat každodenní práci ve straně. Nicméně i tam se jeho pozice povážlivě otřásla, protože on byl v národní demokracii motorem a garantem projektu Národního sjednocení. Vina tedy padala především na jeho hlavu, byť hradní informátor sděloval, že u starých národních demokratů je největší vina přičítána Jaroslavu Preissovi.³⁹⁹ Hodáčova prohra měla znamenat zejména jeho porážku.

O mandáty v dalším skrutiniu se rozpoutal v Národním sjednocení lýtý boj. Na kandidáty Národní fronty nebyl brán žádný zřetel, byť důkladným rozborem dokazovali, že také oni přispěli k získaným hlasům.⁴⁰⁰ Především tím, že na některých místech pomohli odebrat hlasy Gajdově Národní obci fašistické. Po prohrané volební bitvě se národně sjednocení spojenci pustili rychle do sebe. Národní demokracie přistoupila k porážce s větším klidem. Prodělala již dlouhou zkušenost s povolebním zklamáním a odpůrci Hodáčova směru ve straně debakl očekávali. Jiří Stříbrný nezahálel a ihned ve svém tisku se nezpěčoval obvinít národní demokraty, že oproti předběžným dohodám připravili ligu o jeden poslanecký a jeden senátorský mandát.⁴⁰¹ Ligistům šlo do dalšího skrutinia především o zachránění mandátu pro Karla Kuta (4. místo na kandidátce v Praze B), což se nelíbilo národ-

399 AKPR, fond T 77/34, Národní sjednocení, č. j. T-475/35, Záznam rozhovoru s Dr. Schauerem z 25. května 1935.

400 NA, F. X. Hodáč, karton č. 178, Materiály Národní sjednocení, Posouzení volebního výsledku do posl. sněm. NS ze dne 19. 5. 35 pokud se týče NSj, se zřetelem zvláště k Národní Frontě.

401 VYKOUPIĽ, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Maticе moravská, 2013. s. 298.

ním demokratům, ale neměli tomu jak zabránit.⁴⁰² Pro národní demokracii se nabízela možnost aktivně podpořit svého Vlastimila Klímu (4. místo na kandidátce v Praze A), ale strana samotná ve svém národně demokratickém středu nehořela přílišným nadšením pro jeho podporu. Vynaložené úsilí pro jeho podporu mělo své limity. Paradoxně se oba zvolení nedočkali, ale poslanci se stali, oba jako náhradníci. Již výše zmíněného českobudějovického lídra Ladislava Navrátila čekalo opominutí do druhého skrutinia, ačkoliv představoval kandidáta komitétu obchodnictva, které podpořilo volební kampaň Národního sjednocení 350 tisíci.⁴⁰³ Přípisů od místních organizací, žádajících podporu pro své kandidáty do druhého skrutinia, přicházelo mnoho, ale míst bylo díky počtu získaných volebních hlasů příliš málo.

Z druhého skrutinia nakonec vzešla devítka dalších poslanců: Štefan Fencik (volební kraj Užhorod), František Ježek (Louny), František Novotný (Pardubice), Ladislav Protuš (Bratislava), Ladislav Rašín (Hradec Králové), Jan Sedláček (Prostějov), Rudolf Smetánka (Plzeň), Jaroslav Špaček (Moravská Ostrava), František Toušek (Brno). Ke stávajícím třem senátorům přibyla šestice ve složení: Rudolf Bergman (Louny), Josef Havlín (Mladá Boleslav), František Paulus (Brno), Gejza Reháč (Bratislava), Anna Vetterová-Bečvářová (Praha), Cyril Záborec (Moravská Ostrava).

Když se F. X. Hodáč hrdě vzdal, vznikla z toho jakási z nouze ctnost a stejný krok se očekával i od druhého vůdce Národního sjednocení Jiřího Stříbrného. Nejdříve se šířily různé informace a v povolebním šoku nevěděl pravděpodobně ani on sám, jak přesně dále. Jedna z verzí byla, že podnikne tentýž hrdý krok jako Hodáč až po druhém skrutiniu, ale zkušený politik Stříbrný se z porážky brzy vzpamatoval a nemínil se jen tak vzdát. Poslanecký mandát získal a situace vypadala tak, že se stane nejvýznamnějším politikem Národního sjednocení v parlamentu. Jinak řečeno – národní demokracii by v parlamentu vedl Jiří Stříbrný. Karel Kramář sice zvolen byl, ale praktické politiky se již neúčastnil. Bývalý ministr Josef Matoušek se přesunul do sněmovny senátní. Nejvýznamnějším národním demokratem v parlamentu se tak stal František Ježek, který proti Jiřímu Stříbrnému představoval méně zkušeného politika.

Oficiální předseda Národního sjednocení Karel Kramář, kdysi zvaný vůdcem národa, prohlásil na výsledky voleb památnou a hojně citovanou větu: „*Ten národ, to je bahno!*“⁴⁰⁴ Kramář se nejprve snažil povolební rozhádanou situaci uklidnit, ale raději se vzápětí stáhl do svého soukromí. *Lidové noviny* briskně informovaly

402 AKPR, fond T 77/34, Národní sjednocení, č. j. T-475/35, Záznam rozhovoru s Dr. Schauerem z 25. května 1935.

403 ANM, Karel Kramář, karton č. 30, Dopis předsedy českobudějovického kraje NSj z 26. května 1935.

404 AKPR, fond T 77/34, Národní sjednocení, č. j. T-475/35, Záznam rozhovoru s Dr. Schauerem z 25. května 1935.

o tom, že se chystá vzdát mandátu.⁴⁰⁵ Kramář skutečně přemýšlel o demonstrativním kroku. Zvažoval, že by také rezignoval na mandát, ale nakonec tak neučinil. Výsledky voleb Karlu Kramářovi připravily jednu z jeho největších porážek. Sám před volbami rezervovaně počítal se ziskem 26 mandátů. O jeho rozpoložení nejlépe vypověděl kancléři Přemyslu Šámalovi Jan Hochman: „*U Dra. Kramáře pozorují někdy chvíle obzvláštní velikosti. Jest jen zvláštní, že v poslední době na mne mluvívá francouzsky.*“⁴⁰⁶ Veškerá Kramářova zloba po volbách mířila na F. X. Hodáče. Toho vinil za veškerý krach, ale v podstatě mu vyčítal to, že se jím sám nechal přesvědčit. Samozřejmě nedošel tak daleko, aby potvrdil to, co o Hodáčovi tvrdili jeho kritici, že si s Kramářem dělá, co chce, a fakticky vládne straně. Pak by nutně musela přijít otázka, kdy vlastně naposledy Karel Kramář své straně opravdu vládnul? Předseda Československé národní demokracie, respektive Národního sjednocení, nikdy nepochyboval o tom, že má stranu pod kontrolou a on je jediným vládcem. Toto jeho vlastní přesvědčení s sebou neslo vážné pochyby již od samotného začátku České státoprávní demokracie, kdy stranu řídil Alois Rašín. Františku Xaveru Hodáčovi se podařilo Kramáře do velké míry izolovat od lidí, kteří mu ve straně nebyli příliš nakloněni, a držet ho pod vlastním vlivem. Jezdil za ním na tzv. „porady“. V podstatě si nechával Kramářem pro forma potvrzovat rozhodnutí, která sám učinil a o kterých věděl, že s nimi bude souhlasit. Hodáč se ve svém postupu nebál používat ani doslova servilních výroků, aby získal přízeň. Velmi signifikantní byla příhoda, která se stala jen několik dní před volbami. F. X. Hodáč na poradě u Karla Kramáře vzrušeným hlasem přede všemi kolegy prohlásil: „*Já, pane doktore, teprve nyní jsem poznal, jak jste velkým politikem!*“⁴⁰⁷ O upřímnosti pronesených slov lze mít oprávněné pochyby, o zistitelnosti a účelovosti nikoliv. Polichocení vůdce národa si posteskl na neštěstí, že jeho spolupracovníci k tomu dospějí teprve až za několik let. Přihlížející Kramářův přítel Jan Hochman na toto prohodil, že už by měla pouze spadnout opona, jaké to je divadlo. Na to samozřejmě vybuchl velmi energický Hodáč a počal se dožadovat toho, aby Hochman nepochyboval o upřímnosti jeho výroku. Po volebním debaklu nenacházel Karel Kramář příliš hezkých slov vůči F. X. Hodáčovi a v blížícím se sporu si vybral nového favorita, který ho informoval o dění ve straně. Nestal se jím žádný národní demokrat, ale Jiří Stříbrný. Ten se dlouhodobě připravoval na ovládnutí strany, která se mu brzy začala dostávat do područí.

Volební debakl nepochybně zaskočil také Jiřího Stříbrného. On i s Hodáčem se zaručovali za volební úspěch, který viděli jako jistý. Stříbrného velmi otrlí redaktoři v tiskovém podniku Tempo sami nevěděli, jak výsledky voleb prezentovat

405 *Lidové noviny* 23. května 1935.

406 AKPR, fond T 77/34, Národní sjednocení, č. j. T-469/35, Záznam rozhovoru s Janem Hochmanem o povolební situaci v Národním sjednocení z 20. května 1935.

407 Tamtéž.

a psali o nich opatrně a rozpačitě. *Pondělní list* přišel s titulkem: *Volební vítězství na Moravě*.⁴⁰⁸ Pouze *Polnice volá* hlásala svým čtenářům naprostou fikci: *Koalice poražena – my na postupu. Do nového vítězného boje!*. Národnědemokratické *Pondělní Národních listů a Národa* vyšlo s titulkem *Úspěšný nástup Národního sjednocení*, ale raději se věnovalo zdůrazňování výhry v Praze a vypočítávání číselných zisků v krajích. To představovalo zejména poukazování na statistiku a odvádění od faktických výsledků. Předložené úspěšné přírůstky byly samozřejmě pouze relativní. Večerník *Národních listů* se věnoval zejména velkému úspěchu Konráda Henleina a opět jedinému úspěchu Národního sjednocení – pražským výsledkům.

F. X. Hodáč se svojí rezignací na mandát pokusil situaci po prvním kole alespoň nějak konsolidovat. 24. května vydal rezignační prohlášení, které mělo být pobídkou Národní lize a zejména Jiřímu Stříbrnému. Ten na toto gesto odmítl reagovat, byť se mu musí přiznat, že velká gesta a odvaha patřila k jeho životnímu naturelu. Hodáčův krok získal ve většině periodik ostatních stran vesměs respekt. Pouze socialistické *České slovo* ho obvinilo ze zbabělosti.⁴⁰⁹ F. X. Hodáč rozehrál politickou partii, kde by nakonec vyšel jako hrdinný trpitel, který jde příkladem. Základní chybou v jeho kalkulu se stalo načasování a Stříbrného politická zkušenost. Ten nechtěl mít s Hodáčovým demonstrativním podnikem nic společného. Výsledkem téměř hrdinného gesta, které ze začátku požívalo širšího respektu, se stala třítydenní fraška, kdy se Stříbrný přel s Hodáčem o to, jestli také on odejde z poslanecké sněmovny, nebo ne. Jiří Stříbrný za svůj život přestál a vyhrál hodně bojů. Ani po tomto neúspěchu neměl v plánu se lehce vzdát a odejít. Situace pro něj přitom vypadala celkem příznivě. Zklamaný a nemocný Kramář se uchýlil do ústraní a Hodáč se do parlamentu nedostal. Šance na ovládnutí Národního sjednocení se jevila slibnou. Proto ani nereagoval na Hodáčovy výzvy nebo Kramářovo ujišťování, že odejdou hrdě spolu. Viditelná nejednota Národního sjednocení a Stříbrného chování živila úvahy, že se účelové volební uskupení hrouť. Spekulační předpokládaly, že národní demokracie bude hledat cestu k vítězným stranám, aby se dostala do vlády. Stříbrného tisk se věnoval spíše bulváru a senzacím, než tomu, aby svým čtenářům nabídl náhled na možná řešení nastalé situace. Teprve 16. června přišel *Nedělní list* s prohlášením, že se Jiří Stříbrný vzdává poslaneckého mandátu. Dle svého zvyku provázela jeho krok patřičná reklama. K dosažení co největšího efektu naplánoval celou rezignaci na neděli. Ke svému odchodu z vrcholné politické scény vydal prohlášení, které korelovalo s jeho plánovaným a vypočítaným efektivním odchodem. Stříbrného projev nepostrádal patřičný sentiment, kde se objevila práce pro vlast, která šla ruku v ruce s vlastními zásluhami. Jeho dlouhá poslanecká kariéra, trvajících čtvrt století, tehdy právě končila. O závěrečném vyvrcholení jeho politické pouti lze pochybovat. Na rozloučenou

408 VYKOUPIĽ, Libor. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2013. s. 298.

409 *České slovo* 24. května 1935.

o sobě řekl: „...jdu z *poslanecké sněmovny – odkud mě nemohla dostat celá koalice – sám, z vlastní vůle, z vlastního rozhodnutí.*“⁴¹⁰ Jeho slova připomínala spíše z nouze ctnost a Jiří Stříbrný představoval mistra v demagogii. Stříbrného vnitřní motivy odchodu poodhaluje Libor Vykoupil v monografii věnující se tomuto politikovi.⁴¹¹ Jeho odchod měl motivace finančního rázu. Tiskový podnik Tempo vydělával před volbami velké sumy, které byly směřovány do velkých nákladů. Projekt koncentrace národní opozice ve volbách naprosto selhal a snížit náklady představovalo nutnost. Navíc se nedalo očekávat, že by sponzoři i nadále podporovali v podstatě vyhořelou stranu. Jiří Stříbrný si toto uvědomoval a věděl, že je potřeba se od Národního sjednocení politicky a zejména finančně odpoutat. Na jeho odchod reagoval společný parlamentní klub poslanců a senátorů Národního sjednocení gestem a požádali jej, aby na poslanecký mandát nerezignoval. Očekávaně se tak nestalo a Stříbrného místa se ujal jeho náhradník Karel Kut, pro kterého se nepodařilo získat mandát ve druhém skrutiniu.

Vlastimil Klíma zpětně označil celý projekt Národního sjednocení za kardinální omyl a považoval jej za největší chybu, které se národní demokracie během prvorepublikové éry dopustila: „*To, co bylo možno v jiném prostředí, za jiných podmínek a za jiných národních vlastností, někde jinde v cizině, nebylo možno u nás. V naší zemi nebylo možno, aby nacionalismus mocným náporom velkých akcí dosáhl převratných úspěchů. Zapomnělo se při tom, že náš nacionalismus musí počítat jen s postupnými úspěchy, že každému organizačnímu úsilí musí předcházet ideová průprava...Jak mohly harmonovat takové dva světy, jako byl jedinečně vzdělaný, důstojný a vždy seriózní Kramář, a Stříbrný, sice zkušený a obratný politik, ale eskamotér a demagog, zvyklý na využívání také živočišných pudů člověka. Kramářova chyba a omyl byly v tom, že se dal k pochybné politické akci zlákat a uvěřil v možnost tak nesourodého hnutí, plného vnitřních rozporů. Vysvětlení je jedině v tom, že tyto věci ho zasáhly už v době, kdy se počala naléhavě ozývat jeho vleklá choroba, když už skoro nevycházal a kdy byl odkázán na informace mu předkládané...Po volbách 1935 se tedy brzo rozešlo to, co k sobě nikdy nepatřilo.*“⁴¹²

410 *Nedělní list* 16. června 1935.

411 VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný – portrét politika*. Matice moravská: Brno, 2003. s. 206.

412 VÚA-VHA, Sběrka vzpomínek, sig. 9183, Vlastimil Klíma, *Ke všeobecným dějinám národní demokracie*. Rukopis, 1981. s. 16–18.